

Μηνιαία Έπιθεώρηση
τεύχος 99, Ιούνιος 1989
δρχ. 300

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

*Νά μείνει ή ψήφος μας
στήν Άριστερά*

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΕΜΠΤΗ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1989
τεύχος 99, Ίούνιος 1989
Κέκροπος 2, 105 58 ΑΘΗΝΑ
τηλ. 323 9645, 322 8790
τιμή τεύχους δρχ. 300

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Μαριάννα Δήτσα, Βασίλης Ζουναλής, Μάκης Καβουριάρης, Γιώργος Καρράς, Διονύσης Καψάλης, Βάσω Κιζήλου, Βάσω Κιντή, Παύλος Κρέμος, Δημήτρης Κυρτάτας, Σταύρος Λιβαδάς, Γρηγόρης Μανιαδάκης, Γιώργος Μαργαρίτης, Μιχάλης Μοδινός, Αριστείδης Μπαλτάς, Παντελής Σπ. Μπουκάλας, Γιώργος Μπράμος, Ανδρέας Πανταζόπουλος, Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος, Γιώργος Πάσχος, Νίκος Πολίτης, Ελένη Πορτάλιου, Χρυσά Προκοπακή, Νόρα Σκουτέρη.

Έκδότης, Άγγελος Έλεφάντης, Κέκροπος 2, Αθήνα 105 58, τηλ. 32.28.791.

Διαχείριση: Σπύρος Δελέγκας.
Έκτύπωση-Βιβλιοδεσία, «ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Μπουμπουλίνας 16 Μεταμόρφωση, τηλ. 27.94.550 και 36.23.877.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ , Λάμε νά μὴν αὐτοκτονήσουμε	5
Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου , Σφαίρες στό βρόντο	6
Γιώργου Καρρά , ΕΣΣΔ, ΕΑΡ, καί μετά χειμώνας	7
Θέση του ΙΚΚ γιά τή σφαγή στήν Κίνα	9
Μάκη Καβουριάρη , Άπόδημοι, ἡ ἄλλη Ἑλλάδα	10
Μιχάλη Μοδινού , Τό περιβάλλον μετά ὀκτώ ἔτη	11
Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου , Λευκό ἄλλοθι	15
Γεράσιμου Μαρκίδη , Άνατροπή ἰσορροποιῶν στό Αἰγαῖο	17
Σταύρου Λιβαδά , Ἐκλογές ἐπενδύσεων	21
Γιώργου Καρρά , Μέ σύμμαχό μας τήν ἀντίφαση	23
«Πολίτη» , Λευκές σελίδες καί ἄκυρες	25
Βάσως Κιντή , Ἡ καραμέλα τοῦ δικομματισμοῦ	26
Άγγελου Ἐλεφάντη , Μέ ποιά λογική θά ψηφίσουμε σύντροφοι;	28
Στιγμιαῖα καί αὐτόφωρα	34
Κλώντ Ζυλιέν , Γιά μιὰ ἄλλη Εὐρώπη	37
Βησσαρίωνα Γκίνια , ΙΚΚ αὐτοεξομολογούμενο	44
Χρήστος Πικριδάς , Σχολιάζει	52
Μπάμπης Νούτσος , Ἡ πράσινη ὀκταετία στήν ἐκπαίδευση	54
Βούλα Τσινόρεμα , Συνασπισμός καί πολιτισμός	56
Μαριάννα Δήτσα , Ὅταν οἱ ἀριθμοί εὐημεροῦν	60
Παντελῆς Μπουκάλας , «Ὁ σῶζων ἑαυτόν, σῶθηκε»	61
Μιχάλη Τσιανίκα , Ἐν ἀνθρώπῳ Ἑλληνισμῶ	62

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Ἐτήσια (12 τεύχη) 2.500 δρχ.
ἑξάμηνη (6 τεύχη) 1.300 δρχ.
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εὐρώπη ἐτήσια 3.000 δρχ.
Ἄλλες χώρες, ἐτήσια 3.300, ἑξάμηνη 1.800
ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ: Ἐτήσια 1.500, ἑξάμηνη 800

Ἴδιοκτησία: Σπ. Δελέγκας καί Σία Ο.Ε. Ἐκδότης Ἐγγελοσ Ἐλεφάντης, Κέκροπος 2, 105 58 Ἀθήνα τηλ. 32.28.791. Ἐκτύπωση «ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Μπουμπουλίνας 16, Μεταμόρφωση, τηλ. 27.94.550

Λέμε νά μήν αὐτοκτονήσουμε

Η έση μας ήταν πάντα νά μήν ξεχωρίζουμε τήν ψήφο μας ἀπό τήν υπόλοιπη ζωή. Αυτόδυναμία διεκδικοῦν οἱ δύο μονομάχοι, ὥστε μόνοι τους αὐτοί νά μποροῦν νά ὀργανώσουν τή ζωή μας αὐτόβουλοι, αὐτόκλητοι, ἀνεξέλεγκτοι ἐν ὀνόματι τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας πού τό Χρῆμα, ἡ Εἰκόνα, τό Θεάμα, τό Ἐμπόριο, τό Δίλημμα κι ἡ Ἐξουσία μετέτρεψαν σέ δική τους κυριαρχία.

Κυβερνήσεις συνασπισμοῦ ζητᾶ ὁ Συνασπισμός συνενώνοντας τά ἑτερόκλητα ὡς τίς 18 ὥστε στίς 19, ἕνας νέος συνασπισμός, πιό πλατύς, (πιό δημοκρατικός;) νά δεῖ τό φῶς, μαζί μέ τό ΠΑΣΟΚ, κι ἀκόμη παραπέρα: *οἰκουμενικός*, εἶπε ὁ Λ. Κύρκος. Ἡ ὄπως τό ἔλεγε ὁ Λάζαρος «ἀπό τίς παρυφές τῆς Δεξιᾶς ὡς καί τήν κομμουνιστική Ἄριστερά. Ἐτσι στίς 19 ἡ ψήφος γίνεται οἰκουμενική, ἄχρωμη, ἄσπιλη, χωρίς διαφορές, συγκρούσεις, ἄσσημη, ὁμοια τῶν φτωχῶν μ' ἐκείνη τῶν πλούσιων, τῶν ἐργαζόμενων μέ ἐκείνη τῶν ἐργοδοτῶν, τῶν κυβερνῶντων μ' ἐκείνη τῶν κυβερνωμένων. Ἴδια κι ἀπαράλλαχτη συμφιλιωμένη, στήν Ἁγία Τριάδα τοῦ ὁμοούσιου Τρικομματισμοῦ.

Κι ἐμεῖς πού στήν υπόλοιπη ζωή μας μισοῦμε τόν δι(τρι)κομματισμό, ἀπεχθανόμαστε τό λαϊκισμό, ἀντιδροῦμε στόν αὐταρχισμό, σαπίζουμε ἀπ' τή σήψη, ἐμεῖς πού πιστεύουμε ὅτι ἡ ζωή ἀξίζει χωρίς νέφος, χωρίς ἀνεργία, χωρίς σκάνδαλα καί φλυαρία, χωρίς διακρίσεις, χωρίς βαναυσότητα, ἐμεῖς πού ξέρουμε ὅτι δέν εἴμαστε ἴδιοι κι ὁμοιοι μ' ἐκείνους πού μᾶς κυβέρνησαν, χρόνια τώρα, μέ λιτότητες, μεγαλαυχίες, μέ τά μεγάλη ψεύδη, λέμε νά μήν ψηφίσουμε τά ψηφοδέλτια τοῦ δι(τρι)κομματισμοῦ, λέμε νά μή χαθοῦμε μέσα στήν ἰσοπέδωση τῶν οἰκουμενικῶν κυβερνήσεων. Κομμουνιστές τῆς ἀνανέωσης εἴμαστε. Τέτοια θά ἔναι κι ἡ ψήφος μας. Λέμε νά μήν αὐτοκτονήσουμε.

Δια γυμνού σφαιραίου

Σφαῖρες στό βρόντο

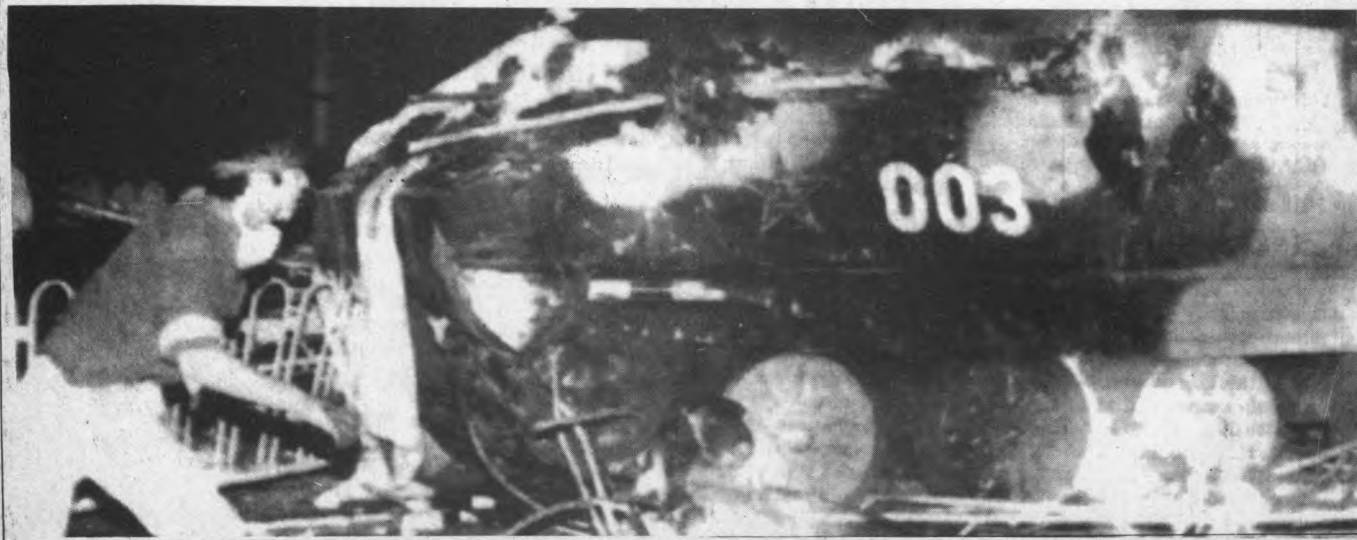
«Δί Πένγκ δέν θά ἡσυχάσεις ποτέ» γράφει μέ αίμα ἕνας τοῖχος τοῦ Πεκίνου. Κι ἐσεῖς φασίστες τῶν τεσσάρων καί τῶν ἑκατοντεσσάρων ἐκσυγχρονισμῶν, δέν θά κοιμηθεῖτε πιά ἡσυχοί. Ὅχι πῶς τό αίμα τῶν ἀνθρώπων πού σκοτώσατε θά σᾶς προξενεῖ ἐφιάλτες. Ὅχι, εἶστε πολύ ἀδίσταχοι γι' αὐτό. Μά εἶναι οἱ ζωντανοί πού θά σᾶς χαλάσουν τόν ὕπνο, οἱ ζωντανοί θά σᾶς χαλάσουν.

Καθάρισαν χιλιάδες ἄτομα· εἶχαν διαταγές γι' αὐτό. Κι αὐτοί πού φύγανε δέν θά γνωρίσουν τήν ὕστατη δικαίωση: νά μάθουμε τουλάχιστον ἐμεῖς γιά ποιό λόγο τοὺς σκότωσαν, ποιός ἦταν ὁ ἀγώνας τους καί ποιοί αὐτοί πού τοὺς σκότωσαν. Οἱ ἴδιοι οἱ Κινέζοι ξέρουν καλά, μά οἱ Κινέζοι εἶναι τούτη τήν ὥρα ἀβοήθητοι. Ἐμεῖς ἐδῶ, στή Δύση, παίρνουμε τήν πληροφόρηση πού μᾶς ἀρμόζει: τά παιδιά πού ζήταγαν δημοκρατία καί τά σκότωσαν οἱ κομμουνιστές.

Τά παιδιά πού κρατοῦσαν φωτογραφίες τοῦ Μάο καί τραγουδοῦσαν τή Διεθνή. Κι οἱ κομμουνιστές, ὁ «θηριώδης» σήμερα Τένγκ Χοτάο Πίνγκ ὁ χασάπης τοῦ Πεκίνου; Μά δέν εἶναι ὁ ἴδιος πού οἱ ἐντεταλμένοι τῆς δικῆς μας πληροφόρησης ἐξυμνοῦσαν μέχρι πρῖν λίγο, ἀπό τότε πού «ἀπομασποιοῦσε» τήν Κίνα, τότε πού δικάζε τή «συμμορία τῶν τεσσάρων», τότε πού διακήρυσσε τοὺς τέσσερες ἐκσυγχρονισμούς; Δέν ἦταν τότε ὁ φιλελεύθερος πολιτικός, ὁ ἐκσυγχρονιστής τῆς οἰκονομίας, ὁ ἀνθρωπος πού ἀνοίξε τά σύνορα τῆς Κίνας στόν ἐξω κόσμο, σέ «μᾶς», ὁ ἀνθρωπος πού κυνηγήθηκε στή ζούγκλα τῆς πολιτιστικῆς ἐπανάστασης τότε πού τὰ ἔχαν βάλει μέ τοὺς χαρτογιακάδες, ὁ μετριοπαθῆς πού λύτρωσε τοὺς Κινέζους ἀπό τόν «ἐπιθετικό κομμουνισμό»;

Ναί ἦταν, γι' αὐτούς πού μᾶς λένε πῶς καί γιατί σᾶς μακέλεψαν στή Κίνα. Μάθετέ το καί σεῖς — μπορεῖ νά μήν τό ξέρετε. Δέν ἔχετε, βλέπετε, τήν πληροφόρηση πού ἔχουμε ἐμεῖς ἐδῶ: μᾶς εἶπαν λοιπόν πῶς ὁ Τένγκ σᾶς φιλελευθεροποίησε τήν οἰκονομία. Μά ἐσεῖς δέν ἀρκεστήκατε, θέλατε καί πολιτική φιλελευθεροποίηση. Καί τότε ξύπνησε μέσα τους τό κομμουνιστικό ἐνστικτό καί σᾶς σκότωσαν. Ἔτσι ἐξελικτικά. Στήν Κίνα δέν ὑπῆρξε ἀντεπανάσταση.

Κι οἱ κομματικοί χαρτογιακάδες πού πῆραν τό πάνω χέρι πρῖν δέκα χρόνια καί τό ὄπλο στό χέρι προχθές, ἦταν κομμουνιστές. Ὅπως στή Γερμανία τό '53, στήν Οὐγγαρία τό '56, στή Πράγα τό '68. Μάθετέ το λοιπόν, λάθος τοὺς εἶπατε φασίστες. Καί λάθος σκοπό πιάσατε, τότε πού τραγουδοῦσατε τή Διεθνή. Ἀλλά μπορεῖ νά μή σᾶς μαθαίνουν ἄλλο τραγούδι ἐκεῖ στήν Κίνα.

Δια χειμνίου σφραγισμοῦ

Τή Διεθνή ἐπικαλεστήκατε καί σᾶς κλαῖνε τώρα οἱ διεθνεῖς. Σᾶς κλαίει ὁ Μπούς. Οἱ Μπούς. Τά δάκρυά τους δίνουν νόημα στό θάνατό σας, τό νόημα πού μπορεῖ νά ἐπιβάλλει ἡ ἐξουσία. Οἱ ἄλλες ἐξουσίες, οἱ «κομμουνιστικές», ταυτίστηκαν ὅλες μέ τήν ἀντεπανάσταση, μά δέν τήν ξεπέρασαν, δέν ἐδραιώθηκαν, γι' αὐτό σᾶς φοβοῦνται, γι' αὐτό σᾶς ξεκλήρισαν. Κι οἱ φίλοι σας σ' ὅλη τή γῆ εἶναι τόσο λίγοι καί σέ ἄμυνα. Ἡ πλατεία Τιέν Αν Μέν εἶναι πολύ μεγάλη γιά τά δικά τους μέτρα.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

ΕΣΣΔ, ΕΑΡ καί μετά χειμῶνας

Κυριακή μεσημέρι. Τό αἷμα τρέχει ἀσταμάτητα στούς δρόμους τοῦ Πεκίνου, οἱ ἐρπύστριες λιώνουν τά κορμιά, οἱ φαντάροι καίνε τά πτώματα καταμεσίς στήν πλατεία, ὅσοι φαντάροι τουλάχιστον δέν κρύφτηκαν σέ μιά γωνία μήν ξέροντας τί νά κάνουν ἢ δέν πέρασαν μέ τό μέρος τῶν ἐξεγερμένων, τοῦ λαοῦ. Ἡ τηλεόραση τό μεσημέρι μᾶς δείχνει εἰκόνες σάν καί κείνες πού ἔχουμε δεῖ πραγματικές, σέ φωτογραφίες, σέ ταινίες ἢ καί ἔχουμε φτιάξει μέ τό μυαλό μας γιά ἐποχές πού οἱ φωτογράφοι σπάνιζαν καί τά λόγια, τά βιβλία ἦταν ὁ μόνος τρόπος νά μάθουν οἱ ἐπόμενες γενιές τά βάσανα, τίς προσδοκίες καί τίς ἥττες τῶν λαῶν: κόκκινο τό περιβάλλον, κατακόκκινο, κόσμος καί σημαῖες, ἀναψοκοκκινισμένα τά κίτρινα πρόσωπα, κόκκινο ἄλλωστε καί τό αἷμα τῶν κίτρινων, καί γκρίζο πάλι, πολύ γκρίζο, τό γκρίζο τῶν ἀρμάτων καί τῶν σιδερικών. Τίς ξέρομε τίς εἰκόνες αὐτές, εἶναι δικές μας — καί αὐτές πού πέρασαν καί αὐτές πού θά ἴρθουν. Καί ἀκόμα περισσότερο, ὅπως πάντα, οἱ σημερινές. Κάθε φορά, ὅσο πιά σημερινές τόσο καί πιά δικές μας.

Τί νά κάνουμε; Τό φαῖ θά κρύωσε, αὔριο θά πᾶμε στή διαδήλωση, ἔτσι γιά νά δείξουμε καί στούς ἑαυτούς μας καί σέ κείνους ὅτι δέν εἶναι κι ὅτι δέν εἴμαστε μόνοι. Πρός τό παρόν ἄς βάλουμε τό ράδιο νά μάθουμε. Μόσχα: ἡ ἐπίσημη ἀνακοίνωση συντάχθηκε μᾶλλον μέ ἀποσπάσματα ἀπό τό *Ἐγχειρίδιο τοῦ Καλοῦ*

Δια γερμανού «φθάνου»

΄Αντεπαναστάτη: «χούλιγκανς», «άποβράσματα τής κοινωνίας», «άντικοινωνικά στοιχεία», «μειοψηφίες» και τά ρέστα. ΄Ο φόβος, ό τρόμος, τό άγχος τοῦ καθεστῶτος μπροστά στην άναστάτωση, μπροστά στό λαό. Τοῦ όποιοιδήποτε καθεστῶτος γιατί όταν τά καθεστῶτα κλονίζονται τότε δέν είναι ώρα για άναλύσεις και διπλωματίες, για λόγια μεσοβέζικα, τότε τό λόγο έχει ό διεθνισμός, ό βαθύς διεθνισμός τῶν κυρίαρχων, τής άντεπανάστασης, ό βαθύς διεθνισμός τοῦ στάτους κβό. Σήμερα μάλιστα πού και οί Ρῶσοι, οί Ουκρανοί, οί Ἄρμενιοι, οί Λιθουανοί σαλεύουν και άναδεύονται. ΄Ο βαθύς διεθνισμός τής «ειρήνης», τής κοινωνικής ειρήνης. Δηλαδή τοῦ κοινωνικοῦ πολέμου πού δέν προβλέπεται νά εκφράζεται και τόν βάφτισαν ειρήνη ὥστε νά γίνουν ὄλα τά καθεστῶτα δεινοί πασιφιστές κι όταν εκδηλώνεται ό πόλεμος νά ἔναι τότε άπειλή για τήν ειρήνη, τήν ειρήνη τής έξουσίας. Μέ περεστρόικα αὐτά, μέ άναδόμηση και διαφάνεια, άναδιοργάνωση και εκλογές. Οί κυβερνήσεις πέφτουν, μά ό διεθνισμός τους μένει.

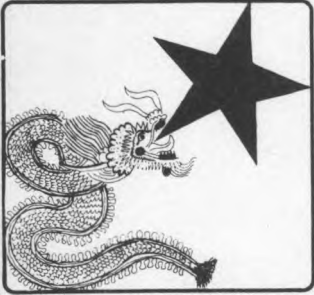
΄Επόμενη είδηση. ΄Ακόμα πιά βάρβαρη, άκόμα πιά αίμοβόρα — γιατί στό κάτω κάτω τό Μόσκοβο τό ξέραμε, ἔστω κι άν κάποιος ἐξ ἡμῶν τό ξανακαλύπτουν τώρα πού «υίοθετεῖ τά ὄσα ἐμεῖς ἐπί εἴκοσι χρόνια λέγαμε και τά δικαιῶναι!» ΄Επόμενη είδηση λοιπόν. Εὐχαρισ και άποκομμουνιστικοποιημένη, διευρυμένη και σεινάμενη, έξευρωπαϊσμένη και έξαερωμένη, νομοταγῆς και ὄλο φαντασία, έξουσιολάγνα και εὐρύτερη, ἡ ΕΑΡ τά ἔβαλε κάτω, μέτρησε τόν διπλό ἑαυτό της, μισή έξουσία και μισή Ἄριστερά (τῆς Προόδου, συγκεκριμένα), τά πρόσθεσε, διαίρεσε διά τοῦ δύο και μίλησε τόν λόγο τόν άποκαθαρμένο, τόν νέο λόγο τόν πανάρχαιο: «εκφράζουμε τῆ βαθιά άνησυχία μας και καλοῦμε τό λαό, τήν κυβέρνηση και τό ΚΚ Κίνας νά βροῦν άπό κοινού μία διέξοδο ὥστε νά άποφευχθεῖ ἡ περαιτέρω αίματοχυσία!» ΄Η κάπως ἔτσι, ἡ ταραχή δέν θά άφηνε ώρα για σημειώσεις, θά τά θαυμάσετε άλλωστε αὐριο στίς ἐφημερίδες. Φάτε τους μέ τό μπαμπάκι λοιπόν. Τόσο πολύ. Γιατί πταίει βέβαια και ἡ έξουσία —δημοκρατία κι αὐτοδιαχείριση, νά ὄυμ— πλὴν φταῖνε και οί θερμοκέφαλοι, θεσμοί ὑπάρχουν στην Κίνα, ἄς λειτουργήσουν οί θεσμοί, ἄς συγκληθεῖ ἡ διακομματική, ἡ μονοκομματική τέλος πάντων, ὄτι ὑπάρχει και προβλέπεται άπό τό Σύνταγμα, ὥστε νά ὄδηγηθοῦμε «σέ ὄμαλή διέξοδο άπό τήν κρίση», χωρίς κλυδωνισμούς και πισωγυρίσματα. ΄Ας ξαναπαγιωθεῖ τό καθεστῶς, πού καιρός τώρα νά ψάχνουμε για καινούργιο; Ἄλλά και τόν Χαρίλαο, πού ὄσο νά ἔναι δεσμεύεται άπό τήν προηγούμενη άνακοίνωση, νά μήν τόν λάβουμε τόν άνθρωπο ὑπόψη; ΄Ασε πού άν ἐμφανιστοῦμε και πολύ «άναρχοαὐτόνομοι» μπορεῖ νά προγκήξουμε και τόν Γιῶτα και νά πολώσουμε τόν Λάζαρη, μπορεῖ νά συγχυστεῖ ό Χαράλαμπος και νά κάνει τό σταυρό του ό Δρεττάκης — και μπορεῖ άκόμα νά χάσουμε και τόν ἴδιο τόν Λεωνίδα τώρα πού φτιάχνει ἱματζ φερέγγυο και έξουσιογενές, νά χάσουμε μαζί και τόν Πιτσιόρλα, τόν Γιάνναρο, τόν Κουναλάκη και νά μᾶς μέινει στό χέρι ἡ άνακοίνωση...

Τέτοια πράγματα. Γιατί ἐμεῖς διώξαμε τό Κ και τοῦτοι οί ὄπισθοδρομικοί κίτρινοι κοκκίνισαν και τραγουδάνε τῆ Διεθνή, παλαιοκομματικός λαός πού δέν άκούει τά σύγχρονα μηνύματα και δέν λείει νά ὑπερβεῖ ἐποικοδομητικά και συνταγμένα τό ἱστορικό σχίσμα λαοῦ-κυβέρνησης. ΄Εμεῖς ἐδῶ ἔχουμε εκλογές και βρῆκαν τήν ώρα τά παλιόπαιδα νά μᾶς θέτουν εκβιαστικά, πολωτικά διλήμματα. Τουμπεκί λοιπόν άνανεωτικό και σωφροσύνη, τήν σωφροσύνη τοῦ οὐδέτερου, τῆ σωφροσύνη τῆς περεστρόικα, τῆ σωφροσύνη τῆς έξουσίας, σημερινῆς και μελλούμενης.

«...Θέλουμε νά πιστεύουμε ὄτι ἡ κυβένηση, τό Κ.Κ. Κίνας, ό λαός και ἡ νεολαία της, θά βροῦν τήν ἱκανότητα, ὥστε νά άποτρέψουν, μέ ψυχραιμία και σύνεση, τήν άπειλή άκόμη χειρότερων ἐξελλίξεων. ΄Οτι θά ἐμποδιστεῖ ἡ κλιμάκωση τῆς βίας, ὄτι οί ἐνοπλες δυνάμεις θά ἐπιστρέψουν άμέσως στους στρατώνες τους, ὄτι θά ἐπιβληθοῦν αὐστηρές κυρώσεις ἐναντίον τῶν ὑπευθύνων για τήν ἐπίθεση τοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν φοιτητῶν και τοῦ λαοῦ και θά άναζητηθοῦν, μέσα άπό τό διάλογο, λύσεις για τήν ἐπίλυση τῶν κρίσιμων προβλημάτων και τήν πραγματοποίηση τῶν άναγκαίων μεταρρυθμίσεων, πρὸς ὄφελος τῆς δημοκρατίας, πού άποτελεῖ ἄξια οἰκουμενική».

(΄Ανακοίνωση τῆς ΕΑΡ)

Δια χειμνίου σφαγῆς

Ἡ θέση τοῦ Ἰταλικοῦ ΚΚ γιά τή σφαγή στήν Κίνα

Στή διαδήλωση πού ἔγινε τήν περασμένη Κυριακή στή Ρώμη ὁ Γ.Γ. τοῦ ΙΚΚ Ἀκίλε Ὀκέττο ἔκανε τήν παρακάτω δήλωση:

«Εἶμαι ἐδῶ γιά νά ἐκφράσω τόν ἀποτροπισμό μου καί τή σκληρή καταδίκη, τή δική μου καθώς καί ὅλων τῶν Ἰταλῶν κομμουνιστῶν γιά τήν πρωτοφανή σφαγή πού πραγματοποιεῖται στήν Κίνα» λέει ὁ Α. Ὀκέττο.

Διαμαρτυρόμαστε, ὄχι σάν τμήμα τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος. Ὅχι μόνο γιατί τέτοιο διεθνές κίνημα δέν ὑπάρχει ἀλλά γιατί δέν ὑπάρχει τίποτε κοινό ἀνάμεσα σέ μᾶς καί σέ ὅποιον καθίσταται υπεύθυνος γιά ἐγκλήματα ὅπως αὐτά πού συμβαίνουν στήν Κίνα.

Δέν ἀναγνωρίζουμε μέ κανέναν τρόπο σ' ἐκεῖνον πού διέταξε τή στρατιωτική ἐπέμβαση ἐνάντια στό λαό καί τή σφαγή, τό δικαίωμα νά ἐκπροσωπεῖ τίς ἰδέες τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Διαμαρτυρόμαστε σάν εὐρωπαϊκή δημοκρατική καί σοσιαλιστική δύναμη ἡ ὁποία ἔθεσε στή βάση τῆς πρακτικῆς της, τό κυρίαρχο δικαίωμα τῆς μῆ βίας καί πού ζητάει παντοῦ τόν πλήρη σεβασμό τῶν ἀνθρωπίνων καί κοινωνικοπολιτικῶν δικαιωμάτων καί τῆς ἐλευθερίας.

Μία δύναμη γιά τήν ὁποία τό δράμα τοῦ σοσιαλισμοῦ δέν ἀποσυνδέεται ἀπό τίς παγκόσμιες ἀξίες τῆς δημοκρατίας καί τῆς ἐλευθερίας.

Εἶμαστε μέ τό μέρος τῶν νέων καί τῶν ἐργαζομένων πού αὐτές τίς ἐβδομάδες διαδηλώνουν διεκδικώντας τή δημοκρατία, τήν ἐλευθερία καί τήν ἠθική ἐξυγίανση τῆς δημόσιας ζωῆς.

Οἱ κινεζικές ἀρχές δέν ἀκουσαν τήν παράκλησή μας νά μῆ χρησιμοποιήσουν βία καί νά μῆν καταφύγουν στά ὄπλα. Δέν ἀκουσαν τή δημοκρατική κοινή γνώμη τῆς χώρας μας καί ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ καταδίκη μας στή φοβερή σφαγή, πού καθιστᾶ ὑπόλογες τίς κινεζικές ἀρχές, εἶναι γενική.

Ἄλλο τόσο ἰσχυρός θά εἶναι ὁ ἀγώνας μας μέχρι νά ἀποκατασταθοῦν καί στήν Κίνα οἱ ἰδέες τῆς ἀνανέωσης καί τῆς δημοκρατίας».

Δια χειρῶν ἀφθάρτων

Ἀπόδημοι: ἡ ἄλλη Ἑλλάδα

Μοναδικό φαινόμενο ἢ σχεδόν μοναδικό.

Ἀπό τό 1900 μέχρι σήμερα, πάνω ἀπό ἓνα ἑκατομμύριο Ἕλληνες μεταναστεύουν πέρα ἀπό τοὺς ὠκεανούς καί κάπου ἓνα ἑκατομμύριο πῆγαν στήν Εὐρώπη ἢ πέρασαν τή Μεσόγειο.

Τό ἓνα τρίτο ἴσως καί περισσότερο τῶν Ἑλλήνων ζεῖ μακριά ἀπ' τήν Ἑλλάδα. Σ' αὐτή τήν ἄλλη Ἑλλάδα πού ἄλλοτε ἀναδιπλώνεται καί ἄλλοτε «νά 'τη πετιέται», πού συχνά ἐξαφανίζεται ἀπό ἓναν τόπο γιά νά φουντώσει κάπου ἄλλοῦ, μέ τίς κοινότητές της, τά σχολεῖα της, τίς ἐκκλησίες της, τίς ἐφημερίδες καί τά περιοδικά της, μέ τό μιγάδικο πολιτισμό της, τά μπάρ στά λιμάνια, μέ τά κορίτσια πού σέ κερνᾶνε οὐζο καί σοῦ ψήνουν τούρκικο καφέ στό Πόρ ντε Μπούκ, στό Πόρτ Σάιντ, στήν Ἀμβέρσα κι ὅπου φτάνει πλεούμενο μέ Ἕλληνες ναυτικούς.

Ἡ ἄλλη Ἑλλάδα μέ τίς ἐθνικές γιορτές, τόν κύριο Πρόξενο, τοὺς προσκόπους της, τά παιδιά τῶν τελευταίων τάξεων πού ἐτοιμάζουν τό μεγάλο γεγονός στό τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς, ὅπου οἱ πρωτοκλασάτοι μπροστά καί οἱ δευτεροκλασάτοι πίσω θά χειροκροτήσουν τήν Μπουμπουλίνα, τόν Κατσαντώνη, τόν Ἀγαπητικό τῆς βοσκοπούλας, τόν Φιάκα.

Ἄχ Ἀδαμάντιε Λαιμέ κι ἐσεῖς Καλουτάκια πόση θαλπωρή καί πόσο γέλιο προσφέρατε σ' αὐτούς τοὺς Ἕλληνες πού ἄφησαν τήν παλιά καί τή νέα Ἑλλάδα, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου, τά Ἴονια, τή Μικρά Ἀσία, διεκδικώντας ἓνα πιάτο φαί ἢ τήν προεδρία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Αὐτή ἡ ἄλλη Ἑλλάδα, πού πολλές φορές βρέθηκε στό μάτι τοῦ κυκλώνα πού ἔτρεχε πάντα συμπαραστάτης στό χαμένο ὄνειρο, πού μπῆκε στό σύρμα, πού πρόλαβε ἢ δέν πρόλαβε τό Γράμμο, πού χωρίστηκε σέ Βενιζελικούς, σέ βασιλικούς καί κομμουνιστές, ὅταν στήν ἴδια οἰκογένεια εὗρισκες τόν ἓνα στό σύρμα ἢ στό βουνό καί τόν ἄλλο στίς δεξιώσεις τῆς κυρῆς καί τοῦ κυρίου προξένου.

«Ὅπου καί νά ταξιδέψω ἢ Ἑλλάδα μέ πληγώνει», λέει ὁ ποιητής, καί μέσα σ' αὐτό τό στίχο συμπυκνώνονται ἡ νοσταλγία, τό παράπονο, οἱ προσδοκίες ἑνός λαοῦ πού ἡ ἱστορία του καί ὁ πολιτισμός του δέν μπόρεσαν ποτέ νά χωρέσουν στά 132.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα πού μᾶς ἔλαχαν καί τίς πολιτικές σκοπιμότητες πού καλλιεργήσαμε.

Θά 'ρθει ἴσως μιά μέρα πού ἡ Εὐρώπη θά γίνει ἓνα τεράστιο χωνευτήρι καί μέσα του θά διαλυθοῦν οἱ διάφορες ἐθνότητες. Δέν θά ὑπάρχουν πιά Ἕλληνες, Γάλλοι, Πορτογάλοι, Ἴταλοί, Ἑγγλέζοι ἀλλά ἓνας καινούριος λαός, παιδί τοῦ ζευγαρώματος ἀνάμεσα σέ Ἕλληνες, Λατίνους, Τεύτονες, Ἀγγλοσάξωνες καί ὅ,τι ἄλλο ὑπάρξει σ' αὐτή τήν Εὐρώπη χωρίς σύνορα.

Ἴσως δέ πιά πολύ νά ἀντέξουν οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς στό Καμερούν, τό Ζαῖρ, τόν Καναδά, τήν Αὐστραλία, τήν Βραζιλία, τίς ΗΠΑ.

Γιά τοὺς ἔλλαδίτες ἡ Ἑλλάδα εἶναι μιά πραγματικότητα πού μπορεῖ νά ἐναρμονιστεῖ καί νά ἐκποιηθεῖ. Δέν ἔχουμε παρά νά θυμηθοῦμε τό διαφημιστικό σπὸτ μιᾶς ἑλληνικῆς τουριστικῆς ἐταιρείας γιά τοὺς ξένους πελάτες της. «Ἡ Ἑλλάδα σᾶς ἀνήκει». Ἡ νά κάνουμε μιά βόλτα στά νησιά καί νά μετρήσουμε τά σπῆτια πού ἔχουν ἀγοραστεῖ ἀπό ξένους.

Γιά τοὺς Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ἡ Ἑλλάδα εἶναι τό ὄνειρο. Καί τά ὄνειρα οὐτε ἐναρμονίζονται, οὔτε πουλιῶνται. Μπορεῖ νά σβῆσουν γιά μιά γενιά, τίποτα ὁμως δέν ἀποκλείει ἡ ἐπόμενη γενιά νά ξαναζήσει τό ὄνειρο. Συχνά μέ μιά αὐθεντικότητα μοναδική.

Οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς εἶναι στραμμένοι πρὸς τήν Ἑλλάδα. Στίς κρίσιμες στιγμές εἶναι σά νά ζοῦνε στήν Ἑλλάδα. Θυμᾶμαι πάντα τήν κουβέντα ἑνός φίλου στή Γαλλία ὅταν ἔπεσε ἡ χούντα. «Ἄντε βρέ παιδί μου νά μπορέσω νά πάω κι ἐγὼ στό Παρίσι». Καί ζοῦσε ἐκεῖ ὅλη τήν περίοδο τῆς δικτατορίας.

Κι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδας τοὺς κρατᾶμε στή γωνία. Ἐφεδρία μάχης

Δια γυμνού σφάλλμας

πού δέ δώσαμε καί δέ θά δώσουμε ποτέ. Γιατί άδιαφοροϋμε γι' αυτό τό τεράστιο έθνικό, οικονομικό καί πολιτιστικό κεφάλαιο.

Η πολιτική τών έλληνικών κυβερνήσεων έξαντλείται σέ έπικλήσεις γιά συνάλλαγμα από τήν όμογένεια, σέ κατασκηνώσεις γιά τά παιδιά τών μεταναστών καί κάποιες έκδηλώσεις σέ κάθε γιορτή καί σκόλη.

Καί άδιαφοροϋν γιά τά πραγματικά τους προβλήματα. Τήν πολιτιστική τους ταυτότητα. Τήν επιβίωσή τους σέ κοινωνίες πού συχνά τους αντιμετώπιζουν έχθρικά. Τήν επανένταξή τους όταν αποφασίζουν τήν έπιστροφή.

Έτσι, πολλοί Έλληνες τής διασποράς αφήνονται στους διάφορους μηχανισμούς ένσωμάτωσής τους στήν κοινωνία τής χώρας πού ζοϋν. Χάνουν λίγο λίγο τήν έθνική τους ταυτότητα, τή γλώσσα τους καί άφομοιώνονται μέ λιγότερο ή περισσότερο όδυνηρό τρόπο. Ένας φίλος, μετανάστης στή Γερμανία είκοσι χρόνια τώρα, είπε τό έξής ανατριχιαστικό σέ δημόσια συγκέντρωση: «Γιά μās τους Έλληνες, στή Γερμανία τά σπουδαιότερα προβλήματα είναι ή παλιννόστηση, τά σχολεία τών παιδιών μας καί τό ένιτς. Άν είναι σκούρος άκόμη καί στό φούρνο σέ κρατάνε δυό μέτρα μακριά».

Πολλοί όμως αντιδρουν πεισματικά στήν άφομοίωση. Καί άλλους, ή κοινωνία τής χώρας ύποδοχής τους κρατάει στό περιθώριο.

Αυτοί άποτελοϋν ένα ιδιαίτερο κομμάτι τοϋ απόδημου έλληνισμού. Είναι οι Έλληνες τοϋ έξωτερικού. Καί δέν διαφέρουν σέ τίποτα από τους άλλους Έλληνες. Καί τό πιστεύουν. Θέλουν νά γυρίσουν. Διαβάζουν έλληνικές έφημερίδες, παρακολουθοϋν τά δρώμενα στήν Ελλάδα, παθιάζονται μέ τίς έλληνικές ποδοσφαιρικές ομάδες, τήν πολιτική, τά κόμματα. Σήμερα, ανάμεσά τους, βρίσκεις όπαδούς όλων τών κομμάτων, από τή δεξιά μέχρι τήν κομμουνιστική άριστερά, άνανεωτική καί μή.

Καθημερινά, στά έλληνικά στέκια, τσακώνονται γιά τό πρωτάθλημα, σχολιάζουν τίς είδησεις, καί παρακολουθοϋν μέ φανατισμό τήν επικείμενη έκλογική άναμέτρηση. Εϋτυχώς δέ χωρίς πλαστικά σημαιάκια. Άκούγοντας ό ένας τόν άλλον, γιατί τους ένώνει ή κοινή μοίρα τής ξενιτειάς.

Έ λοιπόν αυτό τόν έλληνισμό τόν άποκλείουμε από τήν πολιτική ζωή. Δέν τοϋ άναγνωρίζουμε ούτε τό στοιχειώδες δικαίωμα τής συμμετοχής του στις έκλογές.

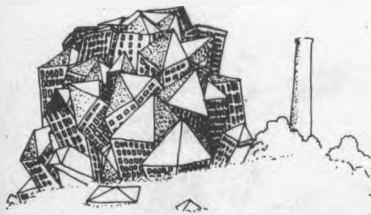
Γιατί δέν τόν έλέγχουμε καί μās άνησυχεί ή έκλογική του συμπεριφορά.

Όμως αν κάποτε θέλουμε νά διαμορφώσουμε πολιτική γιά τους Έλληνες τοϋ έξωτερικού θά πρέπει νά τους άναγνωρίσουμε τό δικαίωμα συμμετοχής τους στήν πολιτική αρχίζοντας μέ τό δικαίωμα τής συμμετοχής τους στις έκλογές.

Άν όλοι αυτοί πού ζοϋν στό έξωτερικό, χωρίς νά ζητήσουν τήν ύπηκοότητα τοϋ κράτους στό όποιο μένουν, πού θέλουν δηλαδή νά παραμείνουν Έλληνες πολίτες ή πού δέν μποροϋν νά γίνουν τίποτα άλλο, άποκτήσουν πολιτικά δικαιώματα, τότε τά διάφορα κόμματα, πού θά διεκδικήσουν τήν ψήφο τους, θά ύποχρεωθοϋν νά τους πλησιάσουν οϋσιαστικά, νά καταλάβουν τά προβλήματά τους καί νά προτείνουν συγκεκριμένα μέτρα.

Μάκης Καβουριάρης

Τό περιβάλλον... μετά όκτώ έτη

Διάβασα πρόσφατα ένα άρθρο τοϋ άμερικανοϋ πάππα τής οικολογίας Μπάρρυ Κόμμομερ στό περιοδικό Νηοϋ Γιόρκερ μέ τόν ιδιοφυές περιεκτικό τίτλο *Τό Περιβάλλον*. Σέ 40 σελίδες περιοδικοϋ ό Κόμμομερ δίνει ένα έξαντλητικό άπολογισμό τής τελευταίας 20ετίας γιά νά καταλήξει στά συμπεράσματα: ή καταστροφή τοϋ περιβάλλοντος δέν μπορεί νά άναιρεθει εκ τών ύστέρων· οι έπιπτώσεις τής είναι κατά κανόνα μή άντιστρεπτές· έλεγχος τής οικολογικής ύποβάθμισης μπορεί νά γίνει μόνο στις πηγές ή άλλως στήν τεχνολογία πού χρησιμοποιείται.

Στα χερσινού σφραγιστού

Κάποιοι άλλοι θά πρόσθεταν ότι οι έλεγχοι αυτοί αφορούν την παραγωγική διαδικασία και αν θέλουμε να πάμε βαθύτερα θά αναφερθούμε αναγκαστικά στον τρόπο παραγωγής. Δέν είναι διόλου τυχαίο λοιπόν πού ο Κόμμομεν θεωρείται στή Δύση άριστερός άφου καταφέρνει, παραμένοντας έπιστήμονας του περιβάλλοντος, να δείχνει ότι ή ρίζα του προβλήματος είναι βαθειά χωμένη μέσα στην αναπτυξιακή διαδικασία, μέσα δηλαδή στο κοινωνικό εκείνο ύλικό πού απαιτεί αναδιάρθρωση. Ο Κόμμομεν μάς θυμίζει έτσι τό γιατί οικολογία και άριστερά έχουν πρό πολλού συναντηθεί, κι άς καμώνονται κάποτε πώς δέν τό γνωρίζουν.

Γιατί αναφέρομαι στον Κόμμομεν σ' ένα τέτοιο «προεκλογικό» κείμενο; Κατά ένα μέρος γιά να επικυρώσω αυτό πού κι εγώ και άλλοι, σ' αυτές και σε συγγενικές στήλες προσπαθούν να συγκροτήσουν τά τελευταία χρόνια ως άριστερή - οικολογική σκέψη. Πράγματι, αν κάτι μάθαμε αυτό τον καιρό είναι τό ότι το περιβάλλον δέν καθορίζει μέ τεχνικά μέσα, τουλάχιστον όχι μόνο, ότι απαιτούνται τεράστιες αναδιανομές πόρων μέσα στο χώρο, τό χρόνο και τίς τάξεις γιά να έχεις κάποια άποτελέσματα, ότι τέλος τά γενεσιουργά αίτια της οικολογικής κατάρευσης ταυτίζονται μέ εκείνα πού παράγουν τίς κοινωνικές άνισότητες. Άλλωστε και ή ίδια ή περιβαλλοντική υποβάθμιση παράγει τρομακτικές άνισότητες, όχι μόνο γιατί άλλιώς εισπράττει τούς σχετικούς δείκτες ο κάτοικος της Πολιτείας κι άλλιώς της Δραπετσώνας, αλλά και διότι άπαξιώνει φυσικούς πόρους πού στήριζαν συγκεκριμένους κοινωνικούς σχηματισμούς. Η καταστροφή των δασών, ή διάβρωση του έδάφους, ή υποβάθμιση της γεωργικής γής, ή ρύπανση των ύδροφόρων στρωμάτων, ή έξαφάνιση της όρνιθοπανίδας, ή καταστροφή φυσικών βιοτόπων, ή έξάντληση όρυκτών και ενεργειακών άποθεμάτων άπαξιώνουν τον χώρο, συχνά άπαξιώνοντας τίς ίδιες τίς ανθρώπινες επενδύσεις, τό μόχθο πάνω στον όποιο χτίσθηκε ο πολιτισμός —ό τόσο λησμονημένος— της λεγόμενης έλληνικής περιφέρειας. Τέτοιου τύπου ζητήματα θίγουν την ίδια την ούσία της παραγωγής διαδικασίας και έγκαλούν την ξεχασμένη έννοια της επανάστασης.

Κατά ένα παράδοχο τρόπο και μέσω έλικοειδών άτροπών, ή οικολογική σκέψη ήρθε την τελευταία δεκαετία να επανενεργοποιήσει τό κοιμισμένο δυναμικό της άριστερας επανεπικαιροποιώντας τά ζητήματα της ανάπτυξης των παραγωγών δυνάμεων, της ίκανοποίησης των βασικών αναγκών, της παραγωγής κοινωνικών άνισοτήτων, του μαρασμού του κράτους, της αυτόνομησης της τεχνολογίας, του νοήματος της εργασίας και ο κατάλογος δέν έχει τέλος. Η άμφισβήτηση του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής τείνει πλέον να γίνει ριζική μέσω της οικολογικής σκέψης και δράσης, την ίδια στιγμή πού τά περισσότερα κομμουνιστικά κόμματα ζούν μία ύπαρξιακή κρίση. Και αυτό γίνεται όχι μέ άπάρνηση του μαρξισμού, αλλά μάλλον μέ την επανενεργοποίηση των βασικών έννοιών του και κυρίως του άπελευθερωτικού επαναστατικού του λόγου.

Φυσικά οι πιό πάνω παραδοχές έλάχιστα έχουν γίνει κατανοητές ή άποδεκτές, άκόμη και σε χώρες σαν την Γαλλία ή την Γερμανία όπου μικρά μόνο τμήματα του έναλλακτικού ρεύματος και άκόμη μικρότερα της άριστερας τίς πρεσβεύουν. Γι' αυτό ξεκίνησα μέ τον Κόμμομεν, έκφραστή μιας σημαντικής πτέρυγας των άμερικανών οικολόγων πού άμφισβητούν τίς παραγωγικές δομές, δντας έντούτοις θετικοί έπιστήμονες. Κατά παράδοχο τρόπο αντίστοιχα φαινόμενα βρίσκουμε στην Έλλάδα όπου θεωρώ ένδιαφέρουσα την παρατήρηση ότι όσοι έχτισαν την έδω Οικολογία ήταν κυρίως τεχνικοί και άριστεροί. Τό μπόλιασμα δείχνει δημιουργικό και γι' αυτό ίσως οι άμφίπλευρες γονιμοποιήσεις είναι σαφείς έδω, πάντως σαφέστερες από ότι σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές χώρες, παρά τό ότι βεβαίως και εκεί ή Νέα Άριστερά άπετέλεσε ένα από τά βασικότερα θεμέλια του οικολογικού κινήματος. Όμως αν ή πιό πάνω προσέγγιση δείχνει να ύπόσχεται πολλά, τό ίδιο τό οικολογικό κίνημα στάθηκε άνίκανο να συγκροτηθεί ως όλον μέ τίς πιθανές ιδιομορφίες και διαφορές των έκφραστών του. Σ' ένα πρόσφατο άρθρο στην ΕΠΟΧΗ και σε σειρά όμιλιών όπου προσκλήθηκα πρόσφατα από τό ΚΚΕ έσ. — Άνανεωτική Άριστερά, προσπάθησα να

Δια χειρῶν ἀφ' ἑαυτοῦ

σκιαγραφήσω τούς λόγους αὐτῆς τῆς καθυστέρησης στήν συγκρότηση ἑνός ἐνιαίου οἰκολογικοῦ χώρου σέ σχέση μέ τήν Δυτική Εὐρώπη. Ἐξακολουθῶ πάντως νά πιστεύω ὅτι ἡ δύναμη τοῦ κινήματος αὐτοῦ δέν βρίσκεται στήν ἐν δυνάμει ἰκανότητά του νά εἰσβάλει στό τρέχον πολιτικό σκηνικό, ὅσο στήν παρέμβασή του σέ ὅλα τά ἄλλα ἐπίπεδα ἀσκησης τῆς πολιτικῆς: σέ ἐπαγγελματικούς χώρους, στό πανεπιστήμιο, στήν Τοπική Αὐτοδιοίκηση, στόν συνδικαλισμό, στή γειτονιά, κυρίως ὅμως στήν περιφέρεια (καλύτερα, στίς συγκεκριμένες περιφέρειες) ὅπου βιώνονται εὐκρινῶς ἐπιμέρους ζητήματα μέ τίς ἰδιαιτερότητες τους.

Ἡ ΠΑΣΟΚική ὀκταετία κατέστησε σαφῆ τήν πιό πάνω ἀναγκαιότητα διαφορετικῆς θεώρησης τῆς πολιτικῆς. Τό φαινόμενο ΠΑΣΟΚ μέ τόν λαϊκισμό, τόν αὐταρχισμό, τόν πολυσυλλεκτικισμό καί συγκεντρωτισμό του ἔχει ἐπαρκῶς περιγραφεῖ. Μάλιστα σ' αὐτό ἐδῶ τό περιοδικό οἱ σχετικές ἀναλύσεις εἶχαν προχωρήσει βαθύτερα, πρὶν ἀπό τό 1981. Εἶχαν δηλαδή ἐπισημάνει τήν ἔλλειψη ὁποιασδήποτε σοσιαλιστικῆς προοπτικῆς μέ φορέα τό κόμμα αὐτό πού σάρωσε καί λεηλάτησε, ὅτιδήποτε εἶχε κτισθεῖ μέ κόπο ἀπό προηγούμενες γενιές. Κρατικοποιώντας τήν πολιτική τό κόμμα τοῦ κ. Παπανδρέου στέρησε ἀπό τήν κοινωνία τίς τελευταῖες δυνατότητες αὐτοέκφρασης, κάτι πού στά οἰκολογικά πράγματα ἔγινε ἰδιαίτερα εὐκρινές. Γιατί; Διότι τό οἰκολογικό κίνημα —παντοῦ καί πάντοτε— κτίσθηκε πάνω στίς μικρές, τοπικά προσδιορισμένες πρωτοβουλίες πού ἔκαναν τήν πολιτική ὑπόθεσή τους, ἀκυρώνοντας βιομηχανικές ἐπενδύσεις, κλείνοντας πυρηνικά ἐργοστάσια, προστατεύοντας ἀπειλούμενα εἶδη, ἐφαρμόζοντας ἐναλλακτικά μοντέλα γεωργίας καί πάει λέγοντας, ἔξω καί ἀντίθετα ἀπό κάποια κεντρική διαχείριση. Τό ΠΑΣΟΚ, ἐνσωματώνοντας λοιπόν τίς ὅποιες μορφές αὐτοέκφρασης τοῦ κοινωνικοῦ δυναμικοῦ ἔκανε τά πράγματα δύσκολα.

Τά ἔκανε ὅμως καί εὐκολα. Γιατί στερώνοντας τήν κοινωνία ἀπό τήν δυνατότητα θεσμοποιημένης δράσης μέσω τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῶν συνεταιρισμῶν ἢ τῶν συνδικάτων τήν ἐξανάγκασε ν' ἀρχίσει νά βλέπει τό πρόβλημα σέ ὄλο του τό βάθος. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι οἱ ὁμάδες καί τά ἔντυπα τοῦ οἰκολογικοῦ χώρου δέν περιμένουν σχεδόν τίποτα πλέον ἀπό πλευρᾶς δημοσίου, κάτι πού ὤθησε στήν ὀριμανσή τους. Ἡ αὐτονομία τους, ἂν ἀξιοποιηθεῖ σωστά, μπορεῖ νά ἀποτελέσει συστατικό στοιχεῖο μιᾶς ἀνατρεπτικῆς πολιτικῆς, βασισμένης ἄλλωστε σέ μιᾶ ἀνατρεπτική θεωρία. Ἄν αὐτό δέν φαίνεται σήμερα πιθανό, εἶναι πάντως ἀναγκαῖο καί σ' ὅτι ἀφορᾶ τήν ἐπιβίωσή μας ὡς χώρας πολύ περισσότερο σ' ὅτι ἀφορᾶ τό κτίσιμο μιᾶς δίκαιης καί συμφιλιωμένης μέ τόν ἑαυτό της κοινωνίας.

Ἡ λέξη ἐπιβίωση χρησιμοποιήθηκε ἐδῶ μέ πλήρη ἐπίγνωση τῆς βαρύτητάς της. Μάθαμε τά τελευταῖα χρόνια —παρά τήν ἀπελπιστική ὑστέρηση τῆς πανεπιστημιακῆς ἔρευνας— τουλάχιστον τά ἑξῆς: ὅτι ἡ ζωῆ σέ πόλεις σάν τήν Ἀθήνα σύντομα θά εἶναι πρακτικά ἀδύνατη· ὅτι ἡ θνησιμότητα τοῦ πληθυσμοῦ στίς μεγαλουπόλεις ἀξάνεται δραματικά, βραχυπρόθεσμα καί μακροπρόθεσμα· ὅτι τό ἄγχος καί ἄχθος τῆς καθημερινότητας ρίχνει δραματικά τήν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας· ὅτι ἡ ἀνάπτυξη διευρύνει τίς ἀνισότητες, δέν τίς περιορίζει ὅπως θέλαμε νά πιστεύουμε μέχρι πρόσφατα· ὅτι ὁ ἐλεύθερος χρόνος, ἡ χαρά καί τό παιγνίδι συρρικνώνονται εὐθέως ἀνάλογα μέ τήν ἀστική ἐπέκταση. Μάθαμε ἀκόμη ὅτι: μέ τούς παρόντες ρυθμούς ἡ χώρα δέν θά ἔχει πλέον ὀσση σέ τρεῖς περίπου δεκαετίες· ὅτι ἡ διάβρωση τῆς γεωργικῆς γῆς θά μειώσει δραματικά τήν παραγωγή πρὶν ἀπό τήν στροφή τῆς χιλιετίας· ὅτι οἱ ὑπόγειοι ὑδροφόροι ὀρίζοντες τείνουν νά ἐξαντληθοῦν καί πάντως τά προβλήματα ὑδρευσης καί ἀρδευσης ἤδη ἔχουν σχηματισθεῖ· ὅτι εἴμαστε μιᾶ ἐνεργειακά ἐξαρτημένη χώρα· ὅτι λιπάσματα καί φυτοφάρμακα συσσωρεύονται στήν τροφική ἀλυσίδα μέ ρυθμούς ἰδιαίτερα ὑψηλούς· ὅτι ἡ ρύπανση τῶν θαλασσίων καί χερσαίων οἰκοσυστημάτων ἔχει φτάσει στό ἀπροχώρητο· ὅτι ἡ μισή καί πλέον ἑλληνική γῆ ἔχει πλήρως ἐγκαταληφθεῖ (ὄρεινές περιοχές, νησιά)· ὅτι τά ἀνθρωπογενή μας οἰκοσυστήματα καταρέουν ὑπό τήν σκιά αὐτῆς τῆς ἐγκατάλειψης· ὅτι μαζί τους καταρέει ἡ ἱστορική μνήμη καί ὁ πολιτισμός ἑνός ὀλόκληρου λαοῦ.

Καταστροφολογία; Ὁχι, ἀλλά μαθηματικά. Τό ΠΑΣΟΚ εἶναι ἐδῶ καί φρόντι-

Στα χυμνόν αφθάλμου

σε γι' αὐτή τήν συνειδητοποίηση, συντελούσης καί τῆς τραγικῆς ὀλιγορίας τῶν κομμάτων. Γιατί, ἀκόμη καί οἱ σκληρότερες κριτικές φωνές πρό τοῦ '81, δέν θά μπορούσαν νά φανταστοῦν ὅτι καί τὰ ὄριμα ἐκσυγχρονιστικά αἰτήματα θά ἐμπαιναν μέ τόση εὐκολία στό συρτάρι. Γιά παράδειγμα ἦταν δύσκολο νά φαντασθοῦμε ὅτι ὅστερα ἀπό τρεῖς δεκαετίες οἰκοδομικῆς κοσμογονίας, ἡ μανία τοῦ ντουβARIOU θά ἐπέμενε νά εἶναι παρούσα. Ὁμως ὁ κ. Τρίτης κατάφερε μέσα σέ μερικούς μῆνες νά νομιμοποιήσει (καί ἠρωοποιήσει) τόν αὐθαίρετο οἰκιστή, δίνοντας διέξοδο στό ἀσφυκτιῶν μικροκεφάλαιο τοῦ ἑλληνικοῦ μικροκαπιταλισμοῦ. Ἀπό κεῖ καί πέρα, μέσω διαδοχικῶν ἐντάξεων στό σχέδιο πόλης, μέσω τῆς πλήρους ἀποτυχίας ἐκείνης τῆς ἀσκησης ἀνηλίκων πού μεγαλοσημῶνως ὀνομάστηκε Ἐπιχείρηση Πολεοδομικῆς Ἀνασυγκρότησης, μέσω τέλος τῶν παλινωδιῶν στό Γ.Ο.Κ., φτάσαμε νά συνεχίζουμε νά χτίζουμε ὅπουδήποτε, χωρίς σχέδιο, χωρίς προοπτική, ἀναλώνοντας τούς φυσικούς πόρους ἀλλά καί τίς καταθέσεις, δηλαδή τίς ἐν δυνάμει παραγωγικές ἐπενδύσεις. Σήμερα ἔχουμε ἕνα νέο ἐποικιστικό κύμα πρὸς τίς «ἀναξιοποίητες» ἀκτές καί τὰ ἀνθρωπινότερα πρᾶσσεια πού κάνει δυὸ πράγματα: ἀπαξιώνει τόν ἤδη δομημένο χῶρο καί πολώνει τήν κοινωνία μιά καί ἡ κατοικία καθίσταται τό ὑπέρτατο προσδιοριστικό ἀγαθὸ κοινωνικῆς διαφοροποίησης μέσω τῶν περιβαλλοντικῶν τῆς προδιαγραφῶν.

Ὁμως ἂν ὁ πολεοδομικὸς σχεδιασμὸς πῆγε περίπατο, τό ἴδιο ἀκριβῶς ἔγινε μέ τόν χωροταξικὸ ἢ περιφερειακὸ σχεδιασμό. Ἐκεῖ τὰ πράγματα πῆραν μιά ἀγριότητα πού θύμιζε γουέστερν μέ τήν προσπάθεια οἰκειοποίησης καί τῆς τελευταίας σπιθαμῆς γῆς, μέ τήν ἐπιχείρηση ἐκτάσεων, τήν προώθηση τῆς πεδινῆς γεωργίας πρὸς ἀκατάλληλα, ἐπικλινῆ ἐδάφη, τήν πάσης φύσεως μικροεπένδυση, τέλος μέ τό πολυθρύλητο ἐκεῖνο νομοσχέδιο περὶ βοσκοτόπων, πού ἔθεσε ἐκτός συνταγματικῆς προστασίας τό 40% τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Σ' ὅτι ἀφορᾷ τήν περιφερειακὴ ἀνάπτυξη καί τήν ἀποκέντρωση, ἡ μοναδικὴ πρόοδος συντελέσθηκε πρὸς τὴ μεριά τῆς ἀπορρόφησης τῶν κοινοτικῶν κονδυλίων ἢ ὅποια ὁμως στρέβλωσε τίς ἀγροτικές δομές χωρίς νά ὀδηγήσει σέ ἐνδογενῆ ἀνάπτυξη. Ἡ μεγαλύτερη ὁμως παλινωδία σημειώθηκε στὸν τομέα τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομίας, ὅπου τὰ διάφορα πενταετῆ οὐδέποτε ὑλοποιήθηκαν, ἐνῶ στήν οὐσία τους ἦταν συνήθως ἀπλές φωτοκόπιες τῶν προηγούμενων. Ἐδῶ, γιὰ νά ἀπονεμηθεῖ ἱστορικὴ δικαιοσύνη, θά πρέπει νά θυμίσουμε τόν ρόλο τοῦ μέντορα τοῦ προγραμματισμοῦ τῶν «πρώτων ἑκατὸ ἡμερῶν» κ. Λάζαρη, ὁ ὅποιος κατακρεούργησε ὅποιαδήποτε ἔννοια ὀργάνωσης ὑπῆρχε στὸν δημόσιο τομέα καί ἀποδείχθηκε ἀπελπιστικὰ ἀδιάβαστος ἀκόμη καί σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴ διάρθρωση τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων. Χωρὶς πρόγραμμα, δρᾶμα καί φαντασία ὁ κ. Λάζαρης (καί οἱ περὶ αὐτόν) ἔφτασε ἐκεῖ ὅπου μόνο ἡ ψωροκώσταϊνα μπορούσε νά τόν τοποθετήσει: νά διεκδικεῖ —λόγω ἀνυπαρξίας— τήν πρωθυπουργία μέσω Συνασπισμοῦ τῆς Ἀριστερᾶς.

Μέ αὐτὰ καί ἄλλα πολλά, τό περιβάλλον ἔπαψε νά ἀποτελεῖ θέμα τῶν περιβαλλοντολόγων καί ἔγινε τῶν οἰκολόγων. Ἐννοῶ πῶς συνέβη καί ἐδῶ αὐτό πού μέ ἄλλες μορφές συνέβη παντοῦ, ἀκόμη καί ἐκεῖ ὅπου (ὅπως ἢ ΕΟΚ φερ' εἰπεῖν) ὑπάρχει διαθέσιμη μιά προοδευτικὴ περιβαλλοντικὴ πολιτικὴ. Δηλαδή, ὅλες οἱ ἄλλες «ἀναπτυξιακές» πολιτικές κατακρεούργησαν τήν φύση —νοούμενη εἴτε ὡς φυσικὸ πόρο εἴτε ὡς αὐταξία— καί τήν κατέστησαν ἔρμαιο στὴ βουλμία τῶν ἐπιτηδείων τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ δημόσιου τομέα. Ἐτσι ὁμως ἀποδεδειμμένησαν οἱ οἰκολόγοι ἀπὸ τήν τεχνοκρατικὴ προσέγγιση τοῦ περιβάλλοντος, διαχωρίζοντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τούς —ὄπως ἢ ἄλλως μέτριους— συμβούλους τοῦ Κουλουμπῆ καί τούς ἀναρμόδιους ὑπαλλήλους τοῦ ΥΠΕΧΩΔΕ. Ἐγινε στοὺς φορεῖς τῶν οἰκολόγων ἰδεῶν εὐληπητὴ ἢ ἀλήθεια ὅτι περιβαλλοντικὴ πολιτικὴ δέν μπορεῖ νά ἀσκηθεῖ ἂν δέν χτυπήσεις στήν ρίζα τῆς τήν ἀναπτυξιακὴ διαδικασία (δηλαδή τόν τρόπο παραγωγῆς) καί τήν ἀναπτυξιακὴ ἰδεολογία (μαζί τῆς καί τό ἐποικοδόμημα). Ἐτσι τό οἰκολογικὸ κίνημα ὥριμασε, κι ἄς μὴν συγκροτήθηκε σέ ἕνα, ἐνιαῖο καί ἀδιαίρετο φορέα. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καί ἡ προσέγγισή του στὰ πράγματα ἔγινε περισσότερο προληπτικὴ παρά ἀποτρεπτικὴ, περισσότερο ἐπαναστατικὴ ἀπὸ μεταρρυθμιστικὴ, περισσότερο ἀνατρεπτικὴ παρά σταθεροποιητικὴ.

Δια γυμνού σφάλλμας

Είναι κρίμα πού μέ δλη αὐτή τήν σκανδαλολογία ἢ ἀπαραίτητη προεκλογική συζήτηση δέν ἔγινε παρά μόνο σέ μικρούς, κάποτε περιθωριακούς χώρους. Εἶναι κρίμα λέω, γιατί ἡ νέα αὐτή θεματική πού προσεκόμισε ἡ Οἰκολογία θά μπορούσε ἐπιτέλους νά ἐνεργοποιήσει τίς πανάρχαιες ιδέες. Φυσικά ποτέ δέν εἶναι ἀργά ὅσο εἴμαστε ἐδῶ γιά νά συζητᾶμε, ἀλλά εἶναι πολύ πιθανό, αὐριο, καί ἀργά νά εἶναι καί νά μὴν εἴμαστε κἀν ἐδῶ.

Μιχάλης Μοδινός

Λευκό ἄλλοθι

Ο νομοθέτης δέν ἀναγνωρίζει τή λευκή ψήφο. Τήν ἀφαιρεῖ ἀπό τά ἔγκυρα ψηφοδέλτια, τή βγάζει «ἀπό τή μέση», ἡ μοιρασιά γίνεται μόνο μέ βάση τίς «θετικές», τίς «ἐποικοδομητικές» ψήφους.

Τί ὅμως μπορεῖ νά σημαίνει ἡ λευκή ψήφος, ὅταν ἔχει νά ἐπιλέξει κανεῖς ἀνάμεσα σέ δύο ἢ περισσότερα πράγματα; Δύο τινά: εἴτε ὅτι ὁ ἐπιλέγων ἀποσύρεται, ἀφήνει τοὺς ἄλλους νά ἀποφασίσουν, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἀδυνατεῖ νά ἐπιλέξει, εἴτε ὅτι ὁ ἐπιλέγων δέν θέλει νά ἐπιλέξει ἀνάμεσα σ' αὐτά πού τοῦ προσφέρονται γιά ἐπιλογή. Ὁ νομοθέτης προτίμησε βεβαίως τήν πρώτη ἐκδοχή, τήν ἐκδοχή τῆς ἀπόσυρσης: γι' αὐτό καί ἀποσύρει τό λευκό ἀπό τήν ψηφοφορία ἀφήνοντας τοὺς ἄλλους, τοὺς «ἐγχρωμους» νά ἐπιλέξουν.

Ὅμως τά τελευταία χρόνια τό λευκό διεκδικεῖ τά δικαιώματά του, διεκδικεῖ δηλαδή τήν δεύτερη ἐκδοχή. Εἶναι ἡ ἐκδοχή τοῦ λευκοῦ ὡς ψήφου διαμαρτυρίας γενικά πρὸς ὅλα τά ὑπάρχοντα σχήματα, ἡ ἀρνηση τῶν ὑπαρκτῶν ἐπιλογῶν, ἡ ἀρνηση μιᾶς κατάστασης. Καί ὅσο πληθαίνουν τά ἄτομα πού δίνουν αὐτή τήν ἔννοια στή λευκή ψήφο τους, τόσο πληθαίνουν καί οἱ φωνές πού διεκδικοῦν τήν καταγραφή αὐτοῦ τοῦ λευκοῦ. Πρόκειται γιά λευκό μέ νόημα, γιά «ἐπαναστατικό» λευκό.

Σέ τοῦτες τίς ἐκλογές, ὅπως τουλάχιστον δειχνουν μέχρι τώρα οἱ δημοσκοπήσεις καί ἀπ' ὅ,τι βλέπουμε γύρω μας, ὑπάρχει ἀυξημένη διάθεση γιά λευκό ἀπό ψηφοφόρους πού προέρχονται ἀπό τό ΠΑΣΟΚ καί ἀπογοητεύθηκαν ἀπό τό ΠΑΣΟΚ.

Γι' αὐτούς ἡ ἀπογοήτευση ἀπό τό ΠΑΣΟΚ εἶναι ταυτόχρονα καί ἀπογοήτευση ἀπό τήν πολιτική, τό λευκό εἶναι διαμαρτυρία γιά τήν ἐν γένει πολιτική κατάσταση καί μέ αὐτή τήν ἔννοια καί τό δικό τους λευκό ἐντάσσεται στή δεύτερη κατηγορία, ἐκείνη τοῦ λευκοῦ διαμαρτυρίας.

Ἄλλ' ὁ νομοθέτης ἀρνεῖται πεισματικά νά ἀναγνωρίσει τή λευκή ψήφο τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου τύπου. Καί λογικά ἄλλωστε ἀπό τή μεριά του, ἀφοῦ ἡ ἀναγνώριση τοῦ λευκοῦ, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀρνητικῆς ψήφου θά ἔσπαγε τή συνεκτικότητα τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. Ἄρκει νά φανταστοῦμε τήν κάπως ὑπερβολική, ἀλλ' ὄχι ἐξωπραγματική περίπτωση κατά τήν ὁποία ἕνα 20% τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος θά ψήφιζε γιά τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο λόγο λευκό. Ἄν τό λευκό μετροῦσε στά ἔγκυρα ψηφοδέλτια, γινόταν δηλαδή ἀποδεκτό ὡς συμπεριφορά πού παίζει μέσα στά πράγματα, τότε πολύ δύσκολα θά μπορούσε κάποιο κόμμα νά σχηματίσει κυβέρνηση. Ἄν μάλιστα φανταστεῖ κανεῖς τήν περίπτωση πού 50% τῶν ἐκλογέων νά ψηφίζουν λευκό (ὁπότε κανεῖς δέν θά μπορούσε νά σχηματίσει κυβέρνηση), τότε εὐκολα θά καταλάβει ὅτι τό λευκό διαλύει τό πολιτικό σύστημα καί γι' αὐτό ἔχει ἀποκλειστεῖ. Ἄλλά πέρα ἀπό τό ζήτημα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπάρχει καί ἡ νομοθετική. Γιά νά τό ποῦμε διαφορετικά ἡ ψήφος μεταφράζεται σέ ἔδρες, σέ βουλευτές. Τό λευκό ὅμως δέν μπορεῖ νά μεταφραστεῖ σέ ἔδρες, δέν ἀναδεικνύει βουλευτές. Ἀντιστοιχεῖ, θά μπορούσε μᾶλλον νά ἀντιστοιχεῖ, τό πολύ πολύ σέ κενά ἔδρανα (τουλάχιστον στὸν τόπο μας, ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐδρῶν εἶναι ὀρισμένος).

Μ ὅλα τοῦτα τά παραδείγματα φθάνουμε λοιπὸν στό πνεῦμα τοῦ νομοθέτη σχετικά μέ τήν ἔννοια τῆς ψήφου. Γιά πολλοὺς ἀπὸ μᾶς ἡ ψήφος εἶναι (κι ἔτσι θά

Δια γυμνού σφραγιστού

ἔπρεπε νά εἶναι) ἡ προσωπική μας ἔκφραση, ἡ κατάθεση τῆς πολιτικοἰδεολογική (καί ὄχι μόνο) ταυτότητάς μας. Γι' αὐτό καί διεκδικοῦμε νά μπορούμε νά τήν κάνουμε ὅτι θέλουμε, διεκδικοῦμε δηλαδή ἀπεριόριστη ἐλευθερία αὐτῆς μας τῆς ἔκφρασης. Ὁ νομοθέτης ἀντίθετα, ἡ πολιτεία, βλέπει τήν ψήφο ἀπολύτως λειτουργικά. Γι' αὐτήν ψηφοφορία εἶναι ἡ διαδικασία ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων στό Κοινοβούλιο. Προκειμένου νά συγκροτηθεῖ τό Κοινοβούλιο καί μέσω αὐτοῦ νά ἐκλεγῆ ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, προκειμένου δηλαδή νά συγκροτηθεῖ καί νά λειτουργήσῃ τό κράτος. Αὐτή μόνο τήν ἔννοια δίνει ὁ νομοθέτης καί γι' αὐτό δέν ἀναγνωρίζει ψήφο διαμαρτυρίας, ψήφο ἀρνητική. Ἀναγνωρίζει δηλαδή μόνον ἐκείνους πού ἀναγνωρίζουν τήν «ἀνεγνωρισμένη» διαδικασία. Οἱ ὑπόλοιποι μποροῦν μέν νά ὑπάρχουν, ἀλλά δέν μετρᾶνε.

Αὐτή εἶναι ἡ μία πλευρά, ἡ πλευρά τῶν θεσμῶν καί τῆς προσήκουσας κριτικῆς σ' αὐτούς. Οἱ ὀπαδοί τοῦ λευκοῦ ζητοῦν τή θεσμική τους ἀναγνώριση καί τά ἐπιχειρήματά τους πέρα ἀπό τό δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης (καί ἐγκυρης) ἐπιλογῆς, ἡ καί μή ἐπιλογῆς ἐπεκτείνονται καί σέ ζητήματα λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἰσχυρίζονται (καί ὄχι ἄδικα) ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς ψήφου διαμαρτυρίας θά ὑποχρέωνε τά κόμματα νά τήν λάβουν ὑπόψη τους, πιθανόν νά ἀνανεωθοῦν, καί γενικά θά συντελοῦσε στήν εὐθυγράμμιση τῶν κομμάτων μέ τίς ἀπαιτήσεις τῶν ψηφοφόρων.

Ἄλλ' ὑπάρχει καί ἡ ἄλλη πλευρά στήν ὁποία θά πρέπει νά στρέψουμε τήν κριτική μας. Εἶναι ἡ πλευρά τῶν ψηφοφόρων τοῦ λευκοῦ, αὐτῶν πού ἰσχυρίζονται ὅτι «πνίγονται» καί ἀποκλείονται ἀπό τό πολιτικό σύστημα. Ὁ νομοθέτης λοιπόν δέν εἶναι τόσο ἄδικος — κανέναν δέν πνίγει καί κανέναν δέν ἀποκλείει. Δίνει μέ ἄλλα λόγια τό δικαίωμα στόν καθένα (ἡ σχεδόν στόν καθένα) νά ὑποβάλλει ὑποψηφιότητα στίς ἐκλογές προπαγανδίζοντας ὅ,τι θέλει, ἀραδιάζοντας σοφίες ἡ βλακείες, προπαγανδίζοντας τό λευκό ἡ τό μαῦρο, ἡ καί ὅ,τι βρίσκεται πίσω ἀπό τό λευκό. Ἄν δηλαδή ὑποθέσουμε ὅτι πίσω ἀπό τό λευκό ὡς ἐκλογική συμπεριφορά ὑπάρχει κάποια κριτική, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στή «λευκή στάση», κανείς δέν ἐμποδίζει νά ἀσκηθεῖ αὐτή ἡ κριτική πρῖν καί κατά τίς ἐκλογές, νά προπαγανδίσῃ τήν ἄποψή της, νά ἀναζητήσῃ μέσω τῶν ἐκλογῶν τόν πολλαπλασιασμό τῶν ὑποστηρικτῶν της, τό δυνάμωμά της. Κανείς δηλαδή δέν ἐμποδίζει τή λευκή διαμαρτυρία νά ὑπάρξῃ ἀπό τήν στιγμή πού θελήσῃ ἡ μπορέσῃ νά ἀρθρώσῃ ἕναν κάποιο πολιτικό λόγο, ἔστω καί ἀποσπασματικό, ἀπό τή στιγμή πού θελήσῃ νά ἀναφωνήσῃ κάτι περισσότερο ἀπό τή λέξη «λευκό».

Κι ἐδῶ φτάνουμε στούς λευκοῦς ψηφοφόρους καί εἰδικότερα στούς λευκοῦς τῆς Ἀριστερᾶς πού εἶναι καί οἱ παλιότεροι προπαγανδιστές καί «ἰδεολόγοι» τοῦ λευκοῦ. Αὐτοί πρωτοστατοῦν στόν ἀγῶνα γιά τήν ἀναγνώριση τοῦ λευκοῦ, αὐτῶν τή «λευκή ἰδεολογία» δανερίζονται καί ὅσοι, προερχόμενοι ἀπό ἄλλους πολιτικούς χώρους καί κυρίως ἀπό τό ΠΑΣΟΚ, συγκυριακά θά ψηφίσουν τούτη τή φορά λευκό. Ποιά εἶναι λοιπόν τά ἐπιχειρήματά τους, ποιο τό νόημα τῆς διαμαρτυρίας τους, τί θέλουν δηλαδή νά ποῦν μέ τό λευκό; Παρόλο πού ὑπάρχει ἕνας πλοῦτος ἀπόψεων καί ἐπιχειρημάτων, εὐκολα διαπιστώνει κανείς ὅτι ὁ βασικός πυρήνας καί ταυτόχρονα κοινός παρανομαστής εἶναι ἕνας: ἡ διαμαρτυρία πρὸς τά κόμματα, πρὸς τόν τρόπο πού λειτουργοῦν, ἡ ἀπόρριψη τῶν κομμάτων, ἡ ἀπόρριψη τῆς πολιτικῆς μέ τόν τρόπο πού αὐτή ἀσκεῖται σήμερα. Ἄν ἐπιμείνει κανείς λίγο περισσότερο ἡ ἐπιχειρηματολογία γίνεται πιο συγκεκριμένη: τά κόμματα (κυρίως τῆς Ἀριστερᾶς) ἔχουν γίνει ἐκλογικοί μηχανισμοί, οἱ πολιτικοί ἐπαγγελματίες, μέ τόν τρόπο πού λειτουργοῦν ἔχουν ἀποκόψῃ τόν κόσμο ἀπό τήν πολιτική, δουλεύουν γιά τόν ἑαυτό τους καί τό κομματικό συμφέρον, δέν ἀγγίζουν τά δικά μας προβλήματα, ἀγωνίες καί ἀνησυχίες, μᾶς θέλουν μόνο γιά νά τραβᾶμε κομπι στίς δικές τους ἐπιδιώξεις, ἡ θέλουν μόνο νά τοῦς καταθέσουμε τή ψήφο μας, ἔχουν κάνει τόν κόσμο παθητικό θεατή τῶν δικῶν τους κινήσεων κορυφῆς, εὐνούχισαν τό κίνημα, τήν Ἀριστερά. Ἡ πολιτική αὐτή, ἡ πολιτική τους δέν ἀλλάζει τόν κόσμο, δέν μᾶς ἐνδιαφέρει.

Δια γυμνού σφάλλεται

Σωστά. Καί οι άριστεροί λευκοί τί κάνουν άπέναντι σ' όλα αυτά έκτός της λευκής άποδοκιμασίας; 'Ο κόσμος αυτός της 'Αριστεράς πού όχι μόνο εύνουχίστηκε αλλά έχει καί συνείδηση ότι εύνουχίστηκε, πού έχει συνείδηση ότι ή άριστερή πολιτική δέν γίνεται (μόνο) άπό επαγγελματίες αλλά άπό τόν κόσμο, πού έχουν προβλήματα καί άγωνίες, πού άγανακτούν για τή ζωή πού ζούν, τόν κόσμο καί τίς πόλεις μέσα στις όποιες ζούν, τί κάνουν για νά τά παλέψουν όλα αυτά; Για νά τό πούμε διαφορετικά: δέν είναι μόνο ό νομοθέτης πού έννοεί τό λευκό ως οικειοθελή άπόσυρση καί παράδοση της πρωτοβουλίας στους άλλους. Είναι καί οι όπαδοί του λευκού πού κάνουν άκριβώς τό ίδιο. Πού άναγνωρίζουν ότι ό κόσμος παθητικοποιήθηκε καί είναι παθητικοί οι ίδιοι, πού άναγνωρίζουν ότι οι πολιτικοί της άριστεράς επαγγελματοποιήθηκαν καί τό μόνο πού τους άπαντούν είναι «συνεχίστε αλλά χωρίς έμένα», πού τους πνίγει τό νέφος καί παραπονιούνται για τήν ποιότητα ζωής αλλά δέν έκφράζουν συλλογικά δηλαδή πολιτικά τήν αντίδρασή τους, πού δέν μάχονται έναντίον εκείνου πού ό καθένας τους θεωρεί πιά σημαντικό καί επώδυνο. Πού δέν μπλέκονται μέ τήν πολιτική τήν όποία καταγγέλλουν, ώστε ένμέρει νά τους βρωμίσει καί ένμέρει νά τήν καθαρίσουν.

Σ' αυτή τήν κατάσταση είναι δύσκολο νά ξεχωρίσει κανείς ποιός είναι τό άλλοθι ποιανού: όσο ό επαγγελματίας κυνικός πολιτικός είναι άλλοθι για τόν παθητικό λευκό ψηφοφόρο, άλλο τόσο ό παθητικός ψηφοφόρος είναι άλλοθι για τήν κομματικοποίηση της άριστερης πολιτικής. Καί οι δύο πλευρές διαπιστώνουν μιά κατάσταση, τήν άποδέχονται καί ζητούν μάλιστα τή «νομοθετική της κατοχύρωση». 'Από πολιτικά όντα καταλήγουμε παρατηρητές της πολιτικής καί ζητούμε τήν κατοχύρωση μίας πραγματικότητας έναντίον της όποίας διαμαρτυρόμαστε.

'Από άστικοδημοκρατική σκοπιά τό αίτημα της άναγνώρισης του λευκού είναι δίκαιο αίτημα. 'Από άριστερή σκοπιά δίκαιο είναι μόνο τό αίτημα του νά αντιτίθεται κανείς έμπρακτα, μέ όποια μέσα επιλέγει, σέ ό,τι ό καθένας θεωρεί πιά σημαντικό. Μέ αυτή τήν έννοια τό λευκό δέν διεκδικεί νά αλλάξει καμία άπό τίς αιτίες πού τό δημιούργησαν, δέν διεκδικεί δηλαδή παρά τήν λευκότητά του. Δέν ξέρω άν έχω μπει καλά στή ψυχολογία του μέσου λευκού ψηφοφόρου, άν προσέθετα: έτσι δέν κινδυνεύουμε νά αλλάξει καμία άπό τίς αιτίες πού τόσο πολέμαμε, αλλά καί τόσο μάς βολεύουν.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

‘Η ανατροπή τῶν ἰσορροπιῶν στό Αἰγαῖο καί στήν κοινωνία

Οτε οι πιά αισιόδοξοι ανάμεσα στους μελετητές τῶν στρατηγικῶν ἰσορροπιῶν στήν περιοχή του Αἰγαίου, δέν ὑποστήριξαν ποτέ ότι ή 'Ελλάδα είναι σέ θέση νά πετύχει σταθερές ἰσορροπίες δυνάμεων στήν περιοχή σέ σχέση μέ τόν ἀνατολικό της γείτονα. Για τοῦτο καί ἀπό πολλές πλευρές ἐπανειλημμένα προτάθηκε ή ἐγκατάλειψη της στρατηγικής ἐξοπλισμῶν πού ἀποσκοπεῖ στήν ποιοτική καί ποσοτική ἐξισορρόπηση καί ή ἀντικατάστασή της ἀπό μιά ἄλλη, πιά εὐέλκτικη πού θά έχει ὡς στόχο τήν ἀκύρωση μέ φθηνότερες ἐπιλογές τῶν ἐπιτευγμάτων του ἀντιπάλου σέ αὐτόν τόν τομέα.

Στα χερσινού σφάλλμασ

Ο εύρισκόμενος σέ διαρκή προεκλογική μέθη πολιτικός «διάλογος» στή χώρα αὐτή δέν επέτρεψε οὔτε τήν πρώτη ανάπτυξη ἐπιχειρημάτων καθώς οἱ κατέχοντες τήν ἐξουσία ἀντιδροῦν μέ ἕνα ἔντονο σύνδρομο ἀνασφάλειας κάθε φορά πού φωτίζονται κριτικά οἱ ἐπιλογές τους. Οἱ δέ τελευταῖες, εἶχαν στόν χώρο αὐτό σαφείς προσανατολισμούς: ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νά ἐξοπλίζεται μέ τά ἴδια ὄπλα, οἱ ἴδιες μέ τοῦ γείτονα ποσότητες ἢ ἔστω, ἡ ἀναλογία 7 πρὸς 10. Ἔτσι λοιπόν στά νέα μαχητικά τῆς Τουρκίας ἀπάντησαν τά νέα μαχητικά τῆς Ἑλλάδας, στίς νέες φρεγάτες τῆς πρώτης, οἱ ὀλόιδιες (στήν ἴδια ἐταιρεία, τοῦ ἴδιου τόπου) τῆς δεύτερης, τό ἴδιο δέ στό πυροβολικό, στά ἄρματα, στά ὑποβρύχια. Ὅλα καλά μέχρι πού οἱ ἰθύνοντες κατάλαβαν αὐτό πού ἀπό τήν ἀρχή ἦταν προφανές: ὅτι οἱ οικονομικές δυνατότητες τῆς Τουρκίας στόν τομέα αὐτό εἶναι πολλαπλάσιες τῶν ἑλληνικῶν ὅπως εἶναι καί δυσανάλογα τά ὑπέρ της πλεονεκτήματα στά πληθυσμιακά μεγέθη, στήν στρατηγική θέση, στίς διεθνείς ἰσορροπίες. Ὄταν τό κατάλαβαν καί ἄργά ἦταν πλέον καί ἡ μεταβολή τῶν στρατηγικῶν ἐπιλογῶν προϋπέθεσε αὐξημένο πολιτικό κύρος γιά ὅποιον θά τήν ἀποφάσιζε.

Ἡ κατάσταση λοιπόν στά 1989 παρουσιάζεται μέ ἀρκετά μελανά χρώματα. Βραχυπρόθεσμα πλέον ἢ πέρα ἀπό τό Αἰγαῖο ἀεροπορία θά ἔχει τριπλάσια δύναμη (διπλάσια σέ νεότερα μαχητικά) στόν ἀέρα καί ἐντυπωσιακή ὑπεροχή σέ ἐλικόπτερα. Στό ναυτικό στά μεγάλα σύγχρονα πλοῖα ἡ ἀναλογία θά εἶναι γιά ἀρκετό καιρό 2 πρὸς 8 ὑπέρ τῶν γειτόνων, στά ὑποβρύχια θά μετατραπεί σύντομα σέ 1 πρὸς 2, στά μικρά πολεμικά μόνο θά ὑπάρχει σχετική ἰσορροπία. Στήν ξηρά, ἡ ποιοτική διαφορά πού ἦταν κάποτε τό πλεονέκτημα τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἔξανεμιστήκε ἐνώ τά νέα τουρκικά ὄπλα, γιά παράδειγμα οἱ πολλαπλοὶ ἐκτοξευτές ρουκετῶν (MLRS), δημιουργοῦν ἐντυπωσιακές δυνατότητες ἀπέναντι στά νησιά. Οἱ συνολικοί δέ ὄγκοι τῶν τουρκικῶν δυνάμεων εἶναι συντριπτικά ἀνώτεροι.

Ἡ ἑλληνική πλευρά προσπάθησε, ἀπό τό 1987 καί μετά νά ἀπαντήσει σ' αὐτή τήν ἀπειλή σέ δύο κυρίως πεδία, ὅπου ὅμως οἱ δυνατότητές της εἶχαν ἤδη ὑπονομευθεῖ ἀπό προγενέστερες ἐπιλογές. Πρῶτα στό καθαυτό πεδίο τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἐνώ ἀπό τό 1981 ὡς τό 1986 περίπου οἱ παραγγελίες νέου πολεμικοῦ ὀπλοῦ εἶχαν μειωθεῖ στό ἐλάχιστο (καμιά παραγγελία γιά τό ναυτικό, καμμιά γιά τήν ἀεροπορία, ἐλάχιστα γιά τόν στρατό ξηρᾶς), ἀπό τό 1987 ὡς σήμερα ἡ χώρα βρίσκεται σέ ἕναν πυρετό ἐξοπλισμῶν. Φρεγάτες, ἄρματαγωγά, περιπολικά γιά τό ναυτικό, «ἀγορά τοῦ αἰῶνα» γιά τήν ἀεροπορία, τεθωρακισμένα ὀχήματα, ἄρματα, πυροβόλα γιά τόν στρατό ξηρᾶς. Ἡ ἔξαρση τῶν σχετικῶν μέ τούς ἐξοπλισμούς σκανδάλων στό τελευταῖο διάστημα, στηρίζεται σ' ἕνα ὑπόστρωμα τρισεκατομμυρίων. Στό ἄμεσο δέ μέλλον, ὁ χορός αὐτός θά διευρυνθεῖ καθώς προβλέπονται νέες ἐντυπωσιακές παραγγελίες. Μαχητικά ἐλικόπτερα, ἀνθυποβρυχιακά ἀεροπλάνα, κορβέτες, περιπολικά, πύραυλοι, ἄρματα, μεταγωγικά ἀεροπλάνα καί πλήθος ἄλλων συστημάτων προβλέπονται στόν πρόσφατα δημοσιοποιημένο πενταετές πρόγραμμα ἐξοπλισμῶν. Μιλᾶμε γιά ἑκατοντάδες δισεκατομμύρια τά ὁποῖα ὅμως καταβροχθίζονται χωρίς νά μεταβάλλουν τούς ὀλοένα καί δυσμενέστερους συσχετισμούς.

Ἀκόμα καί ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ πεντάχρονη περίοδος ἀπραξίας 1981-1986, ἡ κατάσταση δέν θά ἦταν διαφορετική. Ἡ πιστωληπτική ἱκανότητα μιᾶς ραγδαία ἀναπτυσσόμενης χώρας 55 ἑκατομμυρίων εἶναι τελείως διαφορετική ἀπό τήν ἀντίστοιχη μιᾶς χώρας 10 ἑκατομμυρίων ὅπου μάλιστα φαίνεται ἀπίθανο νά συμβεῖ σύντομα κάποιο οικονομικό θαῦμα. Καί εἶναι ἐνδιαφέρον νά σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι οἱ τουρκικές ἐξοπλιστικές προσπάθειες συνοδεύονται ὀλοένα καί περισσότερο ἀπό τήν ἴδρυση μονάδων συμπαραγωγῆς ὀπλικῶν συστημάτων στήν χώρα, καθώς ἡ διείδυση σ' αὐτή τήν τεράστια μουσουλμανική (ἔχει καί αὐτό τή σημασία του γιά τίς ἐξαγωγές) ἀγορά εἶναι κοινή ἐπιθυμία κάθε μεγάλου παραγωγοῦ.

Τό δεύτερο πεδίο ἦταν ἐκεῖνο τῶν διεθνῶν σχέσεων. Ἡ ἑλληνική ἀποτυχία ὑπῆρξε ἐδῶ πιό χειροπιαστή καθώς καί οἱ δύο ἄξονές της δέν ἀπέφεραν παρά

Δια χειμνίου αφοσίωσος

ελάχιστα πράγματα. Ο πρώτος, ή αναζήτηση διεθνών έρεισμάτων και έγγυθσεων βρίσκεται στο σημείο πού βρίσκóταν τό 1981. Η Ελλάδα και ή Τουρκία είναι μέλη του NATO και αυτό κρατά προσεκτικά ίσες αποστάσεις στις έπιμέρους διαφορές τους. Για τήν ακρίβεια ενώ πολύ προσεκτικά και μέ αρκετή άνησυχία παρακολουθεί τις εξελίξεις, είναι άπίθανο νά παρέμβει μέ έγγυητικό και όχι διαμεσολαβητικό ρόλο άκόμα και σε πιό κρίσιμες στιγμές. Στην ΕΟΚ, ή πρόσκαιρη έλληνική διπλωματική άνωτερότητα μπορεί εύκολα νά ανατραπεί μεσοπρόθεσμα, όσο ή Τουρκία πείθει τούς εταίρους για τις μέσω αυτής οικονομικές και πολιτικές δυνατότητες. Όπωςδήποτε, ή συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί νά λειτουργήσει ως έγγυητικός παράγοντας για τήν Ελλάδα όσο κυρίως ή διπλανή χώρα προσβλέπει στην δική της συμμετοχή εκεί. Σε αντίθετη περίπτωση, τά πράγματα έχουν σχετική σημασία.

Ως πρός τις ΗΠΑ, ή ελληνική προσπάθεια για άμερικανική έγγυηση στο Αιγαίο σε άντάλλαγμα για τήν παραχώρηση βάσεων, φαίνεται ότι έπεσε στο κενό. Αντίθετα οι άμερικανικές πιέσεις εντάθηκαν μέ άποκορύφωμα τήν ουσιαστική άνατροπή τών ίσορροπιών στην περιοχή μέ τήν παραχώρηση στην Τουρκία τεσσάρων συγχρόνων φρεγατών τύπου Garcia και Brooke, οι όποιες εξοπλισμένες μέ σύγχρονα άνθυποβρυχιακά και άντιαεροπορικά μέσα (πυραύλους Standard, μέσου βεληνεκούς) άκύρωσαν άμέσως όλες τις πολυέξοδες ελληνικές προσπάθειες για άποκατάσταση τών ίσορροπιών. Άς σημειωθεί ότι ή κίνηση αυτή άκολουθήσε μία παρόμοια κίνηση πίεσης στον τομέα της άεροπορίας. Έκει οι ΗΠΑ παρέδωσαν άεροπλάνα F4E (Phantom) τελευταίου τύπου στην γείτονα και παλαιούς, περιορισμένων δυνατοτήτων τύπους (F4G, F40) στην Ελλάδα, άνατρέποντας και έδω, ουσιαστικά κάθε ίσορροπία. Μέ τόν τρόπο αυτό οι προσδοκίες της ελληνικής πλευράς για έξισορροπητική επέμβαση του συμμαχικού παράγοντα άποδείχθησαν άνεδαφικές.

Καθώς τά μεγέθη τών εξοπλισμών έφθασαν ήδη και ξεπέρασαν τις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας και καθώς τά γεωπολιτικά δεδομένα δέν πρόκειται νά μεταβληθούν μεσοπρόθεσμα (έκτός άν προκύψουν μειζονος σημασίας έσωτερικές άνατροπές στην γείτονα) τό χάσμα στή στρατηγική ίσορροπία θά μεγαλώνει ολοένα και περισσότερο. Και ή κατάσταση αυτή θά πιέσει όπωςδήποτε σε περιόδους γενικής κρίσης πρός τήν κατεύθυνση της εξαργύρωσης της άποκτημένης άνωτερότητας μέ έδαφικό διπλωματικό ή πολιτικό άντίτιμο. Θα κάνει δηλαδή πιό πιθανή τή ρήξη.

Τά μέτωπα τριβής καλλιεργούνται έξάλλου μεθοδικά και ύπομονετικά. Στην Κύπρο, στην ύφαλοκριπίδα και στα νησιά, προστέθηκε ήδη και ό χώρος της Δυτικής Θράκης. Τά έκλογικά άποτελέσματα τών κατευθυνόμενων από τήν Άγκυρα συνδυασμών θά δείξουν τήν άμεσότητα ή μή τών κινδύνων. Όπως και νά 'χει, στην περιοχή άνοιξε ένα μεγάλο κεφάλαιο στο βιβλίο τών τουρκικών διεκδικήσεων.

Είναι πολύ πιό εύκολο τό νά διαπιστώνει κανείς τά λάθη του παρελθόντος από τό νά προτείνει μία πιό σωστή πολιτική για τό μέλλον. Καθώς ή ήδη έπιλεγμένη άμυντική πολιτική, άν και είναι προφανές ότι οδηγεί σε άδιέξοδα, έχει διαμορφώσει ήδη τήν δυναμική της και είναι περίπου άδύνατο νά εγκαταλειφθεί χωρίς νά δημιουργηθούν έντονότατοι κοινωνικοί και πολιτικοί κλυδωνισμοί.

Πιό άναλυτικά, ή έπιλεγμένη τακτική της συσσώρευσης όπλικών συστημάτων άνάλογων μέ αυτών του άντιπάλου μεταφέρει τόν άνταγωνισμό σε τεχνολογική και κατά συνέπεια σε οικονομική βάση, όπου ή Ελλάδα, φαίνεται πλέον καθαρά, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Και θά ήταν άστείο σήμερα νά θυμηθεί κανείς τή παλιά θέση περι «άνωτερότητας του ελληνικού άνθρώπινου δυναμικού στον έπιστημονικό και τεχνικό τομέα». Είναι γνωστό ότι οι όγκοι τών όπλικών συστημάτων πού συγκεντρώνει ή Τουρκία προέρχονται από συμπαραγωγές σε μεγάλο ποσοστό...

Δια γυμνού αθλάματι

Ἡ συσσώρευση ὀπλικῶν συστημάτων τεχνολογικά προηγμένων, ἔχει, ἐκτός ἀπὸ τὰ οἰκονομικά της ἀδιέξοδα κι ἄλλες παρενέργειες. Πρῶτον, ἐπαγγελματοποιεῖ περισσότερο τὶς ἐνοπλες δυνάμεις ἀποκόπτοντάς τις ἀπὸ τὸν κοινωνικό ἴστό. Ἡ ἀύξηση τῆς ἀναλογίας μονίμων/ἐφεδρῶν, σταθερῆ στά τελευταῖα χρόνια, συμπληρώθηκε τελευταῖα ἀπὸ τὴ δημιουργία ἐπαγγελματικῶν στρατευμάτων μετὰ τὴ μέθοδο τῶν πενταετοῦς ὑποχρεώσεων πολιτῶν. Ἡ ἐπέκταση τοῦ θεσμοῦ καὶ στὰ τρία ὄπλα καὶ στὴν κυπριακὴ Ἐθνοφρουρὰ δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ μὴ ἀντιστρέψιμη σταθερὴ ἐπιλογή.

Οἱ παρενέργειές της δὲν φαίνεται νὰ ἀπασχολοῦν κανένα. Μὲ τὴν μέθοδο αὐτὴ ὅμως ὁ στρατὸς αὐτονομεῖται ὡς πρὸς τὴν κοινωνία καὶ ἡ μόνη του σχέση με αὐτὴ γίνεταί προοδευτικὰ ἢ ὑποχρέωση τῆς τελευταίας νὰ τὸν χρηματοδοτεῖ. Γιὰ ὀλοένα καὶ περισσότερο ὕλικά πού θὰ δικαιολογοῦν τὴν ἐπαγγελματικὴ δομὴ του, γιὰ ὀλοένα καὶ μεγαλύτερες ἀμοιβές πού θὰ συνοδεύουν τὴν γιγάντωση τῆς συντεχνιακῆς δομῆς του. Μὲ τὶς διαδικασίες αὐτές βραχυπρόθεσμα μὲν ἢ στρατηγικὴ τῶν ἐξοπλισμῶν ἀποσπᾶται ἀπὸ τὰ χέρια τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας γιὰ νὰ γίνετὶ ὑπόθεση τῶν —ἐσωτερικὰ ἀναπαραγόμενων— στρατιωτικῶν τεχνοκρατῶν, μακροπρόθεσμα δὲ τὸ δομημένο μετὰ τέτοια λογικὴ στάτευμα γίνεταί τόσο ἀκριβό ὥστε νὰ εἶναι πρακτικὰ ἄχρηστο στὸν ρόλο τῆς ἀποτροπῆς. Σὲ τελευταῖα ἀνάλυση κανεὶς σοβαρὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι μιὰ μαζικὴ ἐπέλαση ἐχθρικῶν ἄρμάτων στὴν Θράκη μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἀπὸ ἴδιου τύπου ἄρματα, σὲ ὑποδεέστερους ἀριθμούς ἔσω καὶ μετὰ ἄριστα ἐκπαιδευμένα πληρώματα. Ἡ ὅτι ἄριστα ἐκπαιδευμένοι ἀλλὰ σὲ μικροὺς ἀριθμούς διατιθέμενοι καταδρομεῖς θὰ μπορέσουν νὰ ἀποκρούουν ἀποβατικές ἐνέργειες σὲ ἕξι διαφορετικὰ σημεία πού τὰ χωρίζουν δεκάδες χιλιόμετρα ἢ θαλάσσια μίλια. Οἱ πανάκριβες αὐτές μονάδες εἶναι εὐκόλο νὰ κατακερματιστοῦν μετὰ τὸν ἀπλό —τακτικά— πολλαπλασιασμό τῶν σημείων ἐμπλοκῆς καὶ νὰ φθαροῦν σὲ ἀνισες ἀναμετρήσεις. Τὸ μέγαλωμα τοῦ ὄγκου καὶ τῆς σημασίας τῶν ἐξειδικευμένων, μεγάλου κόστους μονάδων δὲν μπορεῖ παρά νὰ ἐξυπηρετεῖ τὸν πολυἀριθμὸ καὶ ἄριστα τοποθετημένο στρατηγικὰ ἀντίπαλο.

Εἶναι δύσκολο νὰ προτείνει κανεὶς ἐναλλακτικὴς λύσεις σὲ ἐποχές πού οἱ παραπάνω ἐπιλογές γίνονται δεκτές μετὰ ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὴν κοινωνία. Περισσότεροι ἐπαγγελματίες στὸ στρατὸ φαίνεται νὰ σημαίνει λιγότερη θητεία γιὰ τοὺς στρατεύσιμους ἐνῶ ἢ ἀύξηση τοῦ οἰκονομικοῦ (καὶ πολιτικοῦ μακροπρόθεσμα) κόστους, παρουσιάζεται ὡς μείωση τοῦ ἄμεσα ὄρατου κόστους, τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσης. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἀμυντικὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδας εἶναι στενάδεμένο μετὰ τὴν κοινωνικὴ συμμετοχὴ σ' αὐτό, μετὰ τὴν πολιτικὴ του ἀποδοχὴ, μετὰ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ του μετὰ ἄλλα λόγια. Ἡ ἐθνικὴ ἄμυνα δηλαδὴ πρέπει τὰ εἶναι ὑπόθεση τῶν στρατεύσιμων καὶ ὄχι ὑπόθεση τῶν ἐπαγγελματιῶν. Αὐτὸ δημιουργεῖ μιὰ ἐρῦρτατη κοινωνικὴ βάση τῆς ἄμυνας, μειώνει τὸ κόστος μέσα ἀπὸ τὴ διασπορά, ἐπιτρέπει τὴν μαζικότητα τῆς ἀπάντησης σὲ κάθε σημεῖο. Ἀκυρῶναι εὐκόλο τὶς πολυδάπανες ἐπενδύσεις τοῦ ἀντιπάλου σὲ προηγμένα ὀπλικά συστήματα, εἴτε πολλαπλασιάζοντας τὶς ἐστίες ἄμυνας, εἴτε φθειρόντας μετὰ φθινότερα μέσα τὶς ἀκριβεῖς αἰχμές τοῦ δόρατός του.

Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ δὲν συνδέεται ἄμεσα —παρὰ τὶς σχετικὴς ὑποψίες— μετὰ τὴ διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι γιὰ πολλοὺς, ἢ τελευταῖα, δὲν εἶναι παρά μιὰ ἀτελείωτη ἀλυσίδα ἀγγαρειῶν χωρὶς αἰτία, στόχο καὶ ἀποτέλεσμα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς κρατοῦσας νοοτροπίας περισσότερο. Γιὰ τὴν οὐσιαστικὴν συμμετοχὴ τῶν στρατευσίμων στὰ στοιχεῖα τοῦ προβλήματος καὶ στὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐπίλυσή του. Γιὰ τὴν μύησή τους στὰ γενικά καὶ εἰδικὰ «καθήκοντα» καὶ τὴν παροχὴ εὐκαιριῶν σ' αὐτοὺς γιὰ προηγμένες ἐξειδικεύσεις. Οἱ ἐξομοιωτές καὶ τὰ σύγχρονα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα κάνουν αὐτὴ τὴ μαζικὴ διάδοση τῶν μυστικῶν τοῦ πολέμου ἐφικτὴ καὶ σχετικὰ φθηνὴ ὑπόθεση, ἄσχετα ἂν στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ, ἢ ἐκπαίδευση ἀκριβῶς βρίσκεται στὰ ἐπίπεδα τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου γιὰ τοὺς στρατεύσιμους.

Δια χειρῶν ἀφθάρτων

Ὅπωςδήποτε, γιά νά γίνουν ὅλα αὐτά χρειάζεται συναίνεση καί συμμετοχή. Χρειάζεται ἡ πρόσθεση μερικῶν κεφαλαίων σ' αὐτό πού ὀνομάζουμε δημοκρατική πολιτική ἀντίληψη στή χώρα μας. Πρέπει νά πεισθοῦν οἱ πολίτες ὅτι ἡ ἐκχώρηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀμυνας στούς στρατιωτικούς καριέρας ἰσοδυναμεῖ μέ τήν ἐκχώρηση ἀνευ ὄρων τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων στούς δικαστές καί τούς ἀστυνόμους, ἢ τῆς εὐδαιμονίας στούς πολιτευτές τῶν μπαλκονιῶν. Σημαίνει παραίτηση ἀπό τή διαχείριση τῶν κοινῶν σέ ὄφελος τῶν ἐπαίοντων. Καί τῶν δικῶν τους συμφερόντων φυσικά.

Γεράσιμος Μακρίδης

Ἐκλογές ἐπενδύσεων καί ὑποθηκῶν

Τοῦτες οἱ ἐκλογές δέν χαρακτηρίζονται μόνο ἀπό τήν ἔλλειψη ἰδεῶν καί τήν κυριαρχία τοῦ πλαστικοῦ σέ ὅλες του τίς μορφές: πάμπερς, κασέτες, βιντεοταινίες, σημαίες. Συνηθίσαμε ἄλλωστε, σέ κάθε ἐκλογές αὐτό τό κενό πολιτικοῦ λόγου νά τό γεμίζουν κάποια ὑποκατάστατα καί φέτος ἀπλῶς ἄλλαξε ἡ δόση τῆς συνταγῆς, γιατί ἡ μάχη γίνεται μόνο ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀποθεμάτων.

Τό νέο στοιχεῖο αὐτῆς τῆς ἐκλογικῆς μάχης εἶναι πῶς τοῦς πολιτικούς ἀντιπάλους δέν φαίνεται νά τοῦς ἀπασχολοῦν τόσο οἱ πολιτικές κυβερνητικές λύσεις πού θά ὑπαγορευτοῦν ἀπό τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα, ἀλλά ἡ λύση ἢ ὄχι κάποιων ἐσωτερικῶν δικῶν τους προβλημάτων. Τό πῶς θά προκύψουν οἱ ἴδιες μέσα ἀπό τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα ὄχι ὡς κόμματα, παρατάξεις κ.λπ., σέ σχέση μέ τήν προοπτική τῆς ἐξουσίας, ἀλλά ὡς πολιτικά μορφώματα, ἐσωτερικοί συσχετισμοί, ἀνακατατάξεις ἡγεσιῶν. Οἱ ἐκλογές μοιάζουν κάπως σάν ἀγῶνας προεπιλογῆς, σάν δοκιμαστικός ἀγῶνας αὐτοκινήτων, ὅπου ὁ καθένας ἐνδιαφέρεται γιά τή θέση πού θά πάρει μετά τό τέλος τους, στή γραμμή τῆς ἐκκίνησης τοῦ κανονικοῦ ἀγῶνα. Ὅλοι σπεύδουν νά ἐγγράψουν ὑποθήκες γιά τό μέλλον τους, χωρίς νά ἐνδιαφέρονται νά μᾶς πείσουν πῶς ἀφοροῦν ἔστω καί τό δικό μας μέλλον.

Στό ΠΑΣΟΚ ὁ Γεννηματᾶς ἐπιδίδεται σέ χαμαιλέοντιες μεταμορφώσεις, ἀδιαφορεῖ γιά τή δυσμενῆ πρός τά ἔξω ἐντύπωση ἀπό τήν ἀλλοίωση τοῦ «ἀριστεροῦ» του προφίλ καί σπεύδει νά ἀναπληρώσει τό κενό τοῦ ἀποδιοπομπαίου Κουτσόγιωργα. Ὁ Σημίτης βλέπει κοινά σημεῖα στήν πολιτική ΠΑΣΟΚ καί Ν.Δ., ὅταν τό ΠΑΣΟΚ δίνει τή μάχη τοῦ φωτός ἀπέναντι στό σκότος, ὁ Ἀλευρᾶς «διαφοροποιεῖται» μιλώντας γιά κάθαρση καί ὁ Λαλιώτης, ἀπό τοῦς ἀρχιτέκτονες καί ἀρχιμάγειρους τῆς λίστας τῶν βουλευτῶν, σπεύδει δύο ὥρες μετά τήν ἀνακήρυξη τοῦ Τόμπρα ὡς ὑποψήφιου, νά δημοσιοποιήσει προκατασκευασμένη, γιά τήν περίπτωση, ὀκτασέλιδη ἐπιστολή διαμαρτυρίας του. Στόν εὐρύτερο χῶρο τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ Ἀρσένης καί Τρίτσης, ὑφίστανται τήν «ταλαιπωρία» τῆς αὐτόνομης ἐκλογικῆς καθόδου, μέ ἐλάχιστες πιθανότητες ἐπιτυχίας, ἀλλά ἐγγράφουν ὑποθήκη «δελφίνου». Καί ὁ Λάζαρης καμένος ἀπό τήν ἀτυχῆ ἐπένδυση στό Συνασπισμό, σπεύδει νά γράψει ὑποθήκη σοσιαλιστῆ διά πᾶσαν χρήσιν, ὡς γνώστης του, καθότι καί συγγραφέας του...

Στή Ν.Δ. καί τό χῶρο τῆς δεξιᾶς ὁ Ἔμπερτ δέν κουράζεται καί ἐπαναλαμβάνει καθημερινά τήν ἀντίρρηση του στήν ἐπίσημη γραμμή τῆς αὐτοδυναμίας, ὁ Ράλ-

Δια χειμνίου σφάλλου

λης διακινδυνεύει ρήγματα στή συνοχή της παράταξης καταγγέλλοντας τόν Μητσοτάκη, ό Στεφανόπουλος δηλώνει πρόθεση συνεργασίας με όποιον από τούς δυό μεγάλους. 'Ο ίδιος ό Μητσοτάκης, προτιμά νά μειώσει τήν ψηφοθηρική έμβέλεια τής λίστας τής Ν.Δ. τήν ώρα πού «παίζεται» ή αυτοδυναμία, προτιμώντας «δικούς» του, παρά κατά τεκμήριο πετυχημένους ψηφουςλλέκτες. 'Ακόμη και ό ...Πατριάρχης τής πολιτείας έγγράφει τή δική του ύποθήκη με τό σιβυλλικό «τά πάντα είναι ένα άπέραντο φρενοκομείο», χωρίς νά άγνοεί πώς αυτό τό «πάντα» πιάνει ξώφαλτσα και τήν παράταξη του.

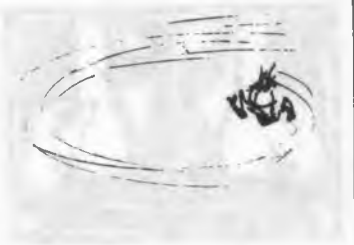
°Ο Συνασπισμός είναι ένα άθροισμα ύποθηκών. ΤΩΡΑ, εκεί, όλοι επενδύουν, ό καθείς για τόν έαυτό του. 'Η πλειοψηφία τής ήγεσίας του ΚΚΕ προχώρησε στην σύστασή του για νά διευκολυνθεί «έξωγενώς» και διά του συγχρωτισμού με τούς «άλλους» ή «γκορμπαρτσοφοποίηση» του κόμματος, άφου οί έσωτερικοί συσχετισμοί δέν τό επέτρεπαν. 'Ο 'Ανδρουλάκης τόν χρησιμοποιεί σαν καταπέλτης για τίς ήγετικές του φιλοδοξίες, ό ΚύρκοςΕΑΔΕ και τής συνεργασίας με τό ΠΑΣΟΚ, βγαίνει από τά «άριστερά» στον Φλωράκη ως προς τόν αντιπασοκισμό, επανακάμπτοντας μ' αυτόν τόν τρόπο στην «κομμουνιστική» κοίτη, κάποιιο άλλοι επιλέγουν τή συνύπαρξη με τόν Τσολάκη και τόν Φαράκο, ως βήμα στον άγώνα για τή δημιουργία τής σύγχρονης άριστεράς, τής άπαλλαγμένης από κομμουνιστικές ιδεολογίες και δογματικές άγκυλώσεις. Και όρισμένοι μικρότεροι έταίροι νεόκοποι αλλά και άρτι προσχωρήσαντες όχι μόνο στην άριστερά αλλά και τήν πρόοδο ένδύονται τό ξεχειλωμένο ένδυμα του Συνασπισμού, ώστε νά «υπάρξουν» όχι ή άριστερά και ή πρόοδος, αλλά αυτοί οί ίδιοι στις 19 'Ιουνίου.

Χρηματιστήριο άτομικών επενδύσεων και παρακαταθηκών και δανείων είναι ή άλλη όψη των προσεχών εκλογών, διακριτή και διαρκώς παρούσα και σε παραφωνία με τούς έπισήμους προεκλογικούς στόχους για συνέχιση τής αλλαγής, για πρόκριση τής άπαλλαγής, για επιλογή τής συνασπισμένης παραλλαγής. Τά μεγάλα κόμματα δείχνουν νά μήν έχουν πείσει ούτε τίς ήγεσίες τους για τούς στόχους πού προβάλλουν για νά κερδίσουν τίς προτιμήσεις των ψηφοφόρων. Και δέν πρόκειται πλέον για πολιτικές διαφωνίες, για έκδηλώσεις δημοκρατικής λειτουργίας και πλουραλισμού, όταν οί μετοχές και οί ύποθηκες αλλάζουν καθημερινά άντικείμενο και χέρια, όταν τό άτομικό παιχνίδι των μικροπολογισμών κυριαρχεί στο έκλογικό παζάρι.

Είναι ή ρευστότητα από τήν είσοδο στή μεταπασοκ εποχή, ή κρίση του συστήματος διακυβέρνησης, ή κρίση του δικομματισμού πού έντείνει αυτά τά φαινόμενα; Είναι ή ιδεολογική επικράτηση του άτομικισμού και ή τάση τής έμπορευματοποίησης των πάντων, πού οδηγεί σ' αυτές τίς έκρήξεις άτομικών συμπεριφορών και στάσεων; Είναι τό τέλος των κομμάτων ως ιδεολογικών ένστίκτων, είναι ό μόνος τρόπος και όρος νά υπάρξουν τά κόμματα πολιτικής ένότητας δηλαδή ως άθροίσματα μικροπολιτικών των ήγεσιών τους;

Είναι όλα αυτά μαζί, αλλά όχι μόνον, όχι κυρίως. 'Αν παραβλέψει κανένας τήν ήθική διάσταση του θέματος και παραμείνει στην πολιτική, είναι ή πλήρης άπουσία πολιτικής, ή άποπολιτικοποίηση διά τής ύπερπολιτικοποίησης των πάντων είναι ή πλήρης αυτόνόμηση τής συγκεκριμένης πολιτικής των συγκεκριμένων κομμάτων, των συγκεκριμένων πολιτικών ήγεσιών. Είναι ή παραδοχή και ή (άνομολόγητη για πολλούς) άλήθεια πώς άφου τά προβλήματα τής κοινωνίας είναι προβλήματα διαχείρισης αυτής τής έξουσίας, τότε πολιτική είναι ή τέχνη αυτής τής διαχείρισης, και όποιος τήν κατέχει (γιατί νά μήν) διεκδικεί και νά τήν άσκήσει. Τά κόμματα είναι σημαίες ευκαιρίας, προσωρινά πόστα στη «λαϊκή» ή τήν έμποροπανήγυρη, πού τά διαλέγουμε άνάλογα με τή θέση τους και τή βιτρίνα τους: άν πουλάει, έχει καλώς, άν δέν πουλάει τ' αλλάζουμε ή πάμε για άλλα...

Σταύρος Λειβαδάς

Μέ σύμμαχό μας τήν αντίφαση;

Σέ ένα σύντομο σημείωμα στό προπερασμένο τεύχος είχα επιχειρήσει νά δείξω τήν αντιφατική σχέση πού νομίζω ότι διατηρούμε οί κομμουνιστές τής ανανέωσης — όσοι τουλάχιστον παίρνουμε στά σοβαρά τίς λέξεις και τά πράγματα— μέ τό ΚΚΕ. Καί κυρίως, βέβαια, μέ τά μέλη και τόν κόσμο του. Σχέση τέτοια, πού όσάκις πᾶς νά τήν βάλεις σέ λόγια караδοκοῦν ή μιά μετά τήν ἄλλη οί παγίδες· ή πάλι «ἀπαντήσεις» (ἀπαντήσεις τελειωμένες, ἀπαντήσεις χωρίς τελειωμό: Γκουλάγκ, Τσαουσέσκου κ.ο.κ.) όπως ἐκείνη τοῦ Γ. Ριτζούλη στό περασμένο τεύχος. Σχέση αντιφατική λοιπόν, σχεδόν σχιζοφρενική και συχνότατα ἀμήχανη, γιά όσους τουλάχιστον ξέρουν ότι ή Ἀριστερά δέν θά πει μόνο «ιδέες», θά πει και ἄριστεροί. Ἀφοῦ αὐτοί κυρίως εἶναι πού κάνουν (ή δέν κάνουν) τίς ιδέες «ὕλική δύναμη». Οἱ ἄριστεροί λοιπόν βρίσκονται σ' ἕνα ἄν για ἄριθμούς μιλάμε, στό ΚΚΕ και περί αὐτό. Καί τοῦτο θά ψηφίσουν βέβαια οἱ περισσότεροι μέ ή χωρίς τίς διαφορές τους ή μάλλον ἐκεῖνο πού συνάσπισε τελευταία τό ΚΚΕ στή σημερινή κατηφόρα του.

Κατηφόρα του. Δέν μου ἄρκοῦν, φοβάμαι, τά «ἀνέκαθεν ἔτσι ἦταν τό ΚΚΕ» ή πάλι τά ρητορικά ἐρωτήματα τοῦ τύπου «γιατί δηλαδή, προηγουμένως καλά πήγαινε». Γιατί τό ΚΚΕ κατηφορίζει σήμερα μέ ἀνοιχτά βήματα ἕνα μονοπάτι χωρίς ἐπιστροφή. Ἡ στροφή του δέν ὀφείλεται οὔτε μόνο ή κυρίως στά ἐκλογικά ἀδιέξοδα οὔτε στήν περestroika. Ἐρμηνεῖς τέτοιες ἤχουν πολύ μεταφυσικές και ὑπερπολιτικοποιημένες. Οὔτε πάλι ὀφείλεται μόνο σέ καθαρά ιδεολογικούς λόγους, π.χ. στόν δεδομένο ἀπό δεκαετιῶν και μπετοναρισμένα πιά λαϊκομετωπισμό και τή θεωρία τῶν δύο, τριῶν, τῶν ἀέναων σταδίων. Αὐτά ἀποτελοῦν τό μέσον, τό ὄχημα μέσω τοῦ ὁποῖου νομιμοποιούνται πολιτικές κατευθύνσεις και βιώνονται οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέ τόν κόσμο — ποιές εἶναι ὁμως αὐτές οἱ σχέσεις; Νομίζω λοιπόν ότι ή ρίζα αὐτῆς ἐδῶ τῆς κατηφόρας— και κατά τοῦτο πρόκειται γιά καθαυτό κατηφόρα κι ὄχι γιά ἀπλή «συνέχεια» — εἶναι κοινωνική. Καί οἱ συγκρούσεις πού διεξάγονται βουβά και ψιθυριστά πρὸς τό παρόν και λόγω ἐκλογῶν, σίγουρα πιο ἀνοιχτά αὔριο, συγκρούσεις πού μόνο ἔμμεσα τίς μαθαίνουμε ἀλλά ταυτόχρονα βρίσκονται ἀποτυπωμένες σέ κάθε ἐπαφή μας μέ ἀνθρώπους ἀπό τόν χώρο τοῦ ΚΚΕ, ἔχουν ἕνα ὄνομα: πάλι τῶν τάξεων.

Ἐχω συνείδηση ότι λέω μεγάλα λόγια. Θά ἤθελα ὁμως νά ἐκληφθοῦν ὡς κάτι παραπάνω ἀπό μιά κοινοτοπία, δηλαδή ὄχι σάν νά σήμαιναν ἀπλῶς τήν ταξική σύγκρουση πού ἔτσι κι ἄλλιῶς διαπερνᾷ γενικά τά κόμματα, τῶν κομμουνιστικῶν φυσικῶν συμπεριλαμβανομένων· ή σάν νά σήμαιναν ἀπλῶς (ἀπλῶς!) τήν δεδομένη ἐπί χρόνια ὑπαγωγή τῶν μελῶν στόν κομματικό μηχανισμό. Πρόκειται νομίζω γιά κάτι πιο συγκεκριμένο, πού τό ὑπαινιχθήκαμε στό προηγούμενο κείμενο και θαυμάσια εἰκονογραφεῖται ἀπό τήν ἴδια τήν («ῶριμη» φυσικά) σύγκλιση ΚΚΕ-ΕΑΡ. Γιά τίς νέες ἡγετικές μερίδες τοῦ ΚΚΕ ή ΕΑΡ ἦταν ἀπολύτως ἀπαραίτητη γιά τήν ἐπιβολή τῆς ἡγεμονίας τους στό κόμμα. Σάν ἄλλοθι γιά τήν προσχώρηση στή λογική τοῦ ρεαλισμοῦ τῆς διαχείρισης και τῆς διαχείρισης τοῦ ρεαλισμοῦ, σάν ἄλλοθι γιά τήν «ἀποκομμουνιστικοποίηση», σάν ἄλλοθι και ὄχημα συνάμα γιά τήν ὀριστική συμφιλίωση μέ τόν ἀστικό κρατικό μηχανισμό, μέ τήν ΕΟΚ, σάν ἄλλοθι γιά τή συμμετοχή στή κυβέρνηση, στήν ἐξουσία, σάν σκάλα γιά τό εἰρηνικό πέρασμα ἀπό τόν μπρεζιεφικό στόν γκοεμπατσοφικό φιλοσοβιετισμό. Ἡ ΕΑΡ ἦταν τό μέσον γιά νά «ἀπελευθερωθοῦν» ἀπό τίς ιστορικές δουλειές τοῦ κόμματος και νά επιχειρήσουν νά παγιώσουν ἀπ' τά πάνω τήν ἀνατροπή συσχετισμῶν πού εἶχαν ἤδη μεταβληθεῖ ἀπό καιρό ἀπ' τά κάτω. Μιλάμε γιά τήν συνεχῶς ἐντονότερη παρουσία ή και κυριαρχία τῶν μεσοστρωμάτων μέσα στό ΚΚΕ: μεσοστρωμάτων ἐπαγγελματικά, οἰκονομικά, ιδεολογικά. Ἄρα και πολιτικά. Πού διεκδικοῦν τώρα καλύτερες θέσεις μέσα στό κόμμα ἐπειδή τίς διεκδικοῦν στήν κοινωνία. Οἱ ἀνερχόμενοι ἡγέτες (τῆς γενιάς τοῦ Πολυτεχνείου κυρίως) (προπάντων τέτοιες δυνάμεις μέσα στό κόμμα — και μέσα στήν κοινωνία— ἔχουν πίσω τους και ὑπό τό βάρος αὐτῶν προχωροῦν. Γιά τήν ΕΑΡ ἀντίθετα τά πράγματα και εὐκολότερα και καθαρότε-

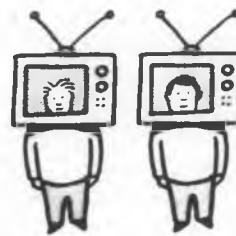
Δια γυμνού σφάλλμας

ρα ήταν: μέ εξαίρεση τις αναπόφευκτες αποχωρήσεις όσων δέν είχαν επαρκώς από την άρχη αντίληφθει περί τίνος επρόκειτο, ή ίδια ή διάσπαση του ένιαίου ΚΚΕ έσωτ. Έδειξε προς τά που θά πορευόταν ή ΕΑΡ. Τής έλλειπε μόνο ή «δύναμη», μέ τή στεγνά άριθμητική έννοια. Για πολλούς απ' αυτούς τό ΚΚΕ δέν αντιπροσωπεύει —πέρα από ιδεολογίες και τέτοιες τρίχες— παρά τόν όγκο που θά τούς επιτρέψει νά μπουν μέ τά μπουνια σέ διευθυντικές θέσεις στόν «άγώνα» για τόν έκσυγχρονισμό του κράτους τους και του καπιταλισμού γενικότερα.

Από αυτή την —παρουσιασμένη άκρως σχηματικά αλλά νομίζω σωστά— άνακατάταξη ό λαϊκός, ό άριστερός κόσμος του ΚΚΕ βγαίνει για μία άκόμα φορά ήττημένος. Ποιά είναι ή διαφορά λοιπόν σέ σχέση μέ τό χτες; Η διαφορά έγκειται άκριβώς στό ότι τώρα καταργούνται σιγά σιγά τά προσχήματα, προσχήματα που έπιμελώς κρατήθηκαν τόσον καιρό. Και αυτό έχει μέγαλη, νομίζω, σημασία. Τά προσχήματα έχουν πάντα σημασία — γι' αυτό κρατιούνται και γι' αυτό πολλά μαρτυρούν όταν εγκαταλείπονται. Μέχρι τελευταία τό ΚΚΕ, μέ τήν ήλικιωμένη και εργατικής προέλευσης ήγεσία, μπορεί νά είχε πρό πολλού φυσικά εγκαταλείψει τήν όποιαδήποτε προοπτική σοσιαλισμού, επανάστασης ή όπως θέλετε πείτε τήν, προσποιόταν όμως ότι εξακολουθούσε νά είναι κόμμα επαναστατικό. "Ό,τι σαβούρα και νά 'ρχνε στά μυαλά του κόσμου του δέν μπορούσε συνάμα παρά νά καλλιεργεί — σωστότερα: όφειλε επί ποιηή κλονισμού του νά καλλιεργεί — αντικαπιταλιστικά άντανακλαστικά. Άγοραία ίσως, χυδαία μπορεί, εργατιστικά πιθανόν, άναντίστοιχα όπωσδήποτε μέ τήν πολιτική του, αντικαπιταλιστικά όμως. Και αυτό άκριβώς αποτελούσε τόν συνεκτικό ιδεολογικό ιστό του κόσμου του, σέ άκατέρραστη έστω κατάσταση: ψηφίζω ΚΚΕ γιατί αντιπροσωπεύει τά συμφέροντα των εργαζομένων. Είναι νομίζω άπλό: τώρα τά μεσοστρώματα, ύπαλληλικά, ιδιόκτησιακά, διανοούμενα, έλευθεροεπαγγελματικά, δικδικούν μέσω των εκπροσώπων τους τήν πλήρη αλλά και όμολογημένη ιδεολογική κυριαρχία. "Ό αντικαπιταλισμός λοιπόν —και έδώ ρόλο - κλειδί παίζει βέβαια ή «εγύρτερη» ΕΑΡ αλλά και τό άλλοθι τής περεστρόικα— πρέπει νά άδυνατίσει, έστω και σέ αυτή τήν άσυγκράτητη μορφή που ύπήρχε γιατί άκόμα κι έτσι άποτελεί εμπόδιο. Η βάση των άντανακλαστικών του ΚΚΕ ήταν ότι ό κόσμος πρέπει, μέ τόν έναν ή τόν άλλον τρόπο, νά αλλάξει: νά γίνει σάν τή Σοβιετία, νά γίνει κάπως άλλιώς, πάντως νά μίν μείνει ίδιος. Τώρα πρέπει νά πειστούν σιγά σιγά ότι άρκει νά «βελτιωθεί». Η σύγκρουση που εμφανίζεται σήμερα στό ΚΚΕ αυτό έχει νομίζω στή ρίζα της. Γι' αυτό και εμφανίζεται για πρώτη φορά μέ τόση όξύτητα και μαζικότητα, και παίρνει όλες τις εκδοχές, από τήν άπογοήτευση μέχρι τήν μαχητική άντιπολίτευση.

Δέν πρόκειται λοιπόν για άπλές πολιτικές, ιδεολογικές, θεωρητικές διαφωνίες. Γι' αυτό ή αντίθεση που ύπάρχει σήμερα άπέναντι στόν Συνασπισμό ούτε μπορεί νά άγνοηθεί ούτε μπορεί νά άγνοηθεί ούτε μπορεί νά ύποχωρήσει ούτε νά άφομοιωθεί εύκολα. Τό ΚΚΕ για νά επιζήσει ήταν τόσα χρόνια συνεχώς άναγκασμένο νά φτιάχνει άν όχι τούς «νεκροθάφτες» του, πάντως δυνάμεις που δέν είναι —εύτυχως— «ώριμες» νά ακολουθήσουν μηχανικούς, δικηγόρους, γιατρούς, στελέχη επιχειρήσεων και (έπίδοξους ή έν δράσει) κρατικούς διανοούμενους στην πορεία τους για καλύτερες θέσεις στόν άνασυγκροτούμενο καπιταλισμό. "Ό,τι μορφή ή αντίθεση και νά παίρνει, είτε του άντιοκισμού είτε τής αντίθεσης στόν Πρωτοπαπά είτε τής προσφυγής στόν Πόλιτσερ, πρόκειται για κάτ' άρχήν ύγιέστατη αντίθεση. Πού δέν μπορεί πάντως νά χαρακτηριστεί ούτε «σταλινική» ούτε και «φιλοσοβιετική» (φιλοσοβιετική είναι άλλωστε πλέον η ΕΑΡ...). Άντίθεση πολύτιμη, θά 'λεγα μέ δυό λόγια, για όλους μας.

Και είναι πολύτιμη άφου άφορα άριθμητικά, και τείνει νά άπελευθερώσει ψυχολογικά, τήν κύρια δύναμη που καλείται νά παίζει ένα ρόλο στην άναδιοργάνωση τής κομμουνιστικής Άριστερας στην Ελλάδα. Γιατί αυτό άκριβώς τό αίτημα έθεσαν μέ δραματικό τρόπο τόσο ή διάσπαση του ένιαίου ΚΚΕ έσ. όσο και ή δημιουργία του Συνασπισμού. Ούτε όμοιοι είμαστε μέ τούς, ποικίλους άλλωστε, «διαφωνούντες» του ΚΚΕ ούτε τήν ίδια γλώσσα μιλάμε ούτε τά ίδια έχουμε στό κεφάλι μας ούτε και είμαστε διατεθειμένοι, τό 'χουμε άποδείξει πιά, για εκπτώσεις και προσθαιρέσεις. "Όμως τώρα πιά τά τείχη έχουν πέσει για καλά μέσα στην κομμουνιστική άριστερά. "Αν τόσα χρόνια τό ΚΚΕ έτρεμε τήν όποιαδήποτε έπαφή μαζί μας και οι δικόι μας εκφραστες ήταν άπασχολημένοι μέ τό «βάθεμα και πλάτεμα» τής δημοκρατίας· άν δηλαδή οι δύο μη-

χανισμοὶ ἔκαναν τὰ πάντα νὰ κρατήσουν τὸν κόσμον χωρὶα καὶ μακριά, καὶ τώρα πού τὰ βρῆκαν πᾶνε νὰ τὸν φέρουν «κοντά» στὰ μουγγὰ καὶ στό δικό τους γῆπεδο, ἡ σημερινή ἐξέλιξη ἔχει καὶ ἓνα ἀναμφισβήτητο καλὸ: δίνει τὰ περιθώρια νὰ ψαχτοῦμε ὁ καθένας καὶ νὰ ψάξουμε τοὺς ἄλλους, νὰ διασταυρωθοῦν οἱ ἀπόψεις. Γιατί ἂν σκοπὸς τοῦ Συνασπισμοῦ ἦταν νὰ κλείσει ὀριστικά τὰ προβλήματα, τὰ προβλήματα πού στήν πράξη (καὶ ἀθελά του φυσικά ἔθεσε ἦταν ἀκριβῶς τὰ προβλήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν ὅλους, τὰ προβλήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν ὅλους, τὰ προβλήματα τῆς Ἀριστερᾶς, τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὅσο περισσότερο ἀπομακρύνεται τώρα ὁ Συνασπισμὸς ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς ἀλλαγῆς τῆς κοινωνίας, τόσο περισσότερο κουβεντιάζουν οἱ ἀποκάτω αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ προβλήματα, τόσο περισσότερο ἀναζητοῦν ἀνάλογες ἀνησυχίες καὶ ἀπόψεις ἄλλων ἐκτός τῶν τειχῶν. Αὐτὴ εἶναι λοιπὸν ἡ μεγάλη προσφορά τοῦ Συνασπισμοῦ: ἀνοίξε τὸ δρόμο ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στους ἀριστεροὺς γιὰ νὰ ψάξουν τὰ ζητήματα πού ἐκεῖνος φτιάχτηκε ἀκριβῶς γιὰ νὰ κλείσει. Ἴσως νὰ εἶναι πρόωρο, ἀλλὰ μποροῦμε πιά μὸ φάινεται νὰ ἀναφωνήσουμε: ἐπιτέλους, ξέσπασε ἡ κρίση τοῦ ΚΚΕ.

Στὸ πρῶτο τοῦ περιοδικοῦ διαλόγου *Πρὶν* πού μόλις κυκλοφόρησε ὁ Ἐ. Μπισάκης γράφει: «*Υπῆρξαν περιπτώσεις στὴν ἱστορία ὅπου περισσότερα ἀπὸ ἓνα κόμματα διεκδικοῦσαν τὸ χαρακτῆρα τοῦ προλεταριακοῦ. Ἡ φυσιολογικὴ ἐξέλιξη σὲ τέτοιες περιπτώσεις πρέπει νὰ εἶναι ἡ συγχώνευση. Αὐτὸ πράγματι ἐγίνε τὸ 1906 στὴ Ρωσία. Καὶ εἶναι ἀξιοπεριέργειας νὰ ρωτήσουμε: ποιά θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ἐξέλιξη τῶν σχέσεων ΚΚΕ καὶ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ – Ἀνανεωτικὴ Ἀριστερά;*». Δέν εἶμαι σίγουρος ὅτι κατάλαβα τί ἐννοεῖ. Ἐκεῖνο πού ξέρω εἶναι ὅτι ἀπέναντι στὴ σημερινή κατάσταση πολλοὶ ἀριστεροὶ ἀπὸ τὸν χώρον τοῦ ΚΚΕ — πού ἀντιτίθενται ἀλλὰ ὑποθέτω θὰ ψηφίσουν Συνασπισμὸ — ἀναζητοῦν τίς ἀπόψεις τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ – Α.Α. γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν μαζί τους. Ὅλοι ἄλλωστε τὸ βλέπουμε ἐκεῖ πού ζοῦμε καὶ δουλεύουμε. Γιατί ἀντιλαμβάνονται ὅτι λιγοστεύουν οἱ δυνάμεις πού δέν τραβιῶνται ἀπὸ τίς σειρήνες τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ τῆς διαχειριστικῆς λογικῆς, καὶ καταλαβαίνουν ἴσως τώρα ὅτι ἡ ἀπόφαση τοῦ ΚΚΕ Ἐσωτερικοῦ – Α.Α. γιὰ αὐτόνομη κάθοδο δέν ἀφορᾷ τὴν «ἐκλογικὴ καταγραφή» του ὅσο τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν ἀποψεῶν του σὲ σχέση μὲ τὰ ἄλλα σχήματα τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἄρα τὴν ἐκλογικὴ καταγραφή αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, ὅχι τοῦ ἑαυτοῦ του. Σὲ αὐτὸ τὸ διάλογο καλοῦμαστε νὰ συμμετάσχουμε τώρα καὶ μετὰ τίς ἐκλογές. Ἀπὸ τὸν διάλογο στὴν πράξη μὲ τὸν κόσμον τοῦ ΚΚΕ καὶ ἄλλους «ἀναφομοιώτους» ἀριστεροὺς θὰ κριθεῖ ἄλλωστε καὶ τὸ μέλλον μῆς Ἀριστερᾶς πού θέλει νὰ παραμένει ἀνατρεπτικὴ. Σὲ αὐτὸν πρέπει νὰ προσέλθουμε μὲ ὅλες τίς δυνάμεις μας. Ἄν θεωρῶ λοιπὸν ὅτι οἱ ἀριστεροὶ καὶ κομμουνιστὲς τῆς ἀνανέωσης πρέπει νὰ ψηφίσουν τὸ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ – Α.Α., αὐτὸ δέν εἶναι μόνο γιὰτί εἶμαι μέλος του.

Γιώργος Καρρᾶς

Λευκὲς σελίδες καὶ ἄκυρες

Ἔπεσε πραγματικά πολὺ σκάνδαλο τελευταῖα, γέμισε ὁ τόπος. Σκάνδαλο χοντρό μὲ μπουτί καὶ σλιπάκι (ἢ καὶ χωρίς), Κατερίνες καὶ μπουτίκ, ὑποκλοπές καὶ ἀγορές κασετῶν. Χόρτασε ὁ κόσμος μάτι καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες ἀναπολοῦν τὴν ἐποχὴ πού οἱ διαστάσεις τῶν φύλλων ἦταν μεγαλύτερες γιὰτί ἔτσι θὰ μποροῦσαν τώρα νὰ ἐνημερώνουν καλύτερα τὸ λαό. Βέβαια σὲ σκανδαλολογία τέτοια δέν ἐπιδίδεται ὀλόκληρος ὁ τύπος ἀλλὰ μόνο τὰ λεγόμενα κίτρινα φύλλα. Τὰ ἄλλα, τὰ ὑποκίτρινα, διαφέρουν ὅσο νὰ ἔναι καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀπλός: ὑπάρχουν διαφορετικὰ κοινά, δέν εἴμαστε ὅλοι αὐριανιστὲς καὶ ἐλευθεροτυπιστὲς, πολλοὶ εἴμαστε πῖο «ἐκλεπτυσμένοι», βρέ ἀδερφέ, μὲ ἀπαιτήσεις γιὰ «ποιοτικὴ» ἐνημέρωση. Σὲ μᾶς ἀπευθύνονται ἄλλα ταμπλίντ. Ἐκεῖνα δηλαδή πού πρωτοστάτησαν χρόνια τώρα στὴν ἀποπολιτικοποίηση τῶν πρωτοσέλιδων, ἐκεῖνα πού πρῶτα καὶ καλύ-

Δια χειμνίου σκανδάλου

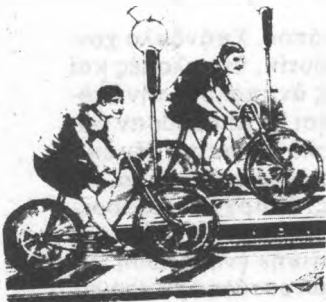
τερα υιοθέτησαν τά τεράστια μαύρα γράμματα και τους πονηρούς ή «έξυπνους» τίτλους, εκείνα που μετέτρεψαν τον τύπο σε φορέα και πομπό ριπών φτηνού έντυπωσιασμού με στόχο τις πωλήσεις που τις όνόμασαν ενημέρωση. Εκείνα που κυνήγησαν σαν τρελά την «αποκλειστικότητα» του σκανδάλου — του κόσμιου σκανδάλου όμως. Αυτά ακριβώς τά φύλλα άνοιξαν τον δρόμο στη σημερινή κατάσταση, με τό να μετατρέψουν τον λόγο σε εικόνα και να αναγάγουν σε κραυγαλέο πρωτοσέλιδο τό κάθε «σκανδαλάκι» που έβρισκαν μπροστά τους άρκει μόνο να 'χαν την αποκλειστικότητα. Άλλά μετά τό πράγμα ξέφυγε από τον έλεγχο τους.

Ξέφυγε, γιατί άλλο κοτζάμ βυζί και άλλο τό ταπεινό σκανδαλάκι των 5 δισ., άλλο τό καυτό έρωτικό τρίγωνο και άλλο τό τάδε φτωχοσκάνδαλο της Όλυμπιακής. Τά «σεμνά» λοιπόν σκανδαλοθηρικά έντυπα δέν μπορούν πλέον να ακολουθήσουν τις προχωρημένες φυλλάδες, ό ανταγωνισμός τους είναι σκληρός. Τό κοινό τους πάλι είναι τέτοιο που δέν τους επιτρέπει να συναγωνιστούν επί ίσοις όροις την *Άυριανή* και τον *Έλεύθερο Τύπο*. Έτσι βρήκαν τό νέο γιατρικό για τις πωλήσεις τους που ύπολείπονται πιά όλο και περισσότερο εκείνων των δύο προαναφερθέντων έντύπων: έμπόριο ύφους και ήθους.

Γι' αυτό και είναι ύποκριτικό τό κόλπο της *Έλευθεροτυπίας* με τή λευκή πρώτη σελίδα σε ένδειξη, λέει, διαμαρτυρίας. Άκόμα κι αν κάποιος τό 'χαψε, την έπομένη φάνηκε τό πράγμα καθαρά με την άκραία εκμετάλλευση του ήθους και ύφους της προηγούμενης. Φτιάχνεις λοιπόν μιά λευκή σελίδα (στό κάτω κάτω τί να γράφεις που να συναγωνιστεί τους άλλους;) και την έπομένη έχει έτοιμες τέσσερις σελίδες γεμάτες δηλώσεις πνευματικών προσωπικοτήτων που σου πλέκουν τό έγκώμιο, με τηλεφωνήματα και τηλεγραφήματα («θύελλα», παρακαλώ), κοκορεύεσαι ότι ή λευκή σελίδα σου «διέσχισε χτές την Έλλάδα και από τά έρτζιανά», ό διευθυντής σου δίνει δύο συνεντεύξεις αύθημερόν στό ράδιο (και ένδεχομένως παίρνει αύξηση), σε αναφέρει ή γαλλική TV και έσύ αναφέρεις ότι σε αναφέρει, τή δέ έπομένη ξαναδημοσιεύεις τό χτεσινό κύριο άρθρο επειδή λόγω προβλημάτων της Όλυμπιακής μπορεί και να μίν πήγε, λέει, ή έφημερίδα σε όρισμένα μέρη. Και παίρνεις και ανάλογες συνεντεύξεις από διευθυντές έφημερίδων και ραδιοφωνικών σταθμών και σε παινεύουν σύσσωμοι και οί άρχηγοί της Άριστεράς. Και κανείς δέν σε καταγγέλλει για τήν εξαπάτηση γιατί τελικά για εξαπάτηση πρόκειται όταν κανεις τήν ανάγκη φιλοτιμία και τήν φιλοτιμία έμπόριο. Ό ανταγωνισμός είναι πιά πολύ σκληρός. Όσο περισσότερο ανεβαίνει ό αριθμός των καταναλωτών των σκανδάλων τους ίσως θά πληθαινουν και οί καταναλωτές ήθους και ύφους. Τό χρήμα να κυκλοφορεί...

Π.

Ή καραμέλα του δικομματισμού

Τά σχέδια του δικομματισμού, τά διλήμματα του δικομματισμού, οί συνέπειες του δικομματισμού, οί πρωταγωνιστές του δικομματισμού, οί δύο μονομάχοι. Δέν ύπάρχει κοινότερος τόπος σε έφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα κομμάτων, στίς κουβέντες των ανθρώπων, ιδίως τώρα, πριν από τις εκλογές.

Άναρωτιέμαι τί περιγράφει αύτή ή έννοια του δικομματισμού, τί εξηγεί, τί σημαίνει; Και πώς γίνεται να είναι τόσο διαδεδομένη;

Πρώτα απ' όλα, θά έλεγε κανείς, ότι ή επίκληση του δικομματισμού περιγράφει τήν πολιτική σκηνή. Δύο μεγάλα κόμματα ανταγωνίζονται για τή νομή της έξουσίας. Στην Ίταλία όμως με τά δύο μεγάλα κόμματα, τό χριστιανοδημοκρατικό και τό κομμουνιστικό να ανταγωνίζονται για τήν έξουσία, δέν θά λέγαμε ότι εξηγητική άρχή της πολιτικής κατάστασης είναι ό δικομματισμός. Άρα τό

Δια γυμνού σφάλλμας

συμπέρασμα φαίνεται να είναι ότι τα δύο μεγάλα κόμματα πρέπει να είναι συγγενή, να έχουν λίγο πολύ τις ίδιες θέσεις, τους ίδιους στόχους, το ίδιο πρόγραμμα. "Όπως θά έλεγε και η 'Αριστερά, θά πρέπει να είναι κόμματα άστικά, τό ένα συντηρητικό, τό άλλο «προοδευτικό» τά όποια να έναλλάσσονται στην κυβέρνηση προκειμένου να εξυπηρετηθούν μέ τόν καλύτερο τρόπο τά σχέδια τής άρχουσας τάξης. Αύτός ό «καλύτερος τρόπος» περιλαμβάνει τόν άποκλεισμό τής άριστερας άπό τόν χώρο άσκησης τής πολιτικής και τής έξουσίας, ενώ προϋποθέτει και συνεπάγεται τόν έγκλωβισμό τών πολιτών σέ πλαστά διλήμματα. Τό καλό ΠΑΣΟΚ, ή κακή ΝΔ και τούμπαλιν. 'Η ριζοσπαστικότητα τού κόσμου διοχετεύεται στην σούπα ενός άκίνδυνου, άφασιακού ΠΑΣΟΚ όπου χειραγωγείται και άφομοιώνεται.

Ποιό είναι λοιπόν τό συμπέρασμα άπό μία τέτοια άνάλυση; "Ότι τά δύο κόμματα δέν έχουν παρά δευτερευούσης σημασίας διαφορές. "Ίδιοι στόχοι, ίδια προγράμματα, ίδια πολιτική. "Ότι έχουν ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, συνομολογήσει τήν πρόθεσή τους να άπομονώσουν τήν άριστερά στή γωνία. "Ότι σέ περίπτωση πού κινδυνεύει ή τάξη πραγμάτων πού έχουν επιβάλλει, θά συνασπιστούν για να τήν προασπίσουν.

Ποιά πολιτική ύπαγορεύει στην άριστερά αυτή ή άνάλυση περί δικομματισμού;
'Η πιό καθαρή, ή πιό «συνεπής», ή πιό πούρα αντίδραση στό δικομματισμό είναι ή πολιτική πού συμπυκνώνεται στην έκφραση «τί μπρόκολα, τί λάχανα!» (είπωμένη τό 1974 άπό τόν Χ. Φλωράκη για τή μετάβαση άπό τή χούντα στόν Καραμανλή). Σήμερα όμως, παρ' ότι ή άριστερά, μέ βάση τήν άνάλυση πού συνοπτικά αναφέραμε, άπ' όλες τές πτέρυγες και σ' όλους τούς τόνους, καταγγέλλει τό δικομματισμό, μέ κανένα τρόπο δέν ταυτίζει τούς δύο έκφραστές του. Τό αντιδεξιό σύνδρομο εξακολουθεί να είναι κυρίαρχο στην πολιτική της, ενώ διακρίσεις γίνονται και μέσα στό έσωτερικό τών δύο στρατοπέδων. Παλαιότερα ή άριστερά αναζητούσε τή φωτισμένη δεξιά, ενώ σήμερα ψάχνει έναγωνίως τό καλό, τό έντιμο, τό άριστερό ΠΑΣΟΚ. Αυτό πού έχει παραπλανηθεί και έχει παραστράτησει, αυτό πού τό γήτεψαν μέ τά μάγια τού δικομματισμού, αυτό πού μόλις σταλάξει μέσα του ό λόγος τής άριστερας, αυτός πού άποκαλύπτει τές παγίδες τής άρχουσας τάξης, θά δει τό φώς και θά ανανήψει.

Τί συμβαίνει λοιπόν; 'Εγινε ξαφνικά, όπως τόσο επίμονα τής ζητούν, ή άριστερά στην 'Ελλάδα σύγχρονη; Ξέχασε τές πολύκροτες κορώνες και κάθησε να μελετήσει τά συγκεκριμένα; 'Η μήπως τά πλαστά διλήμματα πού κατασκευάζει ό δικομματισμός, σύμφωνα μέ τήν άνάλυσή της, δέν κυριεύουν και δέν βρίσκουν έδαφος μόνο στό μυαλό και τήν ψυχή τών πολιτών αλλά πιάνουν στό δόκανο και τά στιβαρά κομματικά έπιτελεία και τούς έγκυρους άριστερους άναλυτές; Πώς γίνεται ό δικομματισμός να κολλάει παντού, να είναι τό μαντζούνι πού έξηγει τά πάντα και άπό τήν άλλη οι λογικές συνέπειές του στην πολιτική να άκυρώνονται στην πράξη και στή ζωή;

Τί τή θέλει λοιπόν ή άριστερά τήν άνάλυση περί δικομματισμού, άφου διαρκώς τήν παραβιάζει;

'Η άριστερά γυρεύει δεκανίκια για τήν άνάπηρη δική της πολιτική. 'Η φωτισμένη δεξιά τής έφερε τήν ΕΑΔΕ, τό καλό και έντιμο ΠΑΣΟΚ, τόν Συνασπισμό. "Όλα τήν φέρνουν στό μεγάλο γήπεδο μέ τό έθνικό άκροατήριο και τούς έπιλεκτους παίκτες. Τί ζητάει άλλωστε ή άριστερά καταγγέλλοντας τόν δικομματισμό; 'Απλή αναλογική, περισσότερο χρόνο στην τηλεόραση και τά μαζικά μέσα έπικοινωνίας, συμμαχικές κυβερνήσεις. Μέτρα δηλαδή πού θά τή βάλουν στό παιχνίδι όχι μέ τήν πολιτική της αλλά μέ τεχνικές. Και τί επαγγέλλεται προς άρσιν τών κακών συνεπειών τού δικομματισμού; Τή συμφιλίωση. "Όχι στό νέο διχασμό.

Δια γυμνού αθλητισμού

Ἡ ἐπίκληση τοῦ δικομματισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀριστερά δὲν εἶναι παρά τὸ ἄλλοθι γιὰ τὴν καθήλωσή της, τὴν κρίση της, τὴν ἀπομόνωσή της, τὴν ἀναποτελεσματικότητα τοῦ λόγου της. Γιὰ ὅλα φταίει ὁ διαιτητής.

Μὰ εἶναι εἰδικά ὁ δικομματισμὸς τὸ ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀπογείωση τῆς ἀριστερᾶς; Μήπως στίς χώρες ὅπου ἓνα ἢ περισσότερα κόμματα κυριαρχοῦν ἢ ἀνταγωνίζονται γιὰ τὴν ἐξουσία, ἢ ἀριστερά βρίσκεται στό προσκῆνιο;

Ὁ δικομματισμὸς ἐξηγώντας τα ὅλα δὲν ἐξηγεῖ τίποτε. Δὲν ἐξηγεῖ οὔτε τὴν πολιτικὴ ζωὴ, οὔτε τὴν πολιτικὴ κατάσταση, οὔτε τὴν κοινωνία. Δὲν ὑπαγορεύει ἀριστερὴ πολιτικὴ. Θυμίζει τίς ἐπιφυλλίδες τῶν δημοσιογράφων στίς ἐφημερίδες.

Ἄν ὁ δικομματισμὸς δὲν εἶναι ἡ πιὸ τετριμμένη κοινοτοπία, μιὰ λέξη δηλαδή πού ὀνομάζει ἀπλῶς τὴν ὑπαρξὴ δύο μεγάλων κομμάτων στὴν πολιτικὴ σκηνή, τότε, ἀσχέτως ἐάν ὄντως ὑπάρχει ἢ ὄχι, δὲν εἶναι παρά ἓνα ἰδεολόγημα πού τυφλώνει καὶ παραπλανεῖ. Ἐνα ἰδεολόγημα πού κατάπτε καὶ ἀφομοίωσε πλήρως ἢ ἀριστερά, ἓνα ἰδεολόγημα πού καλλιεργεῖ καὶ τὸ ἐνισχύει.

Βάσω Κιντῆ

Μέ ποιά λογική θά ψηφίσουμε σύντροφοι,

Μέ τὸν ἴδιο τίτλο εἶχα γράψει πάλι στό τεῦχος 47 Σεπτέμβρης 1981, πρὶν ἐκεῖνες τίς ἐκλογές πού ἔφεραν στὴν ἐξουσία τὸ ΠΑΣΟΚ. Πολλά ἄλλαξαν ἀπὸ τότε γιὰ νὰ ξαναέρθουν ὅλα στό ἴδιο σημεῖο: τότε χωρίς σκάνδαλα καὶ «σήψη τοῦ δημόσιου βίου», τώρα μέ σκάνδαλα καὶ αὐριανοτομπρισμούς, τότε μέ τὴ Ν.Δ. σέ ὑποχώρηση τώρα νά κορδακίζεται μποροῦν στὴν ἐξουσία, τότε μέ τὸ ΚΚΕ ἀρειμάνιο «ἓνα καὶ μόνο» κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, τώρα νά συναγωνίζεται τὴν ΕΑΡ καθὼς μαζί ἀναζητοῦν τὴν πιθανότητα συμμετοχῆς στὴν αὐριανὴ «ἐξουσία εὐρέως δημοκρατικοῦ φάσματος», τότε χωρίς FM τώρα μέ τὸ πολύβουο ραβαῖσι τους, τότε ἦταν πού μόλις τὸ βίντεο ἔκανε τὴν πρώτη ἐμφάνισή του τώρα ἔχοντας γιὰ τὰ καλά καθηλώσει τὸν κόσμο στοὺς ἀναπαυτικούς καναπέδες τοῦ ἰδιωτικοῦ χώρου, τότε ἀκόμη πολλοί, πάρα πολλοί, χωρίς ἰδιοτέλεια προσέβλεπαν στίς ἀναγεννητικὲς ἐπαγγελίες τοῦ ΠΑΣΟΚ τώρα μετρᾷ μόνο τὸ γερό γράμμα σέ ὄφριτσα, «κεκτημένα» δικαιώματα, παροχές διορισμούς, ἐπιδοτήσεις, τότε ἂν καὶ στό περίπου, ἦταν ἐνωμένη ἢ ἀνανέωση, τώρα πολλοί, βάζοντας πλῶρη γιὰ τὰ φαρδιά ποτάμια τῆς ἱστορίας πού τοὺς ὑποσχέθηκαν, βρέθηκαν στοὺς ἀντίποδες τῶν ὄσων πίστευαν, τότε ἐμεῖς ἐδῶ στόν *Πολίτη* εἴμαστε περισσότεροι, τώρα χωριστήκαμε στὰ δύο, στὰ τρία, τότε εἴμαστε ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους πού ξέραμε, πιστεύαμε καὶ λέγαμε ὅτι τὸ ΠΑΣΟΚ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ μᾶς ἀφήνει παγερά ἀδιάφορους τώρα, ἀκόμη καὶ χτεσινὸ συμπρωταγωνιστὴς του καὶ ἀκούραστοι ὑποστηρικτὲς του συναγωνίζονται σέ ἀντιπασοκικό μένος, τότε, ἐν πάσῃ περιπτώσει περασμένα ξεχασμένα, ἄλλα προβλήματα εἴχαμε οἱ ἀριστεροί, τώρα μέ ἄλλους ὄρους μᾶς τίθενται τὰ ἴδια προβλήματα.

Ἄλλαξαν ὅλα κι ὅλα ἤρθαν στό ἴδιο σημεῖο: τὸ ἴδιο δίλημμα ΠΑΣΟΚ ἢ δεξιά τὰ ἴδια πλαστικά σημαιάκια στὴ θέση τοῦ πολιτικοῦ λόγου, οἱ ἴδιο ἀφορισμοὶ στὴ θέση τοῦ πολιτικοῦ ἐπιχειρήματος, οἱ ἴδιο ἐκβιασμοὶ στὴ θέση τῆς ἐνσυνείδητης συμμετοχῆς, ἡ ἴδια ἀθλιότητα κοινωνικοῦ βίου, οἱ ἴδιο οἱ καπεταναῖοι τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης νά προπαγανδίζουν τὰ συντάξιμα χρόνια τους, ἡ ἴδια ἐφημεριδογραφία νά κατασκευάζει ἄοκνα μετεκλογικὰ σενάρια, ἴδιο νέφος, ἴδια ἐκμετάλλευση, ἴδια ἢ ἀντιπαροχὴ, ἴδια ἀκοινωνησία, ἴδια τοιχορρύπανση, ἀφισορρύ-

Δια γυμνού σφάξου

πανση, ήχορρύπανση, ίδια ράντσα στά νοσοκομεία, σύριγγες στά πάρκα, παιδιά και νέοι χωρίς παιδεία, νοσοκομεία χωρίς νοσηλεία, τηλέφωνα πού δέν τηλεφωνοῦν, υπηρεσίες πού δέν υπηρετοῦν, Ένας λαός δλόκληρος στόν ὁποῖο ἀντί γιά Ένα τρόπο ζωής τοῦ ὑποσχέθηκαν Ένα τρόπο κατανάλωσης, Ένας λαός χαμένος μέσα σέ μίαν ἀπαστράπτουσα ἐπιφάνεια εὐμάρειας ἄν καί τό τοπίο γαζώνεται ἀπό τήν ἀνεργία, ἄν καί τό ἀγροτικό εἰσόδημα τοῦ 1992, τοῦ 1996, τοῦ 2000, πού δλοι τοὺς ὑπόσχονται ρόδινοῦς, φαντάζουν στοὺς περισσότερους ζοφερό.

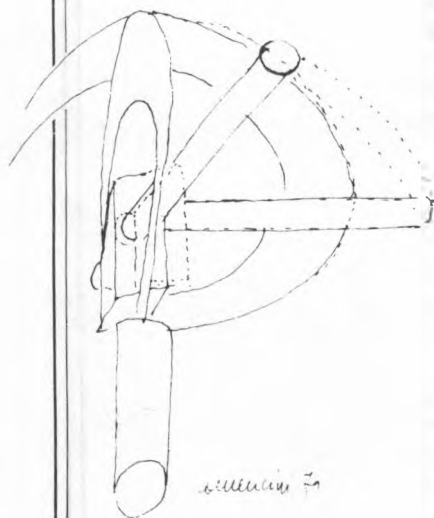
Κι ὡστόσο τά πάντα ρεῖ καί χωρίς τόν Ἡρκάλειτο. Ρέουν κατά κεῖ πού πᾶνε τά πράγματα κι ὄχι κατά πῶς θά ἔθελαν οἱ ἄνθρωποι, τόσο πού, ἀκόμη κι ἡ προσφώνηση τοῦ τίτλου «σύντροφοι», νά μὴν ἔχει τό ἴδιο νόημα μέ πρὶν δύο χρόνια, ἀφοῦ πιά δέν ἀπευθύνεται στοὺς ἴδιους συντρόφους τοῦ 1981, κι ἐμεῖς στά 1989 δέν εἴμαστε πιά οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἡ αἴσθηση ὅτι ἀνήκουμε στόν κοινὸ οἶκο δέν ἔχει πού νά στηριχθεῖ καί πού τά ὑλικά, οἱ μαστόροι καί ἡ τέχνη γιά νά φτιαχτεῖ Ένας καινούριος.

Μέ ποιά λογική θά ψηφίσουμε, λοιπόν, σύντροφοι;

Τά πράγματα ἔγιναν δύσκολα γιὰτί ἀπό σύνθετα πού εἶναι κατάντησαν ἀπλοϊκά. Σύμφωνα δέν θά ψηφίσουμε ΠΑΣΟΚ: αὐτό τό μάθαμε ἀπό τόν χειρότερο δρόμο. Τό δίδαξε ὁ Τόμπρας, ὁ Κουρῆς, ὁ Κοσκωτάς, ὁ Κουτσόγιωργας κι ὄχι, δυστυχῶς, ἡ κοινωνική οὐσία τῆς πολιτικῆς τοῦ ΠΑΣΟΚ, ἡ ἰδεολογία του, τό συνολικότερο προφίλ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας. Ἐξοργιστήκαμε οἱ ἀριστεροί — καί καλά κάναμε— γιά τά σκάνδαλα τοῦ ΠΑΣΟΚ πού ἤρθαν στήν ἐπιφάνεια τοὺς τελευταίους μῆνες, ὄχι ὁμως μέ τό σκάνδαλο ΠΑΣΟΚ πού μᾶς ἐμπαίζει ἐδῶ καί δεκαπέντε χρόνια. Οἱ πῖο πολλοὶ ἀνάμεσά μας, ἐκεῖνοι πού βρίσκονται στό ΚΚΕ καί ἐκεῖνοι πού ἀκολούθησαν τήν ΕΑΡ, ἐξακολουθοῦν νά προσβλέπουν στίς «ὑγιεῖς», τίς «ἀριστερές», τίς «ἀντιδεξιές» τίς «ἐντιμες» δυνάμεις πού τό ΠΑΣΟΚ ἔχει μέσα του, γι' αὐτό καί δέν παραξενεύονται πού ἡ ἡγεσία τοῦ Συνασπισμοῦ ἀποβλέπει σέ μιά κυβερνητική, στρατηγική συμμαχία μετά τίς ἐκλογές μέ τίς δυνάμεις τοῦ ΠΑΣΟΚ.

Ἐτσι ἡ πτώση τοῦ ΠΑΣΟΚ μοιάζει πιθανή τῆ στιγμῆ ἀκριβῶς πού Ένα μεγάλο μέρος τοῦ κόσμου τῆς Ἀριστερᾶς ὀδηγεῖται σέ συνεργασία μέ ὅ,τι περισσότερο ἀποστρέφεται. Κάθαρη —δρος περίπου μαγικός πιά— σημαίνει τό πρόσχημα καί τό ἄλλοθι γιά νά τα βρεῖ ἡ Ἀριστερά μετεκλογικά μέ τόν Λαλιώτη, καί τόν Γεννηματά. Γι' αὐτό μοιάζει δυσσίωνος αὐτός ὁ Συνασπισμός καί πολιτικά ἀπερίσκεπτος. Σύμφωνα δέν θά ψηφίσουμε ΠΑΣΟΚ. Ἀλλά τότε γιὰτί νά τό ψηφίσουμε μέ ἐνδιάμεσο τόν Συνασπισμό; Τί θά γίνει στίς 19 θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τίς 18 ἀπαντᾶ ἀκούραστα ὁ Φλωράκης καί ὁ Λ. Κύρκος κι οἱ ἄλλοι ἀγορητές τοῦ Συνασπισμοῦ. Δηλαδή; Ἐάν ὁ Συνασπισμός εἶναι δυνατός, ἄν τό ΠΑΣΟΚ χάσει ἀπό τῆ δυνάμη του, ἄν ἡ Ν.Δ. δέν εἶναι αὐτοδύναμη τότε ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς ἀριστερᾶς, τότε ἀνοίγει ὁ δρόμος γιά τίς πολυκομματικές κυβερνήσεις, τότε ἡ Ἀριστερά θά ἀποτελεῖ ἐγγύηση, θά μπορεῖ νά ἐπιβάλλει ὄρους καί προγράμματα. «Τώρα πιά δέν ὑπάρχει καιρός γιά χάσιμο. ΤΩΡΑ, ΤΩΡΑ, ΤΩΡΑ εἶναι ἡ ὥρα μας. Ἐδῶ, σήμερα, ἀμέσως. Ἀλλιῶς δέν ὑπάρχει αὔριο. Χωρίς τήν Ἀριστερά θά ὑπάρχει ἡ σήψη, ἡ διαφθορά, τό εἶπα - ξεῖπα, τό παῖξε-γέλασε, τό τάξε-πάρε, τό «ἀγόρασε», γιὰτί ὄλα πουλιοῦνται», ἔγραφε ἡ Αὔγη πρὸ ἡμερῶν. Πράγματι ὄλα πουλιοῦνται, ἀκόμη καί ἡ Ἀριστερά. Πράγματι, ὄλα εἶναι θολά, ἀκόμη καί ἡ Ἀριστερά πού ἐξαρτᾶ τῆ στάση της ἀπό ἀβέβαιους κοινοβουλευτικούς συσχετισμούς πού ἀναγκαστικά ἐπιβάλλουν δοσοληψίες καί συμβιβασμούς.

Τό πρόβλημα αὐτό ὁ κάθε ἀριστερός θά λύσει μέ τόν τρόπο πού θά τό λύσει μπροστά στήν κάλπη. Ἡ κάλπη ὁμως μοιάζει μέ τῆ χειροβομβίδα. Τό πρῶτο σφάλμα εἶναι καί τό τελευταῖο. Ἡ ψῆφος δέν ἀνασύρεται μέσα ἀπ' τό κουτί. Σήμερα ἀκόμα ὑπάρχει καιρός καθένας νά τό κουβεντιάσει μέ τόν ἑαυτό του.

Δια χειρὸν ἀφώνιστος

Νά κουβεντιάσει ότι ο Συνασπισμός έβαλε πλῶρη γιά τήν έξουσία, ένῶ ὁ ἴδιος, άνθρωπος ταλαιπωρημένος κοινωνικά, ὅπως ὅλοι οἱ συμπολίτες μας, καί έξουθενωμένος πολιτικά, δέν έχει πρόβλημά του αὐτή τήν έξουσία τοῦ ἀχαρμᾶ τῶν «προοδευτικῶν δυνάμεων». Γιατί αὐτή ἡ έξουσία πού σχεδιάζεται καί ἀχνοφαίνεται ἀπό τίς διακομματικές, προσθέτοντας 1/4 ΕΔΑ, ὀλίγο Μυλωνᾶ, περισσότερη Κακλαμανάκη, ἀπό κοντά καί τό ΚΟΔΗΣΟ, ὀλόκληρο τόν γενναῖο Κολοκοτρώνη ἀπ' τή Λάρισα («έκλεγμένος» εὐρωβουλευτής αὐτός μέ δανεικοὺς ψήφους ἀπ' τό ΠΑΣΟΚ), μέ βάση τήν ἰδεολογική ἐκεχειρία τοῦ κ. Λάζαρη, ἐν ἀναμονή τῶν κ.κ. Μαγκάκη, Ἀρσένη, Τρίτση καί ἄλλων ἐντίμων, πασοκογενῶν, τοῦ ἀριστεροῦ Λαλιώτη, τοῦ ἀριστερότερου Γεννηματᾶ, αὐτή ἡ έξουσία τῶν «ἀνανεωμένων» χωρὶς κόστος, συγκρούσεις καί ἀλλαγές καρεκλοκενταύρων Φαράκου καί Εὐφραιμίδη τοῦ ΚΚΕ, τῶν νέων τετόρων τῆς μοντέρας πολιτικῆς Ἀνδρουλάκη καί Γιάνναρου, αὐτή ἡ έξουσία μέ κορμό τό «ύγιές» ΠΑΣΟΚ, πού φτιάχεται μέ ἄθροιση ψήφων, παραγόντων καί μηχανισμῶν δέν εἶναι δική του έξουσία. Ὅλοι κι ὅλα μπορεῖ νά βρεθοῦν μέσα σ' αὐτήν ἐκτός ἀπὸ τόν ἑαυτό του καί τίς ἰδέες του. Στίς 19 θά ξεπηδήσουν ὅλα τά φαντάσματα, οἱ συνδιαλλαγές, τά σενάρια, τό ράβε ξήλωνε· ὁ νεκρός καί σάπιος κόσμος τῶν προσθαφαιρέσεων θά έξορμήσει γιά νά διαπράξει *κάθαρση*, νά έξυγιάνει τόν πολιτικό μας βίο. Μέσα ἀπὸ μιά ρητορική παρουσίαση τοῦ «νέου» κρύβονται μέ ἐπιμέλεια καταστάσεις σύνθετες τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἡ πραγματική ἱστορία τῶν μηχανισμῶν πού ἔβαλαν τή σφραγίδα τους στό πρᾶγματα, τά συστήματα ἀναφορῶν· πρυτανεὺει ἡ χρήση μιᾶς γλώσσας πού στρογγυλεῖ τά πρᾶγματα — ξεκόβει τελικά ἀπὸ τά πρᾶγματα. Ὅλοι μιμοῦνται τό «νέο» συρράπτοντας παρωχημένες μορφές τοῦ παρελθόντος, συνθέτοντας τό κομπολόι μέ τίς γυαλιστερές ἢ νυσταλέες ἐκφράσεις: ὁ Χ. Φλωράκης παίξει τόν Δημητρώφ, ὁ Λ. Κύρκος τό ἔθνικό κεφάλαιο, ὁ Ἀνδρουλάκης τόν Γιέλτσιν, ὁ Παπαγιαννάκης τόν Ροκάρ, ὁ Μάρκος παίξει τόν ἑαυτό του σάν κομπάρσο στό μελόδραμα τῆς ἔθνικῆς συμφιλίωσης, διανοούμενοι «έκφραζουν τήν πολιτιστική συνείδηση τοῦ λαοῦ μας», οἱ συνδικαλιστές τά βρίσκουν στίς διακομματικές, τά ΓΜ μέσα σέ μιά ἀκατάσχετη λογόρροια ἐνημερώνουν γιά ὅλα αὐτά, ἡ κάθαρση γιγαντώνεται ὥσπου νά γίνει τό λούκι τῆς συλλογικῆς ἀμνησίας. Ἔτσι ποτέ ὁ Λεντάκης δέν ἦταν μέ τό ΠΑΣΟΚ, τίποτε δέν ξέρει ὁ Γιώτας γιά τούς βοσκότοπους, οὔτε ὁ Ἀρσένης γιά τό ἄρθρο 4 οὔτε ὁ Βερυβάκης γιά τόν πανεπιστημιακό «νόμο πλαίσιο», δέν ξέρει τίποτε τό ΚΚΕ γιά τό βροντόλαλο «ΕΟΚ καί ΝΑΤΟ τό ἴδιο συνδικάτο», ποιά Τσεχοσλοβακία, ποιά Πολωνία, ποιά Ἀφγανιστάν, τώρα ὅλοι «έκφράζουν τή λύπη τους γιά τή σφαγή στήν Κίνα» καί συμβουλεύουν νά βρεθεῖ «εἰρηνική δέξοδος ἀπὸ τήν κρίση».

Πράγματι: τό ζήτημα εἶναι τί θά γίνει στίς 18 μπροστά στήν κάλλη τοῦ Σιλῶμ, στό ἀναπαυτήριο τῆς μνήμης, στό νεκροταφεῖο τῶν συνειδήσεων, μπροστά στή συνασπισμένη μακαριότητα. Δέν εἶναι τοῦ ἀριστεροῦ αὐτή ἡ μνήμη, αὐτή ἡ συνείδηση. Τοῦ τίς δανείζουν γιά μιά μόνο στιγμούλα, μαζί μέ τό καταπραϋντικό τοῦ κοινοχέρη γιά τίς ἐπόμενες λευκές νύχτες, γιά νά τόν ἐκμηδενίσουν σ' ἐκεῖνο τό «έλαβον»: Τί ἔλαβε ὁ ἀριστερός ἀπὸ τοῦτο τό λογαριασμό ἐκτός ἀπὸ τό θέαμα τῶν ἀνθρώπων πού κορδοκίζονται μπροστά στήν έξουσία;

Δέν έχουν τόσο σημασία οἱ λόγοι αὐτῆς τῆς πολύβουης ἀφωνίας. Σίγουρα έχει νά κάνει μέ μιάν παραλυτική κληρονομιά πού περιορίζει ἀκόμη καί σήμερα τήν κριτική δράση, μιάν ἀγωναί καί ἀντιφατική πολιτική παιδεία καί ἀναγόρευε τό ρητορισμό καί τήν κενολογία σέ πεμπουσία τῆς συνετῆς πολιτικῆς, πού ἂν καί συνεχῶς διαψευδῶταν ἀπὸ τήν πολιτική πραγματικότητα συνέχιζε ἀκάθεκτα νά ρητορεύει ἐν κενῶ.

Δια γυμνού σφάλλασο

Κι ωστόσο υπάρχει και η έπικαιρότητα του σοσιαλισμού, πού λέμε εμείς οι άλλοι, και τούτο τό περιοδικό μαζί. Ζητά κι αυτή μιά ψήφο. Όχι για νά υπάρξει γιατί τό δραμα του σοσιαλισμού δέν τό γεννούν οί κάλπες. Άλλά για νά άμυνθει, νά μήν σαπίσει μέσα στην άμνηστία.

Η έπικαιρότητα του σοσιαλισμού ως σύνθημα δέν συμπύκνωσε ως τώρα τίς φαισησιές αλλά άπλως προκατέβαλε έπεξεργασίες και κοινωνικές διεργασίες. Μένει μετέωρο. Άν και σκοπεύει κατά τή μεριά του μέλλοντος, καιτόι εκφράζει μιά προδιάθεση και μιά διαθεσιμότητα πού άπορρίπτει τόν παραδοσιακό λόγο της Άριστερας περί σταδίων, μολονότι επίσης επιδιώκει νά κόψει κάθε σχέση μέ εκείνη τήν πολιτική πού καταδίκασε τήν Άριστερά σε ρόλους συμπληρωματικούς, σε ρόλους όπισθοφυλακής, ώστόσο δέν παύει νά παραμένει στο έπίπεδο μιάς άπλης εκφώνησης. Και παραμένει στο έπίπεδο τής εκφώνησης διότι έπικαιρότητα του σοσιαλισμού δέν σημαίνει «ώριμανση» των άντικειμενικών συνθηκών, ούτε αύγάτεμα εκείνων των μεγεθών πού μετατρέπουν τήν ποσότητα σε ποιότητα καθώς δίδασκε ο παλαιός διαλεκτικοματεριαλιστικός τυφλοσοφτης. Η έπικαιρότητα του σοσιαλισμού προκύπτει από τή βαθύτατη συνειδητοποίηση ότι, για όλόκληρη τήν ιστορική φάση πού διανύουμε, κομμουνιστική άριστερά είναι εκείνη πού αυτοπροσδιορίζεται πολιτικά και ιδεολογικά εκτός του ιερού δικαίωματος τής άτομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Διότι, από τή σκοπιά τής Άριστερας, ή περιλάλητη και μέ άόριστη άντωνυμία έπιζητούμενη σήμερα «άλλη» πολιτική δέν είναι άλλη από εκείνη πού θέτει σε άμφισβήτηση τό δικαίωμα στην ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, τίς εκμεταλλευτικές σχέσεις, τίς κοινωνικές άστικές σχέσεις πού άρθρώνονται στη βάση τής καπιταλιστικής άρχης. Έπιστροφή δηλαδή στις άφετηριακές άρχές τής Άριστερας, εκείνες πού τήν δρισανώς νέο οικουμενικό άνατρεπτικό κίνημα. Μιά έπιστροφή όμως πού δέν ξαναπιάνει τό χαμένο νόημα από τήν άρχή, δέν άναζητά τή χαμένη παρθενικότητα, δέν έπανορθώνει τό παρελθόν αλλά, άπορρίπτοντας τούς ιστορικούς άναχρονισμούς —εκείνους πού ο σοσιαλισμός φορτώθηκε μέσα σε έναν αιώνα σκληρών ταξικών άγώνων—, τήν έπαναθεμελιώνει στις πραγματικότητες των σύγχρονων άδιεξόδων, στο άδιέξοδο τής οικολογικής κρίσης, στο άδιέξοδο τής κοινωνίας των δύο τρίτων, στο άδιέξοδο του πολιτικού άποκλεισμού, τής ραδιοτηλεοπτικής άποβλάκωσης, στο άδιέξοδο του κοινωνικού ρατσισμού, στα άδιέξοδα πού παραλαμβάνουν άνθρώπους και πολίτες και τούς μετατρέπουν σε καταναλωτές, ψηφοφόρους, παλαμακιστές, σε σημαιοφόρους τής πλαστικής σημίας και τής σκανδαλογαγνείας.

Τό πρόβλημα τής Άριστερας ήταν και είναι νά άποκτήσει τήν αυτοσυνείδηση κατ' άρχήν ότι άποτελεί όχι άπλως ένα κόμμα αλλά ένα άνατρεπτικό άναμορφωτικό κίνημα μέ οικουμενικές διαστάσεις. Νά δείξει στον χειμαζόμενο λαϊκό κόσμο ότι πέρα από τήν Άριστερά δέν υπάρχει παρά άνακύκλωση των άδιεξόδων, δέν υπάρχει παρά καταβύθιση σε μιά άνάπτυξη χωρίς κοινωνική πρόοδο, δέν υπάρχει παρά τσουβάλιασμα σε εκσυγχρονισμούς πού όσο περισσότερο υλοποιούνται τόσο περισσότερο βασιλεύει ή κοινωνική άρρυθμία και άποδιοργάνωση. Άλλιώς τό έναλλασσόμενο δίπολο (τρίπολο), διαωνίζει τό παιχνίδι μέ δύο παίχτες και οί υπόλοιποι θεατές. Μάλιστα τό καθαγιάζει ώστε ιερόσυλοι και αίρεσιάρχες όσοι τό άμφισβητούν και τό άπειλούν.

«Προσκολλημένο», λοιπόν, στα ίδια; Τά ίδια τό '74, τό '81, τό '85; Άπολύτως. Δέν βλέπουμε τόν λόγο μιάς άλλαγής πού άδιαφορεί για τά πράγματα πού αλλάζουν σκουραίνοντας. Ναι, πράγματι, τά ίδια έλεγα και τό '81. Δέν ψάχνω νά βρω τώρα καινούρια λόγια.

Δια χειρῶν ἀφ' ἑαυτοῦ

«Γιὰ μᾶς, πρῶτα ἀπ' ὅλα, αὐτός ὁ φαῦλος κύκλος πρέπει νά σπάσει. Ἡ βαθιά δημοκρατικότητα τοῦ σοσιαλισμοῦ πού πιστεύουμε ἀπαιτεῖ νά πρυτανεύουν οἱ γνώμες τῶν ἐλεύθερων ἀνθρώπων, γι' αὐτό καί τήν ἰσότητα τή θέλει ὄχι μόνο τυπική, δηλαδή νομική, ἀλλά καί κοινωνική. Ἡ γνώμη μας λοιπόν, τῶν κομμουνιστῶν τῆς ἀνανέωσης πού παλεύουμε στό ψηφοδέλτιο τοῦ ΚΚΕ ἔσωτερικοῦ, τῶν ἀριστερῶν ἔχει δικαίωμα νά ὑπάρχει, ἀλλά κι ἀκόμα μπορεῖ νά δείξει ὅτι δέ δέχεται τούς ὀλέθριους γιά δημοκρατικά πολιτεύματα ἐκβιασμούς — γι' αὐτό ἐγγυᾶται ἡ βούλησή μας. Ἐπιπλέον εἶναι καί σωστή.

- Εἶναι σωστή δηλαδή ἡ γνώμη πού ἔχουμε οἱ ἀριστεροί ὅτι ὁ σοσιαλισμός δέν ἔρχεται στόν κόσμο οὔτε ἀπό ἀρχηγούς οὔτε τόν χαράζουν οἱ ἐρπύστριες «τῶν δικῶν μας» τάνκς— αὐτό τό μάθαμε πολύ καλά πληρώνοντας βαριά δίδακτρα στήν ἱστορία.

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας ὅτι σοσιαλισμός δέν εἶναι «περισσότερο κράτος», ἔστω λαϊκότροπο, καί δέν ἐξαντλεῖται στήν ἀντικατάσταση τῆς ἀπαρχαιωμένης ἀπό τή νέα, ἀνερχόμενη, νομενκλατούρα.

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας ὅτι τά κόμματα πού δέν εἶναι δημοκρατικά γιά τόν ἑαυτό τους δέν μποροῦν νά προσφέρουν στούς ἄλλους αὐτό πού δέν ἔχουν, τή δημοκρατία, τή δυνατότητα συμμετοχῆς.

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας πῶς ἡ κοινωνία μας δέν θεραπεύεται μέ αὐτοδιαχειριστικούς αὐτοσχεδιασμούς μαθητευομένων μάγων τῆς οἰκονομίας, τῆς διοίκησης, τῶν διεθνῶν σχέσεων καί τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης.

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας ὅτι ὁ σοσιαλισμός δέν εἶναι τό ἀνώτατο στάδιο τοῦ ἐκσυγχρονισμένου καπιταλισμοῦ καί δέν ἐξαντλεῖται σέ φοροαπαλλακτικές τακτοποιήσεις ἢ σέ πομπολυγῶδεις «κοινωνικοποιήσεις».

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας ὅτι ἡ ἱστορία (καί τοῦ σοσιαλισμοῦ) ἔχει μέλλον πολύ μπροστά της, ἀλλά, ἂν χάνουμε τίς σημερινές μάχες, εἶναι παντελῶς ἀδιάφορος ὁ «νομοτελειακός θρίαμβος» τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅτι ἐπομένως, πρέπει ἀπό σήμερα νά «ἀπελευθερωθοῦν τά στοιχεῖα τῆς νέας κοινωνίας».

- Εἶναι σωστή ἡ γνώμη μας ὅτι ὁ σοσιαλισμός ἢ θά εἶναι δημοκρατικός ἢ δέν θά ὑπάρξει καθόλου· ὅτι θά προκύψει μέσα ἀπό μιά διαδικασία κοινωνικῶν ἀνατροπῶν ἢ, πάλι, δέν θά ὑπάρξει καθόλου.

Δικαιούμαστε ἐπομένως νά ἐπιμένουμε στή γνώμη μας. Καί ὀφείλουμε νά τήν ὑπερασπίσουμε, νά τήν ἐκφράσουμε μέ τήν ψῆφο μας.

Ἄδριο, μετά τίς ἐκλογές, ὅταν γιά ὅλο τόν κόσμο τά ζητήματα θά τεθοῦν ἀπό τήν ἀρχή, ἐμεῖς οἱ ἀριστεροί, οἱ κομμουνιστές, δέ θά ἔχουμε παρά τήν ψῆφο μας, καί ὅσα κουβαλᾶ μέσα της, νά ἐπικαλεστοῦμε. Σ' αὐτή τήν ψῆφο συγκεντρώνεται, ὅ,τι ἀριστερό ὑπάρχει στόν τόπο μας σήμερα: ἡ ἰδεολογία τοῦ νέου πού σάν νέα κουβαλᾶ μαζί της κι ὅλες τίς παλιές ἀλήθειες.

Ἄγγελος Ἐλεφάντης

ΣΤΥΧΜΙΑΪΑ

Τό Χρηματιστήριο του αίματος

Θέλαμε νά κρατήσουμε τήν Κίνα μακριά από ατή τή στήλη, αλλά δέν άντέχουμε. Έχυσαν κροκοδείλια δάκρυα όλοι οί Δυτικοί και έξέδωσαν τίς δέουσες ανακοινώσεις. Άνάμεσά τους και ή Ίαπωνία. Και ίδου τί κατάφερε νά έκστομίσει: ή σφαγή του Πεκίνου, λέει, «άποτελεί πλήγμα για τήν πορεία των Ιαπωνικών επενδύσεων στην Κίνα».

Ήταν πάντα πρακτικοί άνθρωποι οί Γιαπωνέζοι. Και πειστικοί. Τόσο μάλιστα πού ίσως καταφέρουν νά πείσουν τους όμολόγους τους του Πεκίνου. Γιατί τήν ίδια γλώσσα μιλάνε.

Έκτός γραμμής

Και μία και μās πήρε ή (κατη)φόρα: Ιδιαίτερη μεταχείριση επέφύλαξε ό Ριζοσπάστης στην ανακοίνωση της ΚΝΕ για τήν Κίνα. Άνέφερε τήν ύπαρξη της αλλά δέν τήν παρέθεσε. Ό λόγος είναι ευνόητος: ή ΚΝΕ πήρε θέση υπέρ των «φοιτητών και της κινεζικής νεολαίας», επέλεξε δηλαδή στρατόπεδο. Κι όταν επιλέγεις στρατόπεδο σημαίνει ότι αναγνωρίζεις τή σύγκρουση, τήν προάγεις, τήν δικαιώνεις. Ατήν και όχι τόν κατευνασμό της.

Άλλωστε, έστω και έμμεσα, ή ανακοίνωση της ΚΝΕ ήταν εκτός γραμμής δηλαδή κατά της περεστρόϊκα. Άλλος ένας λόγος για τόν Ριζοσπάστη για νά τή θάψει, όπως άλλωστε, έθαψε τή διαδήλωση της Δευτέρας για τά κινεζικά υπό τόν γενικό τίτλο: «Έπεισόδια μέ ΜΑΤ», λές και

αυτό ήταν τό ζουμί της διαδήλωσης.

ΤΩΡΑ λοιπόν Συνασπισμός. Τώρα ρός πολιτική σέ γκρίζο φόντο. Τά άπαλά χρώματα είναι της μόδας φέτος.

Ό άγριος νόμος των έκλογων

Ύποκλοπές, παραβίαση της ιδιωτικής ζωής των πολιτών, κασέτες, γιγαντοαφίσες μέ γυμνό χωρίς τήν άδεια των εικονιζομένων. Όλα όσα συνιστούν τή ρός (δηλαδή τή μαύρη) πολιτική των ήμερών συνιστούν ταυτόχρονα και άδικήματα και πολύ σωστά ό Φώτης Κουβέλης άναρωτήθηκε: «Γιατί δέν έπεμβαίνει ό εισαγγελέας»;

Πολλά λέχθηκαν και γράφηκαν περί φασισμού, άλλ' ή άδυναμία ή άπροθυμία νά ισχύσει ό νόμος στην προκειμένη περίπτωση άποτελεί, κατά τή γνώμη μας, τό σοβαρότερο σύμπτωμα. Ύπάρχουν δηλαδή κάποιοι, είτε κόμματα είναι αυτά είτε φυλλάδες, πού έχουν έξασφαλίσει, μόνοι αυτοί, τήν άσυδοσία, τό «πολιτικό άσυλο». Και τό χρησιμοποιούν μέχρι κατάχρησης, άφου, έφ' όσον πρόκειται για τήν κομματική άντιπαράθεση οί πάντες σηκώνουν ψηλά τά χέρια. Για νά άποδειχθεί έτσι ότι τό ρηθέν από τόν Α. Παπανδρέου ισχύει μέ μιάν έλαφρή τροποποίηση: ένας θεσμός, ό κυρίαρχος δικομματισμός.

Και φτάσαμε στό σημείο, άφου ό νόμος δέν εφαρμόζεται, άφου ό νόμος είναι αυτοί, νά συνεδριάζουν οί διακομματικές τους μήν τύχει και αυτοσυγκρατηθούν κηρύσσοντας άνακωχή. Δέν τά κατάφεραν. Κι άπ' ό,τι μαθαίνουμε κρατάνε πολλές κασέτες ακόμα.

Ό άδέσμευτος σπαραγμός

Έν προκειμένω της Έλευθεροτυπίας, ή όποία μέ άφορμή τήν ύποψηφιότητα και

τήν παραιτήση Τόμπρα άναρωτήθηκε μέ όδυρμό κι άπελπισία: «μέ τί κουράγιο, μέσα σ' αυτόν τόν κομματικό όρυμαγδό και σπαραγμό, θά δοθεί ή μάχη των όραμάτων και της έλπίδας»; (στήλη Άπόψεις, Τετάρτη 31 Μαΐου). Ίδου ή άπορία. Όταν, μάλιστα, μερικές άράδες πριν από ατή τήν άναρωτήση, ή Έλευθεροτυπία είχε ήδη ξεγράψει έν ψυχρώ κάθε όραμα και κάθε έλπίδα τώρα πιά πού «τό σημερινό ΠΑΣΟΚ δέν έχει καμία σχέση μέ τό κίνημα της Άλλαγής του 1981, μέ τό ΠΑΣΟΚ της μεγάλης έλπίδας και των όραμάτων». Ό σπαραγμός άφορά τήν ύπονόμευση της έκλογικής μάχης έλέω κομματικού όρυμαγδού ή τά χαμένα όράματα του 1981 και τίς άνύπαρκτες έλπίδες του σήμερα; Μυστήριο.

Έξάλλου ή διαλεύκανση αυτού του μυστηρίου θά είχε όδυνηρές συνέπειες για τήν «άδέσμευτη έφημερίδα». Θά ήταν τότε ύποχρεωμένη ή νά πάψει νά «στηρίξει τήν Άλλαγή» (έφόσον ή Άλλαγή θά 'χε χαθεί μαζί μέ τά όράματα και τίς έλπίδες του πάλαι ποτέ ΠΑΣΟΚ), ή νά πάψει νά «έλέγχει τήν έξουσία» (μιά και αυτός ό έλεγχος άπλώς άνατροφοδοτεί τόν κομματικό όρυμαγδό και σπαραγμό). Άρκείται έτσι στό σίγουρο έμπόριο μιας άκόμη δυσारेστης έκκληξης. Άδεσμεύτως.

Λαϊκοί καί κληρικοί

Στήν προεκλογική συγκέντρωση του Συνασπισμού στό Περιστέρι (31 Μαΐου) ό Φλωράκης τόνισε ότι: «ή επιστολή παραίτησης του Τόμπρα δέν είναι άσχετη μέ τήν κατακραυγή του λαού που ξεσηκώθηκε έναντίον του».

Άραγε, ποιόν ξεσηκωμένο λαό ύπονοούσε ό Φλωράκης;

Άσφαλώς, όχι τους «40.000 ψηφοφόρους» που θά τον ψήφιζαν (βλέπε δηλώσεις Μελίνας καί λοιπών ύποψηφίων γυναικών του ΠΑΣΟΚ), ούτε τά 100 ως 200 άτομα που του συμπαραστάθηκαν εκείνες τίς χαλεπές ήμέρες της προφυλάκισής του.

Έπειδή δέ, καμία λαϊκή έξέγερση δέ σημειώθηκε έναντίον του Τόμπρα, ό Φλωράκης θά ένοούσε μάλλον τήν έξέγερση του Λαλιώτη, του Τζουμάκα καί των Πασοκικών διαδρόμων, τήν όποιαν καί αναβάθμισε αυθαιρέτως σέ λαϊκό ξεσηκωμό.

Άλλωστε, έλέω διαζυγίου μεταξύ λαού καί Άριστερās, όλα επιτρέπονται κι αυτό είναι άξιοθρήνητο.

Παράδειγμα για πανευρωπαϊκή μίμηση

«Θά έβλεπα», έλεγε ό Μιχάλης Παπαγιαννάκης (Αύγή 4 Ίουνίου), τή διαδικασία που άκολουθήθηκε για νά δημιουργηθεί ή «Έλληνική Άριστερά» στό έθνικό πλαίσιο ως μία ενδιαφέρουσα έμπειρία, ένα καλό προηγούμενο για τή σύνθεση της Άριστερας καί στην Εύρώπη». Αύτά για τήν προοπτική ανασύνθεση της Εύρωπαϊκής Άριστερας!

Κάποτε χάριν παιδείας λέγονταν ότι μπαινοντας στην Εύρώπη θά τή διαλύσουν διδάσκοντας στους Εύρωπαίους τίς μικροκομπίνες καί τους πλάγιους δρόμους. Τέτοια μαθήματα σίγουρα μπορεί νά προσφέρει ή ΕΑΡ καί μέ τό παραπάνω. Γιατί ή κατασκευή της ήταν διάλυση ενός πολιτικού ρεύματος ύπαρκτου καί εκείνα τά περί νέας μεγάλης άριστερας,

πλατιάς φαρδιάς καί τα τοιαυτα κράτησαν όσο κράτησε καί ή δοτή δημοσιότητα. Μόλις κάποιους μήνες. Μετά χρειάστηκαν οι δανεικοί ψήφοι για νά συνεχισθεί τό έργο σέ πανευρωπαϊκό επίπεδο. Άλλά ξεχνιούνται άκόμη καί τά καλαμπούρια.

Γιά τήν ολοκληρωτική άποκατάσταση της Έθνικής Άντίστασης

Τό ΠΑΣΟΚ, μάς πληροφορεί προεκλογικό φυλλάδιο, δεσμεύεται τήν έπομένη τετραετία νά ολοκληρώσει τήν άποκατάσταση της έθνικής αντίστασης. Θά συγγράψει, έτσι, μιάν υπεύθυνη ιστορία της περιόδου 1940-44, θά βάλει τήν ιστορία της έθνικής αντίστασης σέ όλα τά σχολεία, θά φτιάξει κινηματογραφικά έργα, θά προβάλλει τή λογοτεχνία καί τήν πνευματική δημιουργία της αντίστασης, θά φτιάξει μουσεια παντού, «άπλά κι άπέριττα αλλά έκφραστικά», θά γράψει τήν ιστορία της έθνικής αντίστασης κάθε περιοχής.

Λέτε νά συμβούν όλα αύτά; Θά εύχόμαστε ολόψυχα, αν, ό μή γένοιτο, ύπάρξει νέα τετραετία του ΠΑΣΟΚ, νά άθετήσιν αυτές τίς ύποσχέσεις. Θά είναι κάπως άνυπόφορο νά δει κανείς τό Γοργοπόταμο νά άνατινάζεται άπ' τόν Δροσογιάννη καί άπ' τόν τηλεβόα του ΕΑΜ νά βγάξει λόγο ό Κουρής.

Στρατιωτικοποίηση ή κοινή άμυντική πολιτική; Η καί τά δύο;

Ό Συνασπισμός στό θέμα της Εύρωπαϊκής άμυντικής συνεργασίας δέ λέει τίποτε. Άλληλοεξουδετέρωση καί άμηχανία. Κατά τά άλλα κάνει σοβαρή πολιτική. Άλλά ό Μιχάλης Παπαγιαννάκης, ύποψήφιος εύρωβουλευτής του Συνασπισμού σέ έκλόγιμη θέση, τέμνει τό ζήτημα χωρίς ένδοιασμούς. «Άμυντική πολιτική δέ σημαίνει στρατιωτικοποίηση» τονίζει. «Θά

**ΕΜΠΡΟΣ ΟΛΟΙ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ!
ΟΛΟΙ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣ-
ΣΑ! ΣΤΑ ΜΥΡΙΑ ΑΚΡΟ-
ΓΙΑΛΙΑ ΝΑ ΚΟΛΥΜΠΗΣΩ-
ΜΕ ΚΑΙ ΝΑ ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ
ΞΑΝΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΙ
ΣΕ ΜΙΑ ΝΕΑ ΜΕΓΑΛΗ ΠΟ-
ΡΕΙΑ ΜΕ ΠΕΤΣΙΕΤΕΣ ΚΑΙ
ΒΑΤΡΑΧΟΠΕΔΙΛΑ ΤΙΣ
ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΕΣ ΜΑΣ
ΠΟΛΕΙΣ ΝΑ ΡΙΞΟΥΜΕ
ΣΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΗ ΦΡΕ-
ΤΙΑ!**

**ΕΜΠΡΟΣ
ΠΑΙΔΙΑ
ΣΤΙΣ
ΕΞΟΧΕΣ!**

μπορούσε νά σημαίνει συντονισμός πολιτικής, ανταλλαγές πληροφοριών, συντονισμός μετώπων». Νά, λοιπόν, μιά άμυνα χωρίς στρατό, στρατιωτικά μέσα, όπλικά συστήματα, μεραρχίες καί στρατηγούς. Έτσι! Μόνο μέ συντονισμούς καί πληροφορίες. Όπως οι καλόγεροι μέ τήν πάπια καί τά χόρτα στό μεσαιώνα. Καί έπειδή τρώγοντας έρχεται ή όρεξη αυτή ή ανταλλαγή κ.λπ. πληροφοριών σύντομα θά λέγεται καί μέ τό όνομά της χωρίς τίς καλογεριστικές κοντοπονηριές: όταν άρθούν κάποιες διαφορές μεταξύ Γάλλων καί Γερμανών: στρατιωτικοποίηση της ΕΟΚ.

Κι αυτό έκτός άπό κοντοπόνηρο είναι άπαράδεκτο για όσους θέλουν νά είναι έστο της «άριστερας καί της προόδου».

και Αιτόφωρα

Ο ένεστώς διαρκείας

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ! Αυτό είναι το κυρίαρχο σύνθημα στις γιγαντοαφίσες και στο έντυπο προεκλογικό υλικό του κυβερνώντος κόμματος. Ένα σύνθημα κάπως ριποκίνδυνο, προκλητικό, μιά και όλοι βιώνουν την καθημερινή εξουσία του ΠΑΣΟΚ, άβιωτη για τον άξιοπρεπή πολίτη τουλάχιστον εδώ και έννεα μήνες. Αυτό το «*έδω και τώρα*», που τόσο αυταρχικά και απόλυτα προβάλλεται, δεν μπορεί παρά να επιλέχτηκε από ειδικευμένα διαφημιστικά γραφεία μετά από πολλή σκέψη. Έστω κι αν σ' άλλους προκαλεί ένα αίσθημα ρίγους για το μέλλον του τόπου μας και σ' άλλους μιά σιγουριά τουλάχιστον για το παρόν (με το όργιο των προσλήψεων, τις ψευτοχορηγίες και τά ρουσφέτια), τό πατερναλιστικό, πατρικό, αντρίκιο και αυταρχικό «ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ» δημιουργεί ή θέλει να δημιουργήσει ένα ψυχολογικό αποτέλεσμα: με την έντονη εντύπωση και τή λακωνικότητα του συνθήματος να ξεοβελίσει τό παρελθόν, να ξεουδετερώσει τή μνήμη, ν' αποδυναμώσει τή έγνοια για τό αύριο, ν' αφήσει τό μέλλον στην απόλυτη δικαιοδοσία των στιβαρών του χεριών, χωρίς τό λόγο και τά αιτήματα των ίδιων των ψηφοφόρων.

Χαρακτηριστικό από αυτή τήν άποψη είναι ότι τά περισσότερα προπαγανδιστικά του φυλλάδια είναι γραμμένα στον ένεστώτα διαρκείας. Σχεδόν σε όλα δεν διατυπώνει τό πρόγραμμά του για τήν επόμενη τετραετία, αλλά μιλά σε χρόνο ενός μακράς διάρκειας ένεστώτος. Ίδού, ένα ελάχιστο παράδειγμα (όποιος θέλει περισσότερα δεν έχει παρά να ξεφυλλίσει αυτά τά χαρτιά που πλουσιοπάροχα μοιράζονται σε κάθε γωνιά τής Ελλάδας):

«Όριοθετούνται πλήρως οι ρόλοι των ΑΕΙ και των ΤΕΙ με μοναδικό κριτήριο τις πραγματικές ανάγκες τής κοινωνίας και τής παραγωγής. Όλοκληρώνεται ή διαδικασία κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων των ΤΕΙ και εκδίδονται χωρίς καθυστερήσεις τά υπόλοιπα προεδρικά διατάγματα.

Όργανώνονται επίσης μεταπτυχιακά προγράμματα που οδηγούν σε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (Masters ή DEA...).

Άπαλλαγή στά FM

Φωτιές άναψε στον 984 ή συνέντευξη τής Δήμητρας Λιάνη στον Λάκη Λαζόπουλο. Ό ήθοποιός με τις «άντιπασοκικές περγαμηνές» ήταν ό πιό κατάλληλος συνομιλητής στην επιχείρηση εξαγνισμού του ίματζ Λιάνη, επιχείρηση που έγινε υπό τήν πρωθυπουργική εποπτεία. Κι ό κ. Λαζόπουλος δέχθηκε να παίξει τό ρόλο του εξομολογητή πιστεύοντας ότι όπως ό παπās, έτσι κι αυτός, μπορεί να δίνει άφεση άμαρτιών χωρίς να τις φορτώνεται ό ίδιος, ότι έχει τέτοια άποθέματα άγνότητας που μπορεί να εξαγνίζει και τούς πλησίου του. Τό ρόλο αυτό δεν θά μπορούσε βέβαια να παίξει ό κ. Γαργαλάκος.

Με άφορμή τό περιστατικό επιτροπές δεοντολογίας συγκροτούνται και συνεδριάζουν και όλοι ζητούν τήν κεφαλή του κ. Τζανετάκου επί πίνακι. Βέβαια ή ψευδοσεμνοτυφία είναι πρόσχημα και στην πραγματικότητα με άφορμή τό περιστατικό παίζονται χοντρά πολιτικά παιχνίδια. Είναι ή ώρα να πέσουν οι μάσκες, είναι ή ώρα να φορέσει ό σταθμός τά γιορτινά νεοδημοκρατικά του ρούχα, είναι ή ώρα τής Νέας Δημοκρατίας. Ό κ. Μητσοτάκης μάλιστα μάς προειδοποίησε: αν τό κόμμα του κερδίσει τις εκλογές, ή άλλαγή θά γίνει αισθητή από τήν πρώτη στιγμή στη ραδιοτηλεόραση. Είναι λοιπόν ή ώρα τής άλλαγής για τον 984, που ήταν χρήσιμος ως τώρα στην αντιπολίτευση και πρέπει στο μέλλον να γίνει

χρήσιμος στην εξουσία.

Σ' όλη αυτή τήν ιστορία είναι μάταιο να άναζητήσουμε κάποιο δίκιο, έστω κάποια λογική. Άπλως όλοι τή δουλειά τους κάνουνε, όλοι κοιτάζουν να ξευπρητηθούν.

Χάσαμε τό σοσιαλισμό

Πολύ με τό λαϊκισμό τά βάλανε όλοι τώρα τελευταία. Κατά τον κ. Λάζαρη για παράδειγμα, που πρό ήμερών παρουσίασε τό βιβλίο του «Ποιός σοσιαλισμός;» ό λαϊκισμός επικράτησε στο ΠΑΣΟΚ κατά τήν άσκηση τής εξουσίας και ματαιώθηκε ό σοσιαλιστικός μετασχηματισμός τής ελληνικής κοινωνίας.

Λάθος κε Λάζαρη. Δεν είναι ό λαϊκισμός που ματαίωσε τήν άλλαγή. Ό λαϊκισμός ήταν ή άλλαγή.

Πολλά αλλάζουν στην παράταξή σας κ.Λάζαρη, σε ένα όμως έμμένετε: να γράφετε πάντα λάθος τήν ιστορία. Όστε να μπορείτε να τήν επαναλαμβάνετε — και να επαναλαμβάνεσθε.

Μέρες ραδιοφώνου

«Κανάλι 15: Πωλείται όπως είναι έπιπλωμένο αλλά χωρίς Κούνδουρο και συνεργάτες... Σκοτεινές δυνάμεις άπειλούν... Εισβολή άλεξιπτωτιστών...». Αυτά και άλλα καταγγέλλει ό Ρούσος Κούνδουρος από τούς σκαπανείς τής ελεύθερης ραδιοφωνίας ότι συμβαίνουν στο Κανάλι 15. «Άχυράνθρωποι και ψευδομέτοχοι» παίρνουν υπό τόν έλεγχό τους τό σταθμό.

Χρειάζονταν άπλως ένα σκαπανέα

Γιά μιά ἄλλη Εὐρώπη

Δέν μπορῶ νά εἶμαι ἐλεύθερος παρά στό μέτρο πού ὁ ὁποιοσδήποτε ἄλλος θά ἀδυνατεῖ νά ἐκμεταλλεῦται τή φυσική ἀνωτερότητα πού διαθέτει γιά νά ὑποδουλώσει τήν ἐλευθερία μου καί μόνο ὁ κοινωνικός κανόνας μπορεῖ νά σταθεῖ ἐμπόδιο στίς καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας. Γνωρίζουμε τώρα ποιός σύνθετος διακανονισμός εἶναι ἀπαραίτητος ὥστε νά ἐξασφαλισθεῖ στά ἄτομα ἡ οικονομική ἀνεξαρτησία χωρίς τήν ὁποία ἡ ἐλευθερία τους εἶναι ὀνομαστική.

Ἐμίλ Ντυρκέμ

Τοῦ Κλώντ Ζυλιέν

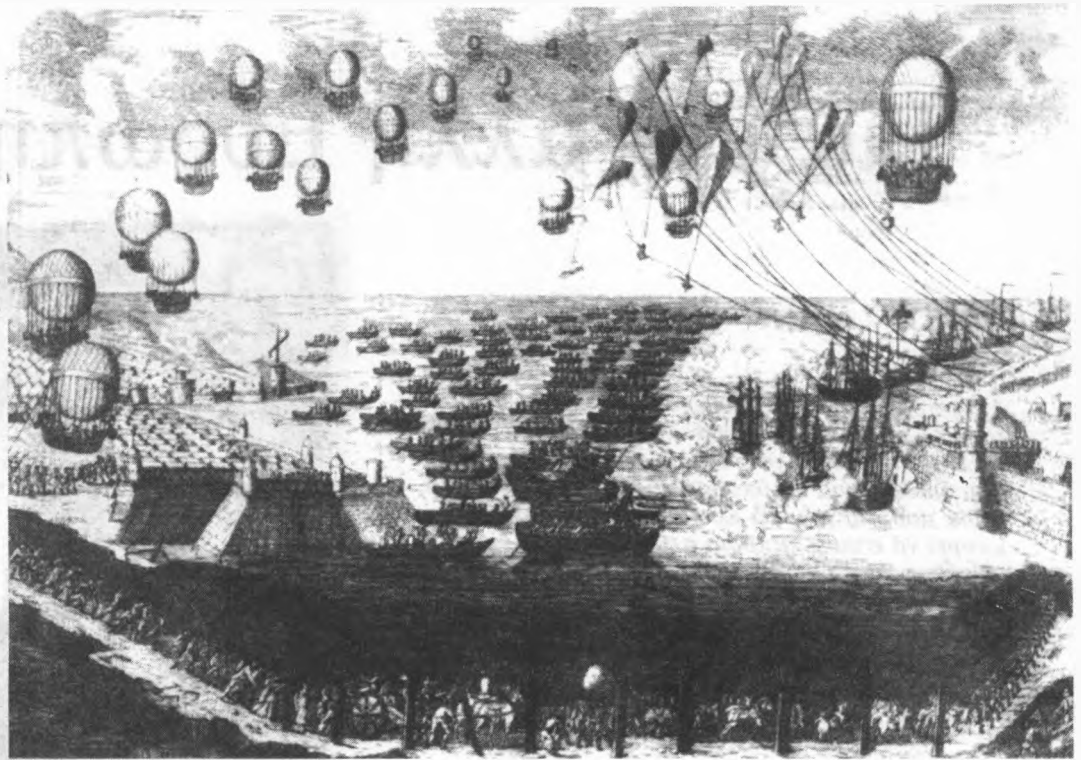

Καμιά ἀμφιβολία δέν εἶναι ἀνεκτή. Ὁ πιο μικρός διασταγμός ἀναδίδει τήν ἀποφορά τῆς προδοσίας: μόνο ἡ ἐνιαία ἀγορά θά ἐξασφαλίσει τή σωτηρία καί τήν εδνημερία τῆς Εὐρώπης τῶν Δώδεκα: Ἄλλά ὁ καιρός πλησιάζει: τέλος 1992, κατάργηση τῶν συνόρων. Ἀπό τόν Ἰούλιο τοῦ 1990 ἐλεύθερη διακίνηση κεφαλαίων. Πρὶν ἀπ' ὅλα ὁμως, στίς 18 Ἰουνίου ἐρχονται οἱ ἐκλογές γιά τό εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Βέβαια, ἡ Βουλή τοῦ Στρασβούργου δέν διαθέτει σήμερα πραγματικές ἐξουσίες γιά νά διαπλάσει τό πρόσωπο τῆς Κοινότητας, ἀλλά, τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν θά ἐκπέμψει γιά τίς κυβερνήσεις ἕνα μήνυμα πού θά πρέπει νά λάβουν ὑπόψη ἐπί ποινῇ νά ἐκτεθοῦν σέ σοβαρές ἀπογοητεύσεις ὅταν οἱ πολίτες, ἐλάχιστα ἢ ἄσχημα πληροφορημένοι, θά τά βάλουν μαζί τους.

Ἡ οἰκοδόμηση μιᾶς πραγματικής Κοινότητας μοιάζει ἀναπό-

φευκτη καί συνάμα ἀναγκαία. Σέ διάφορους κύκλους, πού δέν εἶναι ἐχθρικοί γιά λόγους ἀρχῆς, οἰκοδόμηση αὐτή προσκρούει σέ ἰσχυρές ἀντιστάσεις, συχνά δικαιολογημένες καί ἐν πάσῃ περιπτώσει κατανοητές. Ἐξάλλου μερικοί ἐνθουσιασμοί θά ἀρκοῦσαν νά θρέψουν τίς μεγαλύτερες δυνατές ἀνησυχίες, ἢ ἀκόμη μιά ἀνοιχτή ἀντίθεση. Ἡ γαλλική δεξιά π.χ. ὁμόφωνη στό σημεῖο αὐτό διεκδικεῖ ὡς θεμέλιο τῆς Εὐρώπης πού εὐχεται, τή φορολογική ἀλάφρυνση τῆς ἀποταμίευσης.² Στό ὄνομα οἰκονομικῶν ἀναγκαιοτήτων, μέ τό πρόσχημα νά καταστοῦν οἱ γαλλικές ἐπιχειρήσεις πιό ἀνταγωνιστικές καί νά ἀποφευχθεῖ ἡ φυγή κεφαλαίων, θυσιάζουν στό βωμό τῆς Εὐρώπης τίς κοινωνικές κατακτήσεις πίσω ἀπό τίς ὁποῖες πάντα ἐβλεπαν τό χέρι τοῦ μολοσεβικισμοῦ. Καί εἶναι κατανοητή ἡ στάση τους. Μέσα στή μεγαλοψυχία τους ποτέ δέν παραχώρησαν μέ τή θέλησή τους στούς μισωτοῦς οὐσιαστικά δικαιώματα, δ-

πως αὐτά πού ἀναφέρονται στόν κώδικα ἐργασίας καί στίς συλλογικές συμβάσεις. Πάντοτε χρειάστηκαν σκληροί ἀγῶνες ἐναντίον τους. Ἀναστενάζουν οἱ καημένοι κάτω ἀπό τό ἀνυπόφορο βάρος μέ τό ὁποῖο τοῦς φορτώνει μιά κοινωνία τεμπέλικη καί σοσιαλίζουσα. Ὀνειρεύονται, λοιπόν, νά σπάσουν τίς βαριές ἀλυσίδες πού δεσμεύουν τήν ἐλευθερία τῆς ἐπιχείρησης. Ὅμως δέν ἀρκοῦνται νά κλαῖνε γιά τήν τύχη τους. Πολιορκοῦν τά κόμματα, πού εἶναι διατεθειμένα νά ἐκδηλώσουν κάποια κατανόηση στό πρόβλημά τους, μέ ἀντάλλαγμα κάποια τά ἀπαιτήτητα χρηματικά μέσα γιά τίς προεκλογικές τους ἐκστρατείες, τόσο πολύ πιό φτωχές σέ περιεχόμενο ὅσο πιό πολύ κοστίζουν. Σέ ἀντάλλαγμα τῆς ἐλευθερίας ἀπόλωσης τό συνδικάτο τῆς γαλλικῆς ἐργοδοσίας ὑποσχέθηκε νά δημιουργήσει μερικές ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀπασχολήσεις. Ἡ ὑπόσχεση δέν τηρήθηκε. Ξέρουν νά κοροϊδεύουν.

Ἄλλά νά ἐλπίζουν ξανά. Ὡς ἐκ θαύματος, ἦταν μια κυβέρνηση τῆς ἀριστερᾶς πού μπορεῖ νά περηφανεύεται ὅτι «ἀποκατάστησε τήν ἐπιχείρηση». Οἱ οικονομικές καί οἱ χρηματιστικές σελίδες τῶν ἐφημερίδων ἀναγγέλλουν καθημερινά μιᾶ εὐτυχῆ διεύρυνση τῶν περιθωρίων τῆς κερδοφορίας. Ἦταν τό πρῶτο βῆμα. Ὁ ὀρίζοντας ξαφνικά φωτίζεται ὅσο διευρύνεται πρὸς τόν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἡ Εὐρώπη ἢ θά εἶναι Εὐρώπη τοῦ φιλελευθερισμοῦ ἢ δέν θά ὑπάρξει καθόλου.

Ἄλλά ἡ Εὐρώπη αὐτὴ δέν ἔχει καμιὰ πιθανότητα νά φτάσει στό ὕψος τῶν διακηρυγμένων φιλοδοξιών. Κι ἂν ἐρχόταν στό φῶς τῆς ἡμέρας δέν θά ἀργοῦσε νά ὑποστῇ τοὺς σπαραγμοὺς πού θά ἐνταφίαζε κάθε ἐλπίδα γιὰ εἰρηνικὴ ἐνοποίηση. Πρόκειται γιὰ σπαραγμοὺς κοινωνικοὺς ἀντίστοιχους μέ τὴν ἀπογοήτευση τῶν ἐλπίδων, τῶν στερήσεων καί τῶν συσσωρευμένων πικριῶν. Ἄλλά καί σπαραγμοὺς ρατσιστικοῦ ἢ σοβινιστικοῦ τύπου ἐναντίον ὄχι μόνο τῶν μεταναστῶν ἀλλὰ καί ἐναντίον τοῦ οἰουδήποτε ἀντιπροσώπου μιᾶς ἄλλης εὐρωπαϊκῆς χώρας πού θά θεωροῦνταν, δικαίως ἢ ἀδίκως, πηγὴ νέων δυσκολιῶν. Σπαραγμοὶ τέλος περιφερειακοὶ στίς πιὸ καθοστερημένες ζώνες.

Ἄν ἀμφιβάλλετε διαβάστε τὰ ἀκόλουθα: «*Ἡ πρόοδος, ἡ ἀνανέωση καί ἡ δημιουργικότητα δέν ἐν-*

θαρρύνονται μέ τόν ἐναρμονισμό καί τὴν ἰσοπέδωση ἀλλὰ ἀντίθετα μέ τίς διαστρωματώσεις». «*Τὸ ἀνικανοποίητο εἶναι τό πιὸ ἰσχυρὸ κίνητρο πού ὀδηγεῖ στὴν εὐημερία*». Ὁ συγγραφέας γελοιοποιεῖ τοὺς συνδικαλιστὲς πού διεκδικοῦν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ τὴν Πορτογαλία συνθήκες ἴδιες μέ ἐκεῖνες πού ἰσχύουν στὴ Δυτ. Γερμανία ἢ τίς Κάτω Χῶρες. Θέλετε περισσότερη ἀλληλεγγύη; Προοικονομίζονται «*ἓνα πλαίσιο στό ὁποῖο ὁ ἀνταγωνισμός καί ὁ ἀτομικισμός μποροῦν νά ἀνθίσουν*». Αὐτὴ ἢ χωρὶς προσήματα ἀνάλυση, αὐτὴ ἢ χωρὶς κενὰ συλλογιστικὴ, αὐτὴ ἢ διακήρυξη ἀρχῶν χωρὶς ψευδοντροπές ὀδηγοῦν σέ ἓνα συμπέρασμα. «*Οἱ διαστρωματώσεις πού ὑπάρχουν σήμερα ἀνάμεσα στὰ δώδεκα μέλη τῆς Κοινότητος δέν θά μπορούσαν καί δέν θά ἔπρεπε νά θεωρηθοῦν ὡς ἐμπόδιο, ἀλλὰ, ἀντίθετα σάν μιὰ ἰδιαίτερη τύχη*».

Ποιὸς προβοκάτορας ἐκφράζει τόσο ὠμά ὅσα οἱ ἄνθρωποι τῶν ἐπιχειρήσεων μόλις τολμοῦν νά ψιθυρίσουν; Ἡ μεγάλη γερμανικὴ ἐφημερίδα *Die Welt*. Μιὰ «τύχη» γιὰ ποιόν; Ἐλάτε λοιπόν. Μά γιὰ σᾶς, γιὰ σᾶς προσωπικά πού θά ἐπενδύσετε τὰ μυθώδη κεφάλαιά σας στίς περιοχὲς τῆς Εὐρώπης ὅπου, ἢ ἀδύνατη κοινωνικὴ προστασία συνοδεύει, ὅπως συνήθως, τό χαμηλότερο ἐπίπεδο μισθῶν.

Ἡ γεωγραφικὴ ἐνοποίηση ἔχει τὴν μεγάλη ἀξία νά σφηνώνεται σέ διάφορες στιγμὲς τῆς ἱστορίας ταυτόχρονα: καθρεφτίζει στὰ μάτια τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, πού ἔχει ἤδη τό ἓνα πόδι στὴν ἐπόμενη χιλιετία, οὐσιαστικότερα κέρδη στίς περιοχὲς ἐκεῖνες πού ἄλλοι ἄνθρωποι ζοῦν ἀκόμη μέ καθυστέρηση μισοῦ αἰῶνα.

Ἔτσι μιὰ Εὐρώπη πού θά ὑποτάσσονταν στὴ λογικὴ τῆς ἀγορᾶς, μιὰ Εὐρώπη φτιαγμένη μέ βάση τὰ δόγματα τοῦ νεοφιλελευθερισμοῦ, θά ἦταν ἄρνηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Γιατί ἡ «ἀόρατος χεῖρ» πού, σύμφωνα μέ τόν Ἄνταμ Σμίθ καί τοὺς νεοφιλελευθέρους μας, ἀποκαθιστᾷ αὐτομάτως τίς ἰσοροπίες καί φέρνει τὴν κοινωνικὴ ἁρμονία εἶναι στὴν πραγματικότητα μιὰ σιδερένια γροθιά, ἀδυσώπητη γιὰ τοὺς ἀδύνατους. Ἀποστρέφει τὴν οικονομικὴ μηχανὴ ἀπὸ τόν πρωταρχικὸ τῆς στόχο, — τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου — γιὰ νά ἐπιβάλλει ἓνα ἐντελῶς διαφορετικὸ στόχο: νά συσσωρεύει ὀλοένα καί περισσότερες ἐξουσίες καί πλοῦτη σέ χέρια ἀδιάφορα ἀπέναντι στὴ διπλὴ ἀποσύνθεση: τῆς κοινωνίας καί τῶν οἰκοσυστημάτων.

Ἡ νεοφιλελεύθερη ἰδεολογία θυσιάζει τοὺς τομεῖς ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους ἓνα ἀδιάλλακτο λογιστήριό ἀποφασίζει ὅτι δέν εἶναι

κερδοφόροι. Ἡ μικρή γεωργία γιά παράδειγμα πού εἶναι καταδικασμένη νά εξαφανισθεῖ μέχρι τή μέρα ὅπου θά ἀνακαλύψουμε τό ἐξοργιστικό κόστος τῶν τεραστίων ἐκτάσεων πού ἀνοήτως ἀφέθηκαν σέ ἀναγκαστική καί μόνιμη ἀγρανάπαυση. Διότι θεωρήθηκε ἐπικερδές νά εἰσάγονται προϊόντα πού παράγονται φθηνά καί σέ μακρινές χώρες ἀπό ἐργατικά χέρια πού δουλεύουν κακοπληρωμένα καί τοῦ σκοτωμοῦ. Ἡ ἴδια ἰδεολογία ἀποσυνθέτει βιομηχανικούς κλάδους πού παλιότερα ἐξασφάλιζαν εὐημερία σέ ὀλοκληρες περιοχές. Αὐτή ἡ ἡλίθια πολιτική φτωχαίνει διπλά τήν ἐθνική οικονομία προσθέτοντας τή χρηματοδότηση τῶν ἐπιδομάτων ἀνεργίας στά ἑλλείματα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Στό ὄνομα μιᾶς ἀβέβαιης προόδου καταργεῖ τίς θέσεις ἀπασχόλησης καί γιά νά ἐγκαταστήσει τά ρομπότ πρέπει νά ἀυξήσει τά κέρδη συμπιέζοντας τή μισθωτή μάζα. Ἀλλά πρόκειται γιά μιὰ πρακτική πού τίποτε τό ἀσύμφορο δέν ἔχει γιά τήν ἐπιχείρηση δεδομένου ὅτι δέν θά εἶναι αὐτή πού θά πληρώσει τίς ἀποζημιώσεις, τά προγράμματα ἐπιμόρφωσης, τά κοινωνικά ἐπιδόματα κ.λπ., ἀλλά τό ἐθνικό σύνολο.

Η ἐπιχείρηση διεκδικεῖ λοιπόν καί πετυχαίνει φορολογικές ἀπαλλαγές καί ἐπιδοτήσεις. Ἡ κοινωνία χρηματοδοτεῖ αὐτόν τόν χονδροειδέστατο ἐννοούμενο ἐκσυγχρονισμό καί ταυτόχρονα τά θύματά του. Αὐτή ἡ ὑπέροχη ἀνάταση φέρει τό ὠραῖο ὄνομα «ἀλληλεγγύη». Ὑπέροχη λέξη πού σκεπάζει τήν πραγματικότητα γιά τήν ὁποία μιλά: νά προσφέρει στους λιγότερο προνομιούχους τά μέσα γιά νά ζήσουν. Ἀλλά περιέχει ἐπίσης μιὰ ἄλλη διάσταση γιά τήν ὁποία δέν μιλοῦν: ἀποφεύγοντας τήν ἀπόλυτη ἐξαθλίωση καί τίς συλλογικές πράξεις ἀπόγνωσης —πομπές ἀπεργῶν ἐξοργισμένων, διαδηλώσεις, ταραχές πεινασμένων— ἡ ἔτσι ἐννοούμενη ἀλληλεγγύη βάζει τήν ἐπιχείρηση στό ἀπυρόβλητο τῶν πιό σκληρῶν κοινωνικῶν ἀναταραχῶν καί βγάζει τήν πολιτική ἐξουσία ἀπό τήν ὑποχρέωση νά ἀποκαταστήσει τήν τάξη μέ τή βία, καί στό αἶμα ἐν ἀνάγκη, ὅ-

πως τό εἶδαμε πρόσφατα στήν Ἀλγερία καί στό Καρακάς καί ὅπως θά τό δοῦμε αὐριο ἄλλοῦ. Ἀλληλεγγύη; Ποιός εἶναι ὁ πιό κερδισμένος ἀπ' αὐτήν; Πάνω ἀπό 15 ἐκ. ἄνεργοι στήν Κοινότητα, μερικά ἀκόμη ἑκατομμύρια μισθωτῶν ζοῦν μέ τό φόβο τῆς ἀνεργίας, ἀλλά ὅλα εἶναι τόσο ἥσυχα, τόσο εἰρηνικά, τό εἰλικρινή. Γιατί λοιπόν νά μὴν ἐκμεταλευτεῖ κανεὶς τήν εὐκαιρία.

Νά εἶστε σίγουροι διαβεβαιώνουν. Ἡ Εὐρώπη δέν θά εἶναι μόνο ἡ Εὐρώπη τῶν ἐπιχειρηματιῶν καί τῶν τραπεζικῶν...Θά περιέχει μιὰ «διάσταση κοινωνική», μέτρα «κοινωνικῆς ἐπικουρίας». Σπάνια τό λεξιλόγιο ἦταν τόσο ἀποκαλυπτικό γιά τίς πραγματικές διαθέσεις. Ὁ πρωταρχικός στόχος ἦταν νά ὀρθοποδήσει ἡ Εὐρώπη τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν συμμαχιῶν, τῶν τραπεζῶν καί τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν, τῶν συστημάτων ἐπικοινωνίας παγκόσμιας ἐμβέλειας. Δεδομένου ὅτι ἡ Ἀριστερά δέν εἶναι ἡ μόνη πονόψυχη, ἡ εὐρωπαϊκή δεξιὰ καταδέχεται νά παραδεχθεῖ ὅτι θά ἔπρεπε ἐπίσης νά ἐξετασθοῦν, ἀλλά μέ ἄκρα προσοχή, τά κοινωνικά μέτρα, πού, γιά νά μειωθοῦν κάπως τά χειρότερα ἀπό τά στρεβλά ἀποτελέσματα, «θά συνοδεύσουν» αὐτή τή φιλόδοξη οικονομική ἐπιχείρηση.

«Τό κοινωνικό» ἐπομένως θά ὑποκλιθεῖ μπροστά στίς ἀπαιτήσεις τοῦ κόσμου τῶν ἐπιχειρήσεων, αὐτοῦ τοῦ «ρεαλιστικοῦ» κόσμου ἀλλά πού ποτέ ὥστόσο δέν εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορος στά ἀνθρώπινα δεινά. Ζαχαρωμένο τό χάπι τῆς «κοινωνικῆς προστασίας» χρησιμεύει γιά νά περάσουν οἱ οικονομικές ἀναδιαρθρώσεις. Πριμοδοτοῦν τή βιομηχανία κι ὄχι τούς ἀνθρώπους πού τήν δημιουργοῦν καί πού χρησιμοποιοῦν τά προϊόντα της.

Ἀλλά ἂν ἡ Εὐρώπη ἐπέλεγε νά ἀντιστρέψει τούς ὄρους; Ἄν ἀπέδιδε στήν οικονομία τόν πραγματικό της ρόλο, δηλαδή νά ὑπηρετεῖ τούς ἀνθρώπους; Τότε, μαζί μέ τόν Κλώντ Σεϋσόν, οἱ ὑπεύθυνοι δέν θά μιλοῦσαν γιά «κοινωνική ἐπικουρία» ἀλλά γιά «πλαισίωση», θά διαπραγματευόταν ἕνα ὑποχρεω-

τικό πλαίσιο πού θά προσδιόριζε τούς ἀνθρώπινους στόχους τῆς παραγωγῆς, θά καθόριζε τίς νόρμες πού κανεῖς δέν θά μπορούσε νά παραβεῖ. Καί θά συναντοῦσε τόν παλαιό ὑπουργό τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, πρῶην ἐπίτροπο στίς Βρυξέλλες, γιά νά ἀντιμετωπίσει μαζί του μιάν ἀνέκδοτη «εὐρωπαϊκή σχεδιοποίηση». (...)

Μά ὄνειρεύεσθε; Προσγειωθείτε! Γιατί εἶναι ἀκριβῶς αὐτός ὁ «κοινωνικός χώρος» πού μέ ἐπώδυνες ἀλλά ἀναπόφευκτες καθυστερήσεις θά πελαγοδρομεῖ στή βασιλική ὁδὸ πού ἀνοίξαν οἱ ἐπιχειρηματίες. Μέ τήν κα Θάτσερ οἱ Βρετανοὶ δέν ἔχουν κανένα λόγο νά προωθήσουν μέσα στόν εὐρωπαϊκό χώρο τά κοινωνικά μέτρα πού μέ λύσσα καταπολεμοῦν στόν τόπο τους. Ἡ ἰσπανική ἐργοδοσία θεωρεῖ ἰδιαίτερα ὑπερβολικὴ τήν «κοινωνική διάσταση» πού προβλέπει ἡ Ἐπιτροπὴ Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων. Ἰκανοποιημένη ἀπὸ τήν τύχη τους, οἱ Γερμανοὶ δέν εἶναι διατεθειμένοι νά μεταρρυθμίσουν τό σύστημά τους πού τό θεωροῦν τόσο ἐπιτυχημένο.

Κι ὥστόσο «πάνω ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια ἄνεργοι, εἶναι πάρα πολλοί», γράφει ἡ *Rheinischer Merkur*. Σ' αὐτούς τούς ἀνεργούς ἄς προστεθοῦν μυριάδες ἀλλὰ εὐτυχεῖς ὑποαστασχολούμενοι μέ 450 μάρκα τό μήνα. Αἰσιόδοξη ἀπὸ καθῆκον ἡ γερμανικὴ ἐργοδοσία ἐκτιμᾷ ὅτι δέν εἶναι πάνω ἀπὸ 400 χιλ. ὅσοι καταδικάσθηκαν στήν ἐσχάτη ἀβεβαιότητα. Ὅμως ἡ πρόεδρος τῆς Μπούντεσταγκ, κα Ρίτα Σούσμουθ τούς ἀνεβάζει στά 2 ἑκατομμύρια καί, μαζί μέ τά συνδικάτα, βεβαιώνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τους αὐξάνει. Μιὰ πρόσφατη ἐκθεση πού δημοσιεύτηκε στή *Die Zeit* ἀνεβάζει τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ στά 2 ἐκ. 300 χιλ. Ἡ ἐφημερίδα τοῦ Ἀμβούργου προσθέτει: «60% ἀπ' αὐτούς εἶναι ἄνεργοι. Γι' αὐτούς τούς μισθωτοὺς δέν καταβάλλονται κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις. Πολλοὶ δέν δικαιούται ἐπιδόματος ἀδείας καί ἀποζημίωσης σέ περίπτωση ἀσθένειας».

Τά πλεονεκτήματα πού παρουσιάζει ἕνα τέτοιο σύστημα «δύο ταχυτήτων» δέν μπορούσαν νά διαφύγουν ἀπὸ τήν ὀξύνοια ἐνὸς συστήματος διαχείρισης (management) πού «περικόπτει ἐδῶ καί μερικὰ χρόνια τό σταθερὸ προσωπι-

κό ώστε να φθάσει τελικά να τὸ ὑποκαταστήσει» δημιουργώντας θέσεις εργασίας γιὰ τούς ἀνεργούς.

“Ὅλα αὐτὰ βέβαια ταραίζουν κάποιες συνειδήσεις. «Μεγάλος ἀριθμὸς» σεμιναρίων καὶ διαλέξεων, ἀναφέρει ἡ *Süddutsche Zeitung*, μὲ θέματα σχετικὰ μὲ προβλήματα ἠθικῆς, διοργανώνονται καὶ προορίζονται γιὰ τὰ στελέχη τῶν ἐπιχειρήσεων.

Δὲν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἄλλες οἱ συνέπειες τῆς ἀπὸ χρόνια πιά συσσώρευσης σκανδάλων, ἀπὸ τὸ παράνομο ἐμπόριο ὄπλων ἕως τῆς σοβαρῆς καταστροφῆς πού ὑφίσταται τὸ περιβάλλον χωρὶς νὰ παραβλέπουμε βέβαια τῆς ἀθέμιτες δυσοληψίες στό Χρηματιστήριο.

Καμιά χώρα δὲν διαθέτει τὸ μονοπώλιο αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν ὑποθέσεων... Ἡ ἐφημερίδα τοῦ Μονάχου διευκρινίζει ὅτι οἱ μάχες πού δίδονται σκοπεύουν νὰ γίνεи κατανοητὸ «ἂν εἶναι ἀποδεκτὴ ἡ μεταφορὰ μονάδων παραγωγῆς σὲ χώρες μὲ χαμηλὰ ἡμερομίσθια... Καταλήγει δὲ στὴν ἀναγκαιότητα τῆς δημιουργίας νέων κανόνων παιγνιδιοῦ.

Ἀγῶνας δύσκολος γιὰ τὴν Εὐρώπη ὅπως κι ἄλλοῦ, οἱ νεοφιλελεύθεροι ὀνειρεύονται ἕναν κόσμον ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὄλους τούς κανονισμοὺς πού παραχαράσσουν τὸ παιγνίδι τῆς ἀγορᾶς. Ἡ ἀγορὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερη. “Ὡστε μιά γερμανικὴ φήρμα νὰ μπορεῖ νὰ παραδώσει στὴ Λιβύη ἕνα ἐργοστάσιο μὲ τοξικὰ ἀέρια. “Ὡστε τὰ εὐρωπαϊκὰ λιμάνια νὰ μποροῦν νὰ δέχονται σαπιοκάραβα μεταμφιεσμένα, φορτωμένα μὲ ὑλικά ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνα.

“Ὡστε οἱ ἀμερικανικὲς ἀεροπορικὲς ἐταιρεῖες νὰ ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ σέβονται οὔτε τὴν κανονικότητα τῶν ὠραρίων οὔτε τούς στοιχειώδεις τύπους ἀσφάλειας. “Ὡστε νὰ καταστοῦν δυνατὲς οἱ πιὸ θαυμαστὲς χρηματιστηριακὲς ἀκροβασίες.

Θέλουν λοιπὸν νὰ φτιάξουν μιά Εὐρώπη ὅπου οἱ τεχνολογίες τοῦ μέλλοντος θὰ χρησιμοποιοῦν μὲ τὴ λογικὴ τοῦ παρελθόντος. Τὸ παράδοξο θὰ γινόταν σὲ τέτοιο βαθμὸ παράλογο ὥστε οἱ ἄνθρωποι πού εἶχαν πεισθεῖ ὅτι ζοῦν στὸν αἰῶνα τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου θὰ ἐγκατέλειπαν ἀ-

μέσως μιά τέτοια ὑπόθεση. Εἶναι ὡστόσο πολὺ ἐπικαίρη ὅπως τὸ ὁμολογεῖ ὁ Ρενέ Πασσέ μὲ μιά καταπληκτικὴ σύγκριση δύο κειμένων:

“Ἄν φορολογηθοῦν περισσότερο οἱ πλούσιοι ἀδυνατίζει ἡ ἐπένδυση. Ἄν δοθοῦν περισσότερα στοὺς φτωχοὺς περιορίζονται τὰ κίνητρα γιὰ τὴν ἐργασία. Ἄλλα, τέτοια μέτρα, μειώνουν τὴν παραγωγικότητα, περιορίζουν τὴν ἀπασχόληση καὶ δαιωνίζουν τὴ φτώχεια.

Νὰ μιά μοντερνίζουσα φόρμουλα σὲ ψευδοτεχνικὴ γλῶσσα, ὅμοια μὲ τὴ σκέψη ἑνὸς φιλελεύθερου θεωρητικοῦ πού ἔγραφε τὸν 19ο αἰῶνα:

Εἶναι καλὸ πού ὑπάρχουν κατώτερα μέρη γιὰ τὰ ὁποῖα προορίζονται οἰκογένειες πού συμπεριφέρονται ἀσχημα κι ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν πρόκειται νὰ ξεφύγουν παρά ἂν ἐπιδείξουν καλὴ συμπεριφορά. Ἡ φτώχεια εἶναι αὐτὴ ἡ φοβερὴ κόλαση.

Σκεφτεῖτε! Χωρὶς κόλαση δὲν ὑπάρχει παράδεισος. Χωρὶς φτωχοὺς δὲν ὑπάρχουν πλούσιοι γιὰ νὰ τούς συνδράμουν. Μέσα σὲ ἕκατὸ πενήντα χρόνια ὁ κόσμος πέρασε ἀπὸ τὴν ἀτμομηχανὴ στὰ πυρηνικὰ ἐργοστάσια, ἀπὸ τὸ ἄλογο στὸ ὑπερηχητικὸ ἀεροπλάνο, ἀπ’ τὸ σίδηρο καὶ κάρβουνο στὰ σύνθετα ὑλικά, ἀλλὰ ἡ οικονομικὴ σκέψη, ἔμεινε ἴδια κι ἀπαράλλαχτη παρόλο πού διατυπώνεται μὲ μυστηριώδεις μαθηματικὲς ἐξισώσεις καὶ στηρίζεται σὲ ὑπολογισμοὺς τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν.

Στὴν Κοινοτικὴ Εὐρώπη, ὡς θεμέλιο τῆς νεοφιλελεύθερης ἀνάπτυξης, πρέπει νὰ διατηρηθοῦν οἱ δομικὲς ἀνισότητες ἀνάμεσα στὰ ἄτομα καὶ τῆς περιοχῆς. Ἡ διατήρηση αὐτῶν τῶν κοινωνικῶν διαφοροποιήσεων, γιὰ νὰ μιλήσουμε ὅπως ἡ *Die Welt*, εἶναι ἡ σκληρὴ ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐξαργύρωση ὑπὲρ μῆς ἀνάπτυξης πού θὰ ὑπὸκειται στό νόμο τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Τὸ ἕνα τέταρτο τοῦ κόσμου θὰ διαθέτει ἔτσι τὴν ἀρετὴ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὸν ἐκσυγχρονισμό πού τὸν δικαιολογεῖται μὲ τὸν παραλογισμό ὅτι μιά μέρα θὰ ὠφελήσει ὄλους. Στὸ ὄνομα μῆς κακῶς ἐν-

νοούμενης ἀλληλεγγύης γιὰ τὴν ὁποία ἡ Εὐρώπη ἐπιδοτεῖ τῆς οἰκογένειες καὶ τῆς περιοχῆς πού χάνουν ἔδαφος στὸν ἀδυσώπητο διεθνή ἀνταγωνισμό.

Περικόπτοντας τῆς κοινωνικῆς παροχῆς καὶ παραχωρώντας στοὺς προνομιούχους φορολογικὰ προνόμια ὁ κ. Ρήγκαν καὶ ἡ κ. Θάτσερ ἔδειξαν τὸ δρόμο: διέξοδο τὴν ὁποία ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσει ἡ Εὐρώπη ἂν θέλει ἐπιβιώσει ἔχοντας ἀντιμέτωπες τῆς ΗΠΑ καὶ τὴν Ἰαπωνία, χωρὶς ν’ ἀναφερθοῦμε στῆς νέες βιομηχανικὲς χώρες πού βέβαια χάρη στὰ σπαρτιατικὰ ἡμερομίσθια σπᾶνε τῆς τιμῆς καὶ κατακλύζουν τῆς ἀγορῆς.

Οἱ νεοφιλελεύθεροι ἐλίτ, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι δὲν τούς ἀφορᾶ, ἔπλεξαν τὸ ἐγκώμιο μῆς διαστρωμάτωσης τῆς μάζας ξεκινώντας ἀπὸ τὰ χαμηλά. Οἱ καθυστερημένοι μόνο μποροῦν νὰ εἶχονται μίαν ἄλλη πολιτικὴ, πού πραγματικὰ θὰ θυσιάζε τὸ οικονομικὸ στό κοινωνικὸ. Αὐτὸς ὁ ξεπερασμένος ἀνθρωπισμὸς «εἶναι ἡ κατάρρευση τοῦ πλοῦτου κι ὄχι τὸ φάρμακο γιὰ τὴ φτώχεια», τὸς ἔλεγε ἐδῶ καὶ ἕνα αἰῶνα ὁ Ντυπουλού τοῦ ὁποίου ἡ σημασία δὲν ἔχει κατανοηθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερα. Ποιὸς ὅμως μιᾶ γιὰ τὴ θυσία τοῦ οικονομικοῦ στό κοινωνικὸ; Μήπως ἀπλῶς μιᾶμε γιὰ ἕναν ἄλλο τρόπο σύλληψης τῆς οικονομίας; Ἄπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης, κάθε κοινωνικὴ πρόοδος γινόταν ἀποδεκτὴ μὲ κραυγῆς ἀπὸ τούς προνομιούχους πού διέβλεπαν σ’ αὐτὴν τὴν αἰτία μῆς μοιραίας παρακμῆς. Οἱ προφήτες κακῶν διαψεύστηκαν συστηματικὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ἡ καλύτερα, κάθε κοινωνικὴ ἀτάκτηση, ἀναστέλλοντα τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμετάλλευσης τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, ἐνίσχυε τελικὰ τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο. Ἡ νεωτερικότητα ἀναζητᾶ σήμερα, τὴν ὥρα τῶν τεχνολογιῶν αἰχμῆς, μιά νέα καὶ θαυμαστὴ πρόωθηση σὲ ὄλους τούς τομεῖς πού συντελοῦν στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος. Ἐστῶ κι ἂν οἱ δαπάνες τέτοιων προσπαθειῶν φαίνονται τεράστιες στό ἐγγὺς μέλλον ἐν τούτοις συνιστοῦν τὴν καλύτερὴ ἐπένδυση πού

θά μπορούσε κανείς να συλλάβει.

Οί «νοήμονες» μηχανές και τὰ εργαστήρια πού λειτουργούν με ἀριθμητικές ἐντολές δέν μπορούν να είναι βίωσιμα σε κοινωνίες πού παραμένουν πολιτιστικά και κοινωνικά στον αἰώνα τῆς πληροφορικῆς. Ἀνατρέποντας ἀπό τις παραδοσιακές νόρμες τις πιά κατεστημένες, προσβάλλοντας τις ἀπαρχαιωμένες διαχειριστικές λογικές ἔως και τις αὐστηρές μεθόδους ὑπολογισμοῦ τῆς δεκαετίας τοῦ 60, ἀποσύρωντας ἀκόμη και τήν ἀποδοχή τῆς λέξης «ἐργασία», συρρικνώνοντας τις ἱκανότητες ἀπορρόφησης τῆς ἀγορᾶς διότι ἀποκλείει ὄλο και περισσότερους, ὁ νεογέννητος πληροφορικός πολιτισμός δέν θά μπορέσει να εὐημερήσει ἂν δέν στηριχθεῖ σε μιά νέα οικονομική θεωρία.

Οἱ μάνατζερ ἀπασχολημένοι μόνο με τή διαχείριση τοῦ παρόντος ἢ καλύτερα με τις προβλέψεις γιά τήν ἐπόμενη χρονιά δέν νιώθουν νά τούς ἀφορᾷ ἕνα τέτοιο πρόβλημα. Μπορεῖ φτωχοί να ὑπάρχουν παντοῦ στή Δύση ὅμως οἱ οικονομικές δραστηριότητες δέν ἔχουν πιά σάν πρῶτο τους στόχο να θρέψουν, να ντύσουν, να στεγάσουν, να φροντίσουν τή μεγάλη μάζα τοῦ πληθυσμοῦ. Μέγαν πολλά να γίνονται ἀκόμη σ' αὐτούς τούς τομεῖς, ἢ πείνα ὅμως ἔχει πιά ἐκλείψει, ἢ ζωὴ ἔχει μακρύνει και λίγο πολύ ὄλοι μπορούν να ἔχουν πρόσβαση σε κάποια νοσηλεία. Τό ἄτομο ἀντλεῖ πιά τις χαρές και τούς πόθους του, εἴτε ὕλικούς εἴτε ἀύλους, ἀπό ἄλλα ἐπίπεδα ἱκανοποίησης. Ἡ οικονομική μηχανή θά σταθεῖ ἄραγε ἱκανή ὥστε να ἀνταποκριθεῖ σε μιά τέτοια ἀναμονή; Ἡ μήπως μέσα σ' ἕναν ἐνισχυμένο δῆμιό πού θά σήμαινε τό θάνατο τῆς δημοκρατίας θά διαφυλάξει τὰ ἀγαθά της γιά μιά μειοψηφία ἀφήνοντας παραπεταμένη μιά μάζα συνεχῶς διογκούμενη θεωρώντας την ἕνα φορτίο ἀχρηστο;

Εἶναι χαρακτηριστικό τῶν οικονομικῶν ἐγκέφαλων να μήν ἐνδιαφέρονται γιά τις πραγματικές ἀνάγκες διότι οἱ θεωρίες ἀπό τις ὁποῖες ἔχουν διαποτισθεῖ και ἡ προσωπική τους ἐμπειρία, συνυφασμένη με τήν ἐκρηξη τῆς πληροφορικῆς ἐπανάστασης, τούς ὠ-

θοῦν να ἀνταποκρίνονται μόνο σε *φερέγγυα αἰτήματα*.

Αὐτό ἀπαιτεῖ ὁ ρεαλισμός τῆς οικονομίας τῆς ἀγορᾶς. Οἱ μάνατζερ βρῆκαν στή διαφήμιση ἕνα μέσο γιά να ὑποκινήσουν καταναλωτικές ἐπιθυμίες σε μιά ἤδη φερέγγυα πελατεία πού θά μπορούσε να ἀπορροφήσει τὰ πληροφοριακά προϊόντα τους.

Μέ τό βλέμμα στραμμένο στους ἀνταγωνιστές τους, στά βαριά ἐπενδυτικά προγράμματα, στίς διασταυρωμένες καμπύλες τῆς μισθωτῆς τους μάζας και τῶν συμφερόντων τους, ἐκσυγχρονίζουν, δημιουργοῦν δυναμικές ἐπιχειρήσεις ἀποκλείοντας ταυτόχρονα ἀπό τόν κύκλο παραγωγῆς—ὄποτε και ἀπό τήν φερέγγυα ἀγορά— ἄνδρες και γυναῖκες. Αὐτούς πού ἡ συλλογικότητα προσπαθοῦν να διατηρήσει στήν πιά ἀβέβαιη κατάσταση καταναλωτοῦ, μετριοπαθεῖς καταναλωτές, πού καταναλώνουν μόνο γιά να ἱκανοποιήσουν πρωταρχικές ἀνάγκες, ὄντας ὅμως ἀνίκανοι να προσεγγίσουν τὰ θαυμαστά προϊόντα τῆς νεωτερικότητας.

Στίς παραμονές τῆς τρίτης χιλιετίας ὅπως και στά τέλη τοῦ προηγούμενου αἰώνα οἱ ἐγκέφαλοι, παρακινούμενοι ἀπό τήν ἀναπτυξιακή δυναμική, ἐκτιμοῦν ὅτι πρέπει να διαθέτουν ζῶνες φτώχειας τόσο κατά κατηγορίες ὅσο και κατά τύπους.

«Ὁ παραγωγικός μηχανισμός ἔχει πάψει να δουλεύει πιά γιά τό καλό τῶν ἀνθρώπων» ἀπό τήν καλή του λειτουργία τό μόνο πού προκύπτει πιά εἶναι ἡ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων» διαπιστώνει ὁ Ρενέ Πασέ.

Στό φῶς τῶν γνώσεων πού παρήχθησαν στους διάφορους ἐπιστημονικούς κλάδους και τις ἐννοιολογικές κατηγορίες πού ἀναπτύχθηκαν στίς πιά προηγμένες ἔρευνες πρέπει να γίνει ἐπεξεργασία μιᾶς ἄλλης οικονομικῆς θεωρίας γιά να προσανατολισθοῦν διαφορετικά οἱ μεγάλες ἀλλαγές πού ἤδη ἔχουν δρομολογηθεῖ. Σε μιά ἐποχή ὅπου κάθε ἐπιστημονική ἐργασία ἐρχεται ἀντιμέτωπη με φοβερὰ και σύνθετα προβλήματα, ὁ παραγωγικός μηχανισμός δέν μπορεῖ πιά νά λειτουργεῖ μέ ἱκανοποιητικό τρόπο ἂν διέπεται ἀπό ἀντιλήψεις τόσο ἀπλοϊκές ὅσο ἐκείνες πού προσιδιάζουν στήν

προϊστορία τῆς τεχνολογικῆς ἐπανάστασης. Τά νέα θεωρητικά ἐργαλεῖα δέν εἶναι ἀναγκαῖα μόνο γιά να κατανοηθεῖ καλύτερα ὁ κόσμος. Εἶναι ἀπαραίτητα γιά να διαμορφωθεῖ ἕνα ἄλλο μοντέλο ἀνάπτυξης με μικρότερο ἀνθρώπινο κόστος, κοινωνικά λιγότερο στρεβλωτικό, λιγότερο σπάταλο ὡς πρὸς τούς μή ἀνανεώσιμους φυσικούς πόρους, λιγότερο καταστροφικό γιά τό περιβάλλον, καλύτερα προσαρμοσμένο στίς προκλήσεις πού δέχεται ὁ ἀνθρώπος ἀπό τήν ἴδια του τήν ἐπιστημονική και τεχνολογική εὐρηματικότητα. Εἰδάλλως ἡ «μεγάλη κρίση» τῆς δεκαετίας τοῦ '30 θά μοιάζει ἀνώδινος πρόδρομος καταστροφῶν πού ἤδη δρομολογοῦνται γιά ἕνα ἀβέβαιο μέλλον.

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού συνηγορεῖ γιά τήν εὐρωπαϊκή ἐνοποίηση: ὄχι να δημιουργηθεῖ μιά μεγάλη ἀγορά πού λόγω μεγέθους θά ἀρκοῦσε να λύσει τὰ προβλήματα ἀλλά, ἐφόσον εἶναι εὐκταία ἡ δημιουργία μιᾶς τέτοιας ἀγορᾶς, να ἐννοηθεῖ σάν εὐκαιρία γιά να ἐφευρεθεῖ μιά ἄλλη προσέγγιση τῆς οικονομίας, ἕνας ἄλλος τρόπος ἀνάπτυξης.

Οἱ ΗΠΑ, και ἀπό πολλά χρόνια, διαθέτουν μιά τεράστια ἐσωτερική ἀγορά, ἀλλά αὐτό δέν τήν ἀπαλλάσσει οὔτε ἀπό τήν συσσώρευση ἐλλειμμάτων, οὔτε ἀπό τὰ 30 ἑκατ. φτωχῶν, οὔτε ἀπό τή μονιμότητα τοῦ ἐλλειμματικοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου οὔτε ἀπό τήν ὑπερχρέωση πού κανείς δέν μπορεῖ να δαμάσει, οὔτε, κυρίως, ἀπό τήν κοινωνική ἀποσύνθεση πού συνεπιφέρει θεομηνίες ὅπως ἡ οἰκογενειακή διάλυση, τὰ ναρκωτικά και ἡ ἐγκληματικότητα.

Ἡ ἕνα ἄλλος τρόπος ἀνάπτυξης δέν θά ξεπηδήσει ξαφνικά σάν θαῦμα ἀπό τὰ ρομποτοποιημένα ἐργοστάσια και τὰ αὐτοματοποιημένα εργαστήρια. Θά προκύψει ἀπό τούς στόχους πού θά βάλει ἡ κοινωνία στίς τεχνολογίες αἰχμῆς, ἀπό τή χρήση πού θά τούς ἀποδώσει, ἀπό τις ἀξίες στήν ὑπηρεσία τῶν ὁποίων θά ἀποφασίσει να τις διατάξει. Ἀξίες; Ἐλάτε τώρα, γκρινιάζουν οἱ νεοφιλελεύθεροι: οἱ μόνες ἀληθινές ἀξίες εἶναι οἱ τιμές τῶν χρηματιστηρίων.

Ἡ Εὐρώπη θά δαμάσει αὐτά τὰ νέα ἀποδοτικά ἐργαλεῖα ἢ δέν θά ὑπάρξει καθόλου. Ἡ Εὐρώπη θά

στηριχθεί στην οικονομία για να προαγάγει τον πολιτισμό ή δεν θα υπάρξει καθόλου. Η Ευρώπη θα εφεύρει μία άλλη μορφή κοινωνικής ζωής ή δεν θα υπάρξει καθόλου. Η Ευρώπη θα είναι πολιτιστική ή δεν θα υπάρξει καθόλου.

Πολιτιστική Ευρώπη; Αλλά οι μεγάλες οπτικοακουστικές επιχειρήσεις κινητοποιούν επιχειρηματίες των οποίων τα όνοματά δεν ανακαλούν κανένα πάθος για την κουλτούρα και οι οποίοι θαρρούν ότι μεγαλώνονται διαλαλώντας την υπέρτατη φιλοδοξία τους: την πραγματοποίηση κερδών. Η ευρωπαϊκή ένοποίηση τονίζει την ήδη ισχυρότατη τάση που παρατηρείται και στο έθνικό επίπεδο: ή επικωνωνία ολόένα και περισσότερο «πέφτει θύμα των εμπόρων».

Κοινωνική Ευρώπη; Στη Γαλλία, η οικονομική και κοινωνική επιτροπή, ξεχνώντας την αποστολή της, δεν καταδέχθηκε καν να ανοίξει το φάκελλο. Ωστόσο ασχολήθηκαν μαζί της δύο Πρόεδροι της Κοινότητας, ο Γκονζάλες στο πρώτο εξάμηνο του 1989 και ο Μιττεράν στο δεύτερο. Αλλά οι συνεταίροι τους δεν έδειξαν ενθουσιασμό για το ζήτημα και μερικοί απ' αυτούς αφιερώνουν όλη την ενεργητικότητά τους για να σταματήσουν το κίνημα: γι' αυτούς η κοινωνική διάσταση δεν μπορεί να είναι στόχος αλλά ένα υποπροϊόν της οικονομικής δραστηριότητας.

Μία μόνη έλπιδα μοιάζει ακόμη δυνατή: οι άρχηγοί των κρατών και των κυβερνήσεων, που αρνούνται να περιστείλουν την κοινωνική διάσταση σε απλά μέτρα προστασίας, εκείνοι που βλέπουν στην κοινωνική διάσταση τον πραγματικό σκοπό της οικονομίας, δεν θα καταφέρουν να επιβάλουν τα δράματά τους παρά μόνο αν κινητοποιήσουν εδρύτατα τμήματα της κοινής γνώμης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Αλλά ένα τέτοιο διάβημα προϋποθέτει ότι θα αναγγείλουν δημόσια, πριν από οποιαδήποτε ενέργεια, τό ιδεώδες για το οποίο αγωνίζονται, πράγμα που συνεπάγεται σκληρούς αγώνες και τον καθορισμό εκείνου του όριου κάτω από το οποίο η Ευρώπη γι' αυτούς δεν θα 'χει κανένα νόημα. Θα είναι, βέβαια, μία άσυνήθιστη στάση για τα διπλωματικά ήθη. Αλλά ίσως

έτσι θα κατανοούσαν ότι η Ευρώπη, στην οποία τόσο πολύ προσβλέπουν, έχει κάποιο τίμημα. Τίμημα που ο καθένας οφείλει να πληρώσει.

Η Ευρώπη πραγματικά θα αυτοκτονούσε αν, κάτω από τό άγχος του αμερικανικού και του ιαπωνικού παραδείγματος, πάσχιζε να τις μιμηθεί ενώ δεν διαθέτει τα πλεονεκτήματά της. Οφείλει να επιβεβαιώσει τη δική της προσωπικότητα, απέναντι στον οϊονδήποτε πολύ περισσότερο μάλιστα που ο Μπους δεν ξέρει τί να κάνει με τα έλλείματά του και τό χρέος του και αναγκαστικά θα πάρει μονομερείς αποφάσεις, καθόσον Αμεrica first, χωρίς προειδοποίηση, όπως τό έκανε κι ο Νίξον τό 1971 όταν κατήγγησε τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό.

Η Ευρώπη θα υποθήκευε τις πιθανότητες επιτυχίας της αν αντιμετώπιζε με διστακτικότητα τους όρίζοντες που ανοίγονται ανατολικά της. Η άτλαντική άλληληγύη δεν σημαίνει ότι η Ευρώπη πρέπει να ενεργεί ως υπήκοος του ήγεμόνα της συμμαχίας. Έχει τό δικό της χαρτί να παίξει έναντι της ΕΣΣΔ του Γκορμπατσώφ, αλλά και απέναντι στην Πολωνία, την Τσεχοσλοβακία, την Ούγγαρία, χώρες όπου «η κοινωνία των πολιτών» αποδεικνύει ότι δεν καταργήθηκε από τό μονολιθικό καθεστώς. Η προς Ανατολάς πολιτική οφείλει να σεβαστεί την προσδοκία των λαών της για τη δημοκρατία, πριν από τις εμπορικές συναλλαγές.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει ένα λόγο να υπάρξει: ν' ανακαλύψει τον δικό της τρόπο ανάπτυξης, που θα παίρνει υπόψη τις νέες οικονομικές μορφές, τις βιομηχανικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανατροπές που δημιουργεί ή τεχνολογική επανάσταση — έναν τρόπο ανάπτυξης επικεντρωμένο στους ανθρώπους και τα δικαιώματά τους, τά συλλογικά και τά άτομικά συνάμα. Περιπέτεια; Κίνδυνοι; Ναι, αλλά οι κίνδυνοι που η Ευρώπη των νεοφιλελευθέρων και των επιχειρηματιών κουβαλούν μαζί τους είναι μεγαλύτεροι και θα μετατρέψουν τον πολίτη σε απλή βίδα μιας μηχανής που δεν δεσπόζει. Η επιλογή είναι πολύ σοβαρή

για να άφεθεί στη διάκριση των πολιτικών και των οικονομικών παραγόντων. Τό ξέρουν. Και γι' αυτό άποφεύγουν να άνοιξουν τον πραγματικό διάλογο.

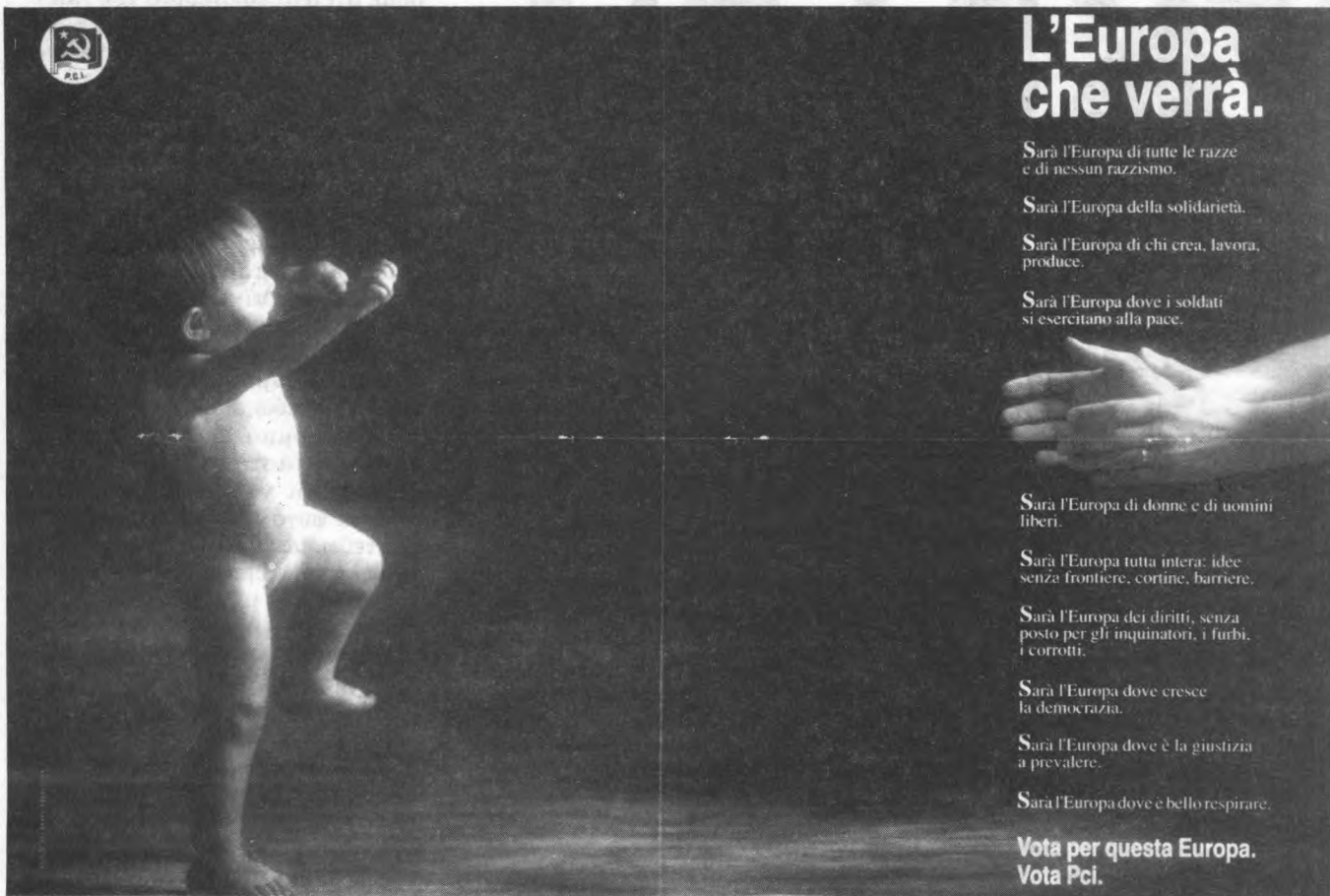
Ο νέος τρόπος οικονομικής ανάπτυξης που η Ευρώπη οφείλει να προωθήσει θα υποδείκνυε στις ΗΠΑ μιάν άλλη εφικτή κατεύθυνση, μακριά από τις άνισοροπίες με τις όποιες τιμωρούν την παγκόσμια οικονομία. Θα εξέπεμπε ταυτόχρονα ένα καθαρό μήνυμα προς την Ανατολική Ευρώπη που πασχίζει να βγει από τις πολλαπλές εμπλοκές της για να κατακτήσει μιά πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή πιο άξιοπρεπή. Θα πρόσφερε επίσης μιάν έλπιδα όχι γενικά στις χώρες του Τρίτου Κόσμου αλλά σ' εκείνες, στις Άσία, την Λατινική Αμερική και την Αφρική, που ζουν ήδη σε δημοκρατικό πολίτευμα ή προσπαθούν ν' άποκτήσουν. Πιο πολύ και από την Ευρώπη δέχονται τό ράπισμα ενός άγριου έκσυγχρονισμού και λεηλατούνται από ένα ανταγωνισμό που τις εξαναγκάζει σε αίμορραγία. Ωστόσο δεν άποθαρρύνονται και προσπαθούν να βρουν έναν συνομιλητή, ένα συνεταίρο που θα 'θελε να συμφωνήσει μαζί τους ένα άλλο τρόπο συνύπαρξης.

Οί επιχειρηματίες μπορούν να δοκιμάζουν την τύχη τους αλλά ποτέ δεν δημιούργησαν κάποιο πολιτισμό. Όμως έτούτος ο πλανήτης έχει ανάγκη από έναν νέο πολιτισμό, καθώς νοσει βαριά από τις άνισότητες Βορρά - Νότου, απ' τά όπλα που μπορούν να τον καταστρέψουν, τις ψευδοαξίες που σέβεται, την άμηχανία και την ταραχή στις όποιες ζουν ολόκληροι πληθυσμοί και κοινωνίες χωρίς δράματα.

Αν η Ευρώπη δεν φιλοδοξεί να γίνει μιά συγκέντρωση βιομηχανιών, ένα πολιτικο-χρηματιστικό τράστ, έχει ένα υπέροχο ρόλο να παίξει. Οί Ευρωπαίοι έχουν, πραγματικά, όρεξη να του εξασφαλίσουν τό μεγαλείο και ν' αναλάβουν τους κινδύνους; Οί ύποψήφιοί τους στις εκλογές του Ιούνη είναι διατεθειμένοι να αγωνισθούν; Ποιά μορφή κυβέρνησης, ποιός κοινοβουλευτικός έλεγχος, ποιοί δεσμοί ταιριάζουν για την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία;

Τό Ίταλικό Κ.Κ. αὐτοεξομολογούμενο

τοῦ Βησσαρίωνα Γκίνια

L'Europa che verrà.

Sarà l'Europa di tutte le razze e di nessun razzismo.

Sarà l'Europa della solidarietà.

Sarà l'Europa di chi crea, lavora, produce.

Sarà l'Europa dove i soldati si esercitano alla pace.

Sarà l'Europa di donne e di uomini liberi.

Sarà l'Europa tutta intera: idee senza frontiere, cortine, barriere.

Sarà l'Europa dei diritti, senza posto per gli inquinatori, i furbi, i corrotti.

Sarà l'Europa dove cresce la democrazia.

Sarà l'Europa dove è la giustizia a prevalere.

Sarà l'Europa dove è bello respirare.

**Vota per questa Europa.
Vota Pci.**

Η σύμπλευση τῆς ἰταλικῆς ἀριστερᾶς, τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας γιά ἓνα «κοινό πρόγραμμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστερᾶς» γιά ἓνα νέο, ὑπερεθνικό ρεφορμισμό στρατηγικοῦ χαρακτήρα πού θά ἀρνεῖται τόν διπολισμό καί θά προωθεῖ μιά νέα ἀνάπτυξη τοῦ δυτικο-ευρωπαϊκοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι μιά διάχυτη ὑποψία. Ὅτι ὁ «εὐρωπαϊσμός» εἶναι ἡ νέα πολιτική πλατφόρμα πού θέλει νά ὑπερβεῖ τήν ἱστορική δυσαρμονία Γ' Διεθνή (B' + B½) Διεθνή ὡς διάσταση ἐπανάσταση / μεταρρύθμιση εἶναι μιά μελαγχολική διαπίστωση γιά ὅλους ἐκείνους πού

βιώνουν καθημερινά τήν ταξική πάλη τῆς «Εὐρώπης τῶν ἐργαζομένων» (πρίν καί μετά τό '92). Ἄλλά ὅτι χρειάζεται μιά σθερανή ἀντίσταση στήν ἀποπλάνηση τῶν χυδαίων γενναιοδωριῶν καί μιά ἀνάγνωση τοῦ καθεστώτος ὄχι ὅπως εἶναι μέσα ἀπό τήν αὐταπάτη τῶν σημείων, ἀλλά ὅπως γίνεται στήν πραγματικότητα, εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη γιά ὅσους πιστεύουν ἀκόμα ὅτι «ὅποιος κάνει μισή ἐπανάσταση σκάβει τόν λάκο του». Ἡ ἐπακόλουθη συρραφή δημοσιογραφικῶν πληροφοριῶν θέλει νά μολύνει τήν «ἰδεολογική καθαρότητα» τῶν ἑτεροδόξων καί τήν μακαριότητα τῶν «ἀριστερῶν» τηλεθεατῶν τῶν βραδυνῶν εἰδήσεων.

Σ τίς 12 Μαρτίου 1989 ὁ Κ. Βοίτ ὑπεύθυνος διεθνῶν σχέσεων τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος δήλωνε σέ μιά συνέντευξή του στό περιοδικό «L'Espresso»:

«Τό ΙΚΚ παρουσιάζεται πλέον, χωρίς ενδοιασμούς, ὡς μιά συνιστώσα τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς ἀριστερᾶς: ἓνα κόμμα, δηλαδή, πού ἔχει περισσότερα κοινά σημεία μέ τούς Γερμανούς σοσιαλδημοκράτες καί τό ΙΣΚ παρά μέ τά ἄλλα ΚΚ τῆς Εὐρώπης ὅπως π.χ. μέ τό ΓΚΚ, παρ' ὅλο πού ἀποτελοῦν μιά κοινή ομάδα στήν Εὐρωβουλή. Γιά μᾶς, τό SPD, δέν ὑ-

πάρχουν ουσιαστικά προβλήματα. Μετά τις ευρωεκλογές του 'Ιουνίου δέν μένει παρά, μέ βάση αυτή τήν μετεξέλιξη πού κράτησε χρόνια, νά φθάσουμε καί σέ μία τυπική συμφωνία ανάμεσά σας».

Στήν ερώτηση του Α. Gambino πού ξπαιρνε τήν συνέντευξη, αν πιστεύει ότι σέ προγραμματικό επίπεδο, τό ΙΚΚ έχει ολοκληρώσει, έστω καί σταδιακά μία στροφή παρόμοια μ' αυτή πού πραγματο-

ποίησε τό SPD τό 1959 στό συνέδριο του Μπάντ Γκόντεσπεργκ, ό Κ. Βόιτ απάντησε μέ περισσή ευκολία: «Δέν θέλω νά παρέμβω σέ ζητήματα έσωτερικής πολιτικής — εξάλλου δέν θέλω νά αναφερθώ καθόλου στις σχέσεις ΙΣΚ-ΙΚΚ. 'Αλλά όσον αφορά τήν ευρωπαϊκή πολιτική, πιστεύω πώς ναί. Καί τό ίδιο πιστεύω καί για τήν ρήξη μέ δλη τήν τριτοδιεθμιστική παράδοση. Βέβαια, τήν ίδια στιγμή, για

μᾶς τούς Γερμανούς σοσιαλδημοκράτες πού έχουν μία συγκεκριμένη ιδέα για τό τί σημαίνει κομμουνισμός καί κομμουνιστικό κόμμα, μπάνει τό πρόβλημα του τίτλου: όταν αλλάξεις πολιτική καί παρ' όλα αυτά συνεχίζεις νά όνομάζεσαι κομμουνιστής, είναι ένα πρόβλημα. Κατά τά άλλα, όσον αφορά τό περιεχόμενο, έμεις πιστεύουμε ότι στό έσωτερικό του ΙΚΚ υπάρχουν οι ίδιες διαφορές άποψεων καί προγραμματικών θέσεων πού παρουσιάζονται σ' όλα τά δυτικοευρωπαϊκά δημοκρατικά σοσιαλιστικά κόμματα. "Όπως για παράδειγμα στό SPD, όπου συνυπάρχουν ύποστηρικτές της σχεδιασμένης αγοράς καί ταυτόχρονα της ελεύθερης αγοράς, μαρξιστές καί μή μαρξιστές... Οί έπίμενες ευρωπαϊκές εκλογές είναι μία πραγματικότητα πού όπωσδήποτε θά δημιουργήσει κάποιες πολεμικές (ανάμεσα στό ΙΣΚ καί τό ΙΚΚ). Πιστεύω όμως ότι οι ηγεσίες των δύο κομμάτων έχουν συνείδηση της κατάστασης καί είναι άποφασισμένοι νά έλέγξουν όποιεςδήποτε φυγόκεντρες διαδικασίες. Πιστεύω πώς υπάρχει ή άπαραίτητη θέληση, κυρίως άπ' τήν ηγεσία του ΙΣΚ, νά μήν επιτρέψει στον προεκλογικό άγώνα νά καταστρέψει ένα στρατηγικό σχέδιο τόσο μεγάλης έμβέλειας».

'Αμέσως μετά τήν εισήγηση του 'Οκέττο στό 18ο Συνέδριο του ΙΚΚ, ό Χ. Τίμερμαν, μέλος της αντιπροσωπείας του SPD στό συνέδριο, δηλώνει στην «Unità» (19 Μαρτίου 1989):

«Ένας λόγος που άνοίγει μεγάλες προοπτικές... Μου άρεσε ό προσδιορισμός του ευρωπαϊκού δρόμου για τό σοσιαλισμό. 'Η ευρωπαϊκή έπιλογή του ΙΚΚ έγινε φανερή πάρα πολύ καθαρά: είναι άλήθεια, υπάρχει μία σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη της δημοκρατίας, στον ευρωπαϊσμό καί στό σοσιαλισμό· καί αυτό πρέπει νά ύπογραμμίζεται συνεχώς... "Όσον αφορά τήν έσωτερική πολιτική αυτό πού μου 'κανε εντύπωση ήταν ό προσδιορισμός των σχέσεων ανάμεσα στό Κράτος καί τήν αγορά, ανάμεσα στό Κράτος καί τήν οικονομική ανάπτυξη. 'Ο παλιός κρατισμός είναι νεκρός, αλλά τό ίδιο τό Κράτος δέν μπορεί νά πεθάνει ή νά παραιτηθεί των δικαιωμάτων του. Αυτό πού είπε ό

Ὁκέττο εἶναι σωστό: τὸ Κράτος πρέπει νὰ διαχειρίζεται λιγότερο, νὰ λειτουργεῖ καλύτερα καὶ νὰ ὀργανώνει περισσότερο».

Τὴν ἴδια μέρα, ὁ Πήτερ Γκλότζ (πού τὸ «Μανιφέστο» του ἔχει ἐκδοθεῖ στὰ ἰταλικά, μὲ πρόλογο τοῦ ἴδιου τοῦ Ὁκέττο) ἀφοῦ ὑπογράμμισε «τὸ νέο πνεῦμα καὶ τὸ μοντέρνο» τῆς εἰσήγησης Ὁκέττο στὸ συνέδριο ἀναφέρθηκε ἰδιαίτερα στὴν εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ τοῦ ΙΚΚ δῆλωνε: «Εἶναι ἐμφανεῖς οἱ θετικές ἐξελίξεις τῆς καινούργιας πορείας τοῦ ΙΚΚ. Κυρίως, μὲ ἐντυπωσίασε ἡ θεώρηση τῆς Εὐρώπης πού τὴν συμμερίζομαι πλήρως. Παράδειγμα, ὅπου ὑπογραμμίζεται ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινὴ ἀγορὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ τὰ κοινωνικά προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Αὐτὸ πού ἰδιαίτερα ἐνώνει σήμερα τὸ SPD μὲ τὸ ΙΚΚ εἶναι ἡ ἀνάληψη τῶν κοινωνικῶν συνεπειῶν τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος... Βέβαια ἡ πολιτικὴ τοῦ Ὁκέττο ἔχει μακροπρόθεσμοις στόχους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς θαύματα ἀπ' τὴ μιά μέρα στὴν ἄλλη — παρόλο πού εὐχομαι στὸ ΙΚΚ κάθε ἐπιτυχία στὶς προσεχεῖς εὐρωπαϊκὲς ἐκλογές. Ταυτόχρονα, θεωρῶ θετικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ τοῦ Κράξι καὶ πιστεύω πὼς μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μεγαλύτερη συναίνεση (γιά τὸ ΙΣΚ) στὸ χῶρο τοῦ κέντρου».

Στὶς 6 Ἀπριλίου ἡ νεοεκλεγθεῖσα ΚΕ, ἐκλέγει μὲ μυστικὴ ψηφοφορία τὴν νέα Διεύθυνση καὶ τὴν Γραμματεία πού μὲ πρόταση τοῦ Ὁκέττο ἀξιάζουν τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν τους ἀπὸ 39 σὲ 53 (49+6). Σκληρὲς ἐκπλήξεις περιμένουν τὴν «δεξιά» πτέρυγα: ὁ Γκ. Τζερεβέτι, πρόεδρος τῆς κομμουνιστικῆς ομάδας στὸ Στρασβούργο δὲν ἐκλέγεται στὴ νέα Διεύθυνση. Ὁ Ναπολιτάνο εἶναι ὁ μόνος πού διασώζεται στὴν ἑβδομη θέση ἐνῶ οἱ Ροῦμπι, Μακαλούσο καὶ Κιαρομόντε καταλαμβάνουν τὶς τελευταῖες θέσεις προτίμησης. Ἰνγκράο, Μπουφαλίνο καὶ Λάμα δὲν ὑπάρχουν πιά. Ὁ Νάττα καὶ ὁ Παγιέτα δὲν ἐκλέγονται μιά καὶ εἶναι δικαιωματικὰ μέλη τῆς Διεύθυνσης. Ἡ καινούργια ἐξαμελής Γραμματεία, πού μαζί μὲ τὸν Ὁκέττο θὰ ἀποτελέσει τὴν νέα διευθυντικὴ μηχανὴ τοῦ κόμ-

ματος ἀποτελεῖται (κατὰ σειρά προτίμησης): 1) Walter Veltroni, 2) Livia Turco, 3) Antonio Bassolino, 4) Fabio Mussi, 5) Piero Fassino καὶ 6) Claudio Petruccioli. Ὁ ὀργανωτικὸς ὑπεύθυνος Π. Φάσινο εἶναι 39 χρονῶν, ἡ Λίβια Τοῦρκο ὑπεύθυνη γιά τὸ γυναικεῖο τμήμα 34 χρονῶν. Ὁ Βάλτερ Βελτρώνι, γεννηθεὶς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1955 εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού πῆρε τοὺς περισσότερους ψήφους: 249 (στοὺς 269) γιά τὴν Διεύθυνση καὶ 265 (στοὺς 269) γιά τὴν Γραμματεία. Ὑπεύθυνος Πληροφόρησης (προπαγάνδας λεγόταν παλιά) εἶναι ὁ ἄνθρωπος - σύμβολο τῆς post - κομμουνιστικῆς περιόδου τοῦ κόμματος. Ἀγαπάει τὸν Τολιάτι, γράφει ἕνα βιβλίο γιά τὸν Τζῶν Κέννεντυ, ἐξίσου ἀγαπητὸ καὶ κάνει πόλεμο στὸν Μπερλουσκόνι: «δὲν διακόπτεις μιά συγκίνηση» ἦταν τὸ σλόγκαν τοῦ ΙΚΚ στὴν διακοπὴ τῶν φίλμ ἀπὸ διαφημιστικὰ σπὸτ. Προερχόμενος ἀπὸ μιά ἀστικὴ τηλε-οικογένεια (ὁ πατέρας ἀπὸ

τοὺς πρώτους διευθυντὲς εἰδήσεων στὴ ΡΑΙ καὶ ἡ μητέρα, ἰταλογιουγκοσλάβα στέλεχος στὴ κρατικὴ τηλεόραση), ὁ Βελτρώνι ξέρει ὅτι ἡ «ὑπερβολικὴ διαφήμιση σκοτῶνει τὴν διαφήμιση». Αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ κάνει καριέρα στὴν κοινωνία τοῦ θεάματος· ἔχει γράψει ἕνα βιβλίο γιά τὰ «ὄνειρα τῆς δεκαετίας τοῦ '60» καὶ ἕνα γιά τὸ ποδόσφαιρο, ὅπου ἐκφράζει ὅλη του τὴν ἀγάπη γιά τὴν Γιουβέντους «ομάδα ἑνὸς δικηγόρου πού παράγει μηχανήματα. Ἀλλὰ ὁ σταχανοβισμὸς ὅταν ἐξασκεῖται στὸ ποδόσφαιρο, πληγώνει τὴν λαϊκὴ μου ψυχὴ».

Μετά τὸ Συνέδριο καὶ τὴν ἐπακόλουθη ἀλλαγὴ προσώπων καὶ ἰδεῶν, ὁ Ὁκέττο ξαναρχίζει τὴν διπλωματικὴ του ἐπίθεση. Μετὰ τὴν συνάντηση τοῦ Ἰανουαρίου 1989 στὴ Βόννη, μὲ τοὺς Βόγκελ καὶ Μπράντ, καὶ τὴν προκαθορισμένη συνάντηση στὰ μέσα Μαρτίου, στὶς Βρυξέλες, μὲ ὅλα τὰ σοσιαλιστικὰ καὶ σοσιαλ-

δημοκρατικά κόμματα της Κοινότητας πού δέν πραγματοποιήθηκε μετά τό βέτο (τήν τελευταία στιγμή) πού πρόβαλλε ο Μπετίνο Κράξι, ή πρώτη επίσημη επίσκεψη του Όκέττο είναι στό Παρίσι στις 11 Άπριλίου. Όχι μέ τόν πρώην «ευρωκομμουνιστή» συναίτερο Μαρσαί, αλλά μέ τόν έν δυνάμει «ευρωαριστερό» σύμμαχο Πιέρ Μωρουά και τό ΓΣΚ. Άντικείμενο της συζήτησης όπως δήλωσε ο άτυπος «ύπουργός έξωτερικών» του ΙΚΚ, Τζ. Ναπολιτάνο, ήταν «οι προοπτικές της νέας ευρωβουλής πού θα προκύψει μετά τις εκλογές του Ίουνίου και ή σύγκλιση των δυνάμεων της άριστερας για τή δημιουργία της κοινής αγοράς». Ό Μωρουά είπε ότι «όλοι πρέπει νά ξεπεράσουμε τήν ιστορία μας» και άφου ξεκαθάρισε ότι τό πρόβλημα «δέν είναι ούτε ένας ευρωσοσιαλισμός ούτε ένας ευρωκομμουνισμός» (και βέβαια ούτε ο καταραμένος «τρίτος [μή] δρόμος» ανάμεσα στη σοσιαλδημοκρατία και τά ΚΚ) δήλωσε ότι πρέπει νά «κατασκευασθεί μία ευρωαριστερά» που θα υπερισχύσει ή «θέληση της προσαρμογής» και του μετασηματι-

σμού των ευρωπαίων κομμουνιστών και σοσιαλιστών. Κάτι παραπλήσιο, δηλαδή, μέ τό «συνασπισμό των δυνάμεων της προόδου» πού επικαλείται ο Όκέττο τόν τελευταίο καιρό (και πού μία διεστραμμένη του έκδοχή γνωρίζουμε στην Έλλάδα πριν τις εκλογές αλλά μέ σημαντική μετεκλογική προοπτική).

Σέ συνέντευξή του στη «Le Monde» ο Όκέττο δηλώνει ότι διαφοροποιούνται άπό όλα τά άλλα ΚΚ της Ευρώπης ακριβώς γιατί ζητάνε τήν μελλοντική «ανάσυνθεση» χωρίς τήν «ύποκρισία όλων εκείνων πού άρνιούνται νά λύσουν τους λογαριασμούς μέ τόν παρελθόν τους». Εύχεται ότι τό ΙΣΚ «μέ ευκαιρία τις ευρωεκλογές θα μπορέσει νά ξεφύγει άπό τις εξαρτήσεις (πού εμείς κατανοούμε και πού προέρχονται άπό τήν συμμετοχή του στη κυβέρνηση) και θα επιλέξει πιά ελεύθερα μία κοινή προοπτική όχι μόνο μέ τις άλλες σοσιαλιστικές δυνάμεις, αλλά όπως κάνουν κι αυτές και μέ όλες τις άλλες δυνάμεις της άριστερας». Στην Ίταλία συνεχίζει ο Όκέττο ύπάρχει «μία διαδικασία πού μειώ-

νει τις δυνατότητες της άριστερας νά πάρει αυτή τήν πρωτοβουλία των κινήσεων και οδηγεί σε μία προοδευτική άπομόνωση του ΙΣΚ». Είναι «άνησυχητικό» πού αντί νά προωθείται ή ήγεμονία της άριστερας επιζητείται ή ήγεμονία μέσα στην άριστερά.

Τήν ίδια μέρα ή «Civilta catholica» δεκαπενθήμερο όργανο των ιησουιτών, γράφει για «γεννητική μετάλλαξη» του ΙΚΚ και δικαιολογεί αυτή τήν άποψη, μέ τό σκεπτικό ότι «τό ΙΚΚ θεωρεί τή δημοκρατία όχι τό δρόμο για τόν σοσιαλισμό, αλλά τό δρόμο του σοσιαλισμού· δέχεται τήν αγορά ως μέτρο σύγκρισης της άποτελεσματικότητας και ως άναντικατάστατο συντελεστή προώθησης όλου του οικονομικού συστήματος· άπορρίπτει τόν ιδιωτικό καπιταλισμό αλλά και τόν γραφειοκρατικό κολλεκτιβισμό· και όσον άφορά τήν έξωτερική του ζωή καταργεί τόν δημοκρατικό συγκεντρωτισμό». «Θά μπορούσε λοιπόν κάποιος νά ισχυρισθεί ότι τό ΙΚΚ είναι πλέον ένα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα δυτικού τύπου; Ή άπάντηση δέν είναι εύκολη, γιατί

μπορεί κανείς να υποστηρίξει τι δεν είναι πιά, αλλά δεν είναι τόσο εύκολο να διαγνώσει κάποιος τι είναι ή τι πρόκειται να γίνει. 'Η άλτερνατίβα που προτείνει το ΙΚΚ στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία αντικατάσταση στην κεντρική πολιτική και την εξουσία της Χριστιανοδημοκρατίας». Στην 'Ιταλία υποστηρίζουν οι 'Ιησουίτες υπάρχει ανάγκη μιας άλτερνατίβας αλλά όχι με την μορφή έναλλαγής στην κεντρική εξουσία των πολιτικών κομμάτων: «πριν να είναι πολιτική, ή καλύτερα πολιτικό - κομματική, αυτή ή άλτερνατίβα πρέπει να 'ναι πολιτιστικής και ήθικης τάξης, δηλαδή αλλαγής των ήθων, των συμπεριφορών που θα 'πρεπε να εμπνέονται από συναίσθηση του καθήκοντος, και της τιμιότητας, της αλληλεγγύης και της δικαιοσύνης, από επαγγελματική συνείδηση. 'Η κρίση της κοινωνίας μας, είναι βέβαια κρίση πολιτική, αλλά κύρια κρίση ήθικη (και για μας που πιστεύουμε, πιά ριζικά, κρίση θρησκευτική). Σ' αυτή τη βαθιά κρίση, ή άλτερνατίβα του ΙΚΚ από μόνη της δεν μπορεί να αποτελέσει μία εναλλακτική κατάσταση, αν και πολλές προτάσεις της αξίζει να προσεχθούν».

Στις 23 'Απριλίου 1989 ο 'Οκέτο επισκέπτεται στην Βαρκελώνη το ΣΚ και το ΚΚ της Καταλωνίας που μόνο του παίρνει στή Καταλωνία τους διπλάσιους ψήφους απ' ότι παίρνει σ' όλη την 'Ισπανία το ΙΚΚ.

'Ομως ο Μάιος 1989 είναι ένας σημαντικός μήνας για τον 'Οκέτο μιά για πρώτη φορά ένας γραμματέας του ΙΚΚ θά επισκεφθεί τις ΗΠΑ. Στις 8 Μαΐου 1989 οι «New York Times» χαρακτηρίζουν το ΙΚΚ «σοσιαλδημοκρατικό σ' όλα εκτός από τον τίτλο» μιά πολυσέλιδη ανάλυση. 'Εν τω μεταξύ ο Γάλλος πολιτειολόγος Μωρίς Ντυβερζέ, σύμβουλος του Μιττεράν, δηλώνει υποψήφιος ως ανεξάρτητος με τις λίστες του ΙΚΚ, δεύτερος μετά τον 'Οκέτο. 'Ο Ντυβερζέ έξηγηε στην «Le Monde» την επιλογή του αυτή με τρεις τουλάχιστον αιτιολογήσεις: ή πρώτη είναι ότι για πρώτη φορά, αυτή ή υποψηφιότητά του, «βάζει τις βάσεις για μιά μελλοντική ευρωπαϊκή ήπικοότητα που θά ξεπερνάει τις αντίστοιχες εθνικές, ιστορικά ριζωμένες», ή δεύ-

τερη ότι τό θεωρεί τιμή του πού θ' αντικαταστήσει τόν αποθανόντα Α. Σπινέλλι από τούς πρωτεργάτες της ευρωπαϊκής ένωσης και τρίτη ότι τό ΙΚΚ δέχθηκε να είναι στό Στρασβούργο «ανεξάρτητος, έντελώς έλευθερος στίς απόψεις του, στίς πράξεις του και στή διάθεση του ψήφου του». Σύμφωνα με τόν Ντυβερζέ «ή σκέψη του Γκράμι καθιστούσε την μαρξιστική ιδεολογία λιγότερο άρτηριοσκληρωτική άκόμη και μέσα στή σταλινική περίοδο. Αυτή ή σκέψη όδηγεί τώρα τό ΙΚΚ σε μιά πραγματική πολιτιστική επανάσταση, που προωθεί και ό νέος γραμματέας του 'Ακίλε 'Οκέττο». 'Η σκέψη του Μάρξ ξαναγίνεται «μιά μέθοδος» πράγμα που ό Ντυβερζέ επιθυμούσε από πάντα. Σε αντίθεση με τά παραδοσιακά ΚΚ της Γαλλίας, της 'Ισπανίας, της 'Ελλάδας και της Πορτογαλίας τά όποια «άποκλείουν τούς ψηφοφόρους τους σε ένα ολοκληρωτικό γκέτο μέσα στά πλουραλιστικά καθεστώτα, στην 'Ιταλία τό μεγαλύτερο κομμουνιστικό κόμμα της Δύσης επιχειρεί να σπάσει τούς τείχους αυτού του γκέτο — ήδη λιγότερο άποκλεισμένου απ' άλλου — και να μπει πλήρως στή δημοκρατία».

Στις 14 Μαΐου 1989, μιά μέρα πριν την επίσκεψη 'Οκέττο στίς ΗΠΑ, ό γραμματέας του ΙΚΚ δίνει μιά συνέντευξη έφ' όλης της ύλης στή σύνταξη του περιοδικού «Espresso»: «'Η υποψηφιότητα του Ντυβερζέ έχει συμβολική σημασία μιά και άποδεικνύει πώς είναι δυνατό να δημιουργηθεί μιά ευρωαριστερά ως νέος πολιτικός χώρος όπου θά διαλυθεί ό δογματικός ύπνος όχι μόνο της κομμουνιστικής αλλά και της σοσιαλδημοκρατικής παράδοσης. 'Από τις πιά ένδιαφερόμενες προτάσεις του είναι ένα θεσμικό και πολιτικό σχέδιο για την Εύρώπη όμοιο με τό δικό μας και των Γάλλων σοσιαλιστών αλλά και άλλων αριστερών δυνάμεων της Εύρώπης».

'Ερώτηση: Μά την άποψη του ότι τό ΙΚΚ δεν είναι πιά ένα κομμουνιστικό κόμμα πώς την αντιλαμβάνεστε;

'Απάντηση: Θά 'πρεπε να ρωτήσουμε στό Ντυβερζέ ποιά ιδέα είχε κατασκευάσει για ένα κομμουνιστικό κόμμα. Σήμερα υπάρχουν κόμματα που δηλώνουν κομμουνιστικά αλλά έχουν έντελώς δια-

φορετικές θέσεις από τίς δικές μας· και αυτό με κάνει να δηλώσω ότι στην πραγματικότητα δεν υπάρχει πιά ένα κομμουνιστικό κίνημα: υπάρχουν προσδευτικά ΚΚ που υποστηρίζουν την μεγάλη ανανεωτική προσπάθεια του πειράματος του Γκορμπατσώφ και ΚΚ που τό αντιπαλεύονται. Μέσα σ' αυτή τη κατάσταση, τό ΙΚΚ είναι κάτι τό έντελώς καινούργιο, ένα «ζώο» παράξενο και πολύτιμο, που είχε την ευκαιρία να συναντήσει στην διαδρομή του ένα μοναδικό άνθρωπο στή ιστορία της ευρωπαϊκής σκέψης, τόν 'Αντόνιο Γκράμι και πού σήμερα είναι έξοπλισμένο για να έγκατασταθεί μέσα από τίς ρήξεις και τίς ασυνέχειες που άπαιτούνται, στό νέο χώρο της ευρωαριστεράς.

'Ερώτηση: Πριν είπατε ότι δεν μπορεί να μιλήσει κάποιος για κομμουνιστικό κίνημα. 'Αξίζει τό κόπο, τότε να ονομάζεστε 'Ιταλικό Κομμουνιστικό κόμμα;

'Απάντηση: 'Αν θά 'πρεπε να αποδώσουμε τά λάθη μιας όλοκληρης ιστορικής περιόδου στό όνομα, τότε θά 'πρεπε να αλλάξει τόσο ό κομμουνιστικός όσο και τό σοσιαλιστικός τίτλος. Δεν παίζω με τίς λέξεις. Θέλω άπλως να πώ ότι αν μόνο διαμέσου του τίτλου προσπαθείς να άποδείξεις ότι ακολουθείς μιά άλλη διαδικασία δεν θά υπήρχε τόσο μεγάλο πρόβλημα. Πάντως έμεις δεν δεχόμαστε, κάτω από έξωτερικές πιέσεις, να αλλάξουμε όνομα ακόμα και γιατί αυτό τό όνομα ήταν, για εκατομμύρια Ιταλών, σύμβολο μεγάλων δημοκρατικών αγώνων και έλευθερίας την ίδια στιγμή τονίζω ότι αυτό τό ζήτημα δεν αντιμετωπίζεται με προκαταλήψεις θρησκευτικού τύπου αλλά με πολιτικά επιχειρήματα. 'Εάν υπάρξει μιά αλλαγή του Ιταλικού πολιτικού φάσματος και θά δοθεί ή δυνατότητα να γεννηθεί ένας καινούργιος πολιτικός όργανισμός, ή αλλαγή του όνόματος θά μπορούσε κάλλιστα να συζητηθεί με την άπαραίτητη ήρεμία...

'Ερώτηση: Δέχεσε τόν προσδιορισμό του ΙΚΚ ως ενός μαζικού ριζοσπαστικού κόμματος;

'Απάντηση: Δεν τόν θεωρώ προσβλητικό. Συμπληρώνω, βέβαια, ότι αν μ' αυτό τόν όρο ύπονοείται ότι μετασχηματιζόμαστε σε ένα κόμμα που άπλως εκφράζει συμ-

φέροντα και προβλήματα χωρίς να αναλαμβάνει τις συνέπειες που απορρέουν, δηλαδή την υπευθυνότητα και τους συμβιβασμούς μιας κυβέρνησης, δέν δέχομαι αυτό τον όρισμό. "Αν όμως μ' αυτόν τον όρο δηλώνεται τό γεγονός ότι έχουμε άφομοιώσει βασικά στοιχεία της νέας φιλελεύθερης δημοκρατικής σκέψης που άμφισβητεί μερικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής πολιτικής μας κουλτούρας και μερικά αυταρχικά και δλοκληρωτικά στοιχεία αυτής της ίδιας της δημοκρατίας στις πολύπλοκες καπιταλιστικές κοινωνίες, αυτό ναί είναι άλήθεια. Πάντως έγώ θά προτιμούσα ένα προσδιορισμό της ταυτότητάς μας πίο έπεξηγηματικό της ιδιαιτερότητάς μας ως προοδευτικού λαϊκού κόμματος, ίκανού νά έξασκήσει μιά αντιπολίτευση γιά τήν κυβερνητική έναλλαγή.

Ερώτηση: Σέ μιά συνέντευξη στη «*Rinascita*» δηλώσατε ότι τό ΙΚΚ και τό SPD αντιμετώπιζον κοινά προβλήματα μέ κοινά έννοιολογικά έργαλεία. Ποιά είναι τά στοιχεία εκείνα που σās προσομοιάζουν μέ τό SPD ή μέ τούς "Αγγλους εργατικούς;

Απάντηση: Η νέα αυτή προσπάθεια θέλει νά δώσει μιά άπάντηση στη κρίση ιδεών της άριστεράς των περασμένων χρόνων. Από μιά άκριτη ύποστήριξη του βιομηχανισμού περάσαμε σε μιά προβληματική όσο άφορά τήν εξέλιξη όπου πρωταρχική σημασία έχουν ζητήματα όπως ή ποιότητα της άνάπτυξης, ή σχέση τεχνολογίας και εργασίας, παραγωγής και περιβάλλοντος, ή φεμινιστική διαφορετικότητα και ή συνολική όργάνωση της κοινωνίας.

Ερώτηση: Στις 15 Μαΐου επισκέπτεσθε τίς ΗΠΑ. Τί θά πείτε στους άμερικάνους συνομιλητές σας;

Απάντηση: Αυτή τή στιγμή, στην Άμερική συζητιέται εάν θά δώσουν ή θά πάρουν τό άέριο από τόν Γκορμπατσώφ. Έγώ πιστεύω ότι στό όνομα, όχι των συμφερόντων του Γκορμπατσώφ, αλλά των αξιών της έλευθερίας, της δημοκρατίας και της ειρήνης είναι πρós τό συμφέρον όλων νά αντιμετωπίσουν μέ συμπάθεια και νά ύποστηρίξουν τή σοβιετική μεταρρυθμιστική διαδικασία. Όποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά θά 'ταν

καταστροφική γιά όλους και κυρίως γιά τήν Εύρώπη: όλοι μπορούν νά αντιληφθούν ότι ό εκδημοκρατισμός που έπιχειρείται εκεί είναι ταυτόχρονα και μιά μεγάλη εύκαιρία συνεργασίας (μέ μās)».

Η έπίσκεψη του Όκέττο στη Νέα Ύόρκη (15 - 19 Μαΐου) παρόλο που δέν είχε συναντήσεις μέ μέλη της κυβέρνησης Μπους ήταν καθ' αυτό ένα γεγονός μεγάλης σημασίας γιά τήν ήγεςία του ΙΚΚ. Από τόν Ίανουάριο του 1978, όταν ή κυβέρνηση Κάρτερ σε έπίσημη ανακοίνωσή της εκδήλωσε τήν αντίθεσή της σε μιά συμμετοχή του ΙΚΚ στην ίταλική κυβέρνηση και καθ' όλη τή διάρκεια της κυβέρνησης Ρήγκαν, ή άμερικάνικη έπίσημη άποψη δέν άλλαξε καθόλου. Έτσι ή έπίσκεψη Όκέττο έπιθυμούσε νά διαβρώσει μιά διάχυτη δυσπιστία των άμερικανικών κύκλων ως προς τήν «καλή πίστη» των ίταλών κομμουνιστών. Και ή πρώτη δλωση ήταν αυτή του άμερικανικού τύπου. Η «*Washington Post*» ύποδεχόταν τόν ίταλό ήγέτη μ' ένα άφιέρωμα και ένα όκτάστηλο, μέ τίτλο: «Eurocommunist no more» (όχι πιά εύρωκομμουνιστές). Έκτός από τόν ΓΓ του ΟΗΕ ντε Γκουεγιάρ, ό Όκέττο συνάντησε μιά σειρά έπίσημους αξιωματούχους του Κογκρέσσου και της Γερουσίας, κατά προτίμηση «ρουσβελτιάνους» (όπως τόν πρόεδρο της Έπιτροπής έξωτερικών θεμάτων της Γερουσίας Caliborne Pell, τόν πρόεδρο της ύποεπιτροπής γιά τήν Εύρώπη και Μέση Άνατολή Lee Hamilton, τόν στενό συνεργάτη του Δουκάκη, γερουσιαστή Πώλ Σαρμπάνης) — αλλά και τόν Edgar Miles Bronfman, πρόεδρο του World Jewish Congress, της παγκόσμιας όργάνωσης των έβραϊκών κοινοτήτων, και τόν Ντέιβιντ Ροκφέλλερ της γνωστής δυναστείας. Έπίσκεψη στους τάφους του Τζών και Ρόμπερτ Κέννεντυ και στό Vietnam Veterans Memorial ύπέρ των πενήντα χιλιάδων άμερικανών που έπεσαν στό Βιετνάμ και δήλωσε ότι τό Βιετνάμ «είναι μιά άνοικτή πληγή γιά όλους μας». Άλλά τό πίο δύσκολο σημείο ήταν ή όμιλία του στό Πανεπιστήμιο της Νέας Ύόρκης, ή μόνη έπαφή του μέ τούς άμερικάνους radicals — μιά και μέ έπιμέλεια ή ί-

ταλική αντιπροσωπεία άπέφυγε όποιαδήποτε έπαφή μέ άριστερές και κομμουνιστικές όργανώσεις και κόμματα. Η συνάντηση κατέληξε σε μιά άληθινή μονομαχία ανάμεσα στόν Όκέττο και τόν Ράλφ Μιλμπάντ ό όποιος δήλωσε άνήσυχος γιά τή διάθεση του ΙΚΚ ν' αλλάξει όνομα και ρώτησε αν στην καπιταλιστική Εύρώπη τό ΙΚΚ παλεύει άκόμα γιά τό σοσιαλισμό σε πολιτικό και θεσμικό επίπεδο. «Θέλω νά είμαι σαφής — άπάντησε ό Όκέττο — στην άποστροφή του ρεφορμισμού διακρίνω μιά παλιά θεωρητική αντίληψη και τόν άπόηχο μιάς ξεπερασμένης αντίθεσης του 19ου αιώνα ανάμεσα στη μεταρρύθμιση και τήν επανάσταση». Οί επαναστάσεις του δύο χιλιάδες είναι όχι βίαιες, όπως γιά παράδειγμα ή χειραφέτηση της γυναίκας. «Είναι πίο επαναστάτης αυτός που ύποστηρίζει κάτι τέτοιο ή αυτός που μένει προσκολλημένος στις γραφές του 19ου αιώνα; Γιά μένα όποιος δέν λαμβάνει ύπόψη του αυτές τίς καινούργιες πραγματικότητες είναι ένας συντηρητικός. Και αν έπιμείνεις, θά πώ πώς είναι και ένας αντιδραστικός». Ο Μιλμπάντ έξεγειρείται φωνάζοντας «ή μπουρζουαζία δέν έχει σε τίποτε νά βοηθηί αυτούς τούς τύπους» αλλά άργότερα ό Ναπολιτάνο συμφιλιώνει τούς δύο άνδρες μετά τήν δήλωση του Όκέττο ότι «αν ήξερα σε ποιόν άπαντούσα θά άπαντούσα πίο προσεκτικά».

Άλλά ή έπίθεση των radical συνεχίσθηκε επί μακρόν: κάποιος ρώτησε πώς μπορεί ένας πραγματικός σοσιαλιστής νά αισθάνεται άνετα μέσα στό ΝΑΤΟ, ένας άλλος φωνάζει ότι τό ΙΚΚ δέν φοβίζει πιά κανέναν στην άλλη πλευρά του Άτλαντικού. Στο τέλος ό Όκέττο κλείνει λέγοντας πώς «τό ΙΚΚ δέν θέλει νά δημιουργήσει φόβο αλλά νά άποκτήσει συμπάθειες» και γι' αυτό «δέν φθάνει νά κοιτάζεσαι τό πρωί στόν καθρέφτη γεγονός πόσο είσαι όμορφος, δυνατός και επαναστάτης», κατέθεσε τήν έκπληξή του — «γιά καιρό δέν συναντούσα τόσο πολλούς έξτρεμιστές μαζεμένους μαζί» — αλλά στό τέλος άπέσπασε ένα μακρύ χειροκρότημα. Και δέν ήταν λίγο, γιά όσους είχαν τήν άπαραίτητη μνήμη γιά νά θυμούνται ότι ό Καρίγιο στην ίδια αίθου-

σα είχε φύγει συνοδευόμενος από σφυρίγματα και αποδοκιμασίες. 'Ο 'Οκέττο βρεσε.

Σ τις 14 Μαΐου 1989 ὁ Χένρυ Κίσιγκερ μιλώντας στό συνέδριο τοῦ ΡΓΙ (ρεπουμπλικάνοι) μαζί μέ τόν Βαλερύ Ζισκάρντ ντ' Ἐστέν και τόν Σιμόν Πέρες και ἔχοντας ὡς κοινό ἐκτός τούς συνέδρους τόν ἴδιο τόν Τζ. Ἀνιέλλι τῆς Φιάτ, in persona, ἔκανε ἕνα «μάθημα» διπλωματικῶν σχέσεων Ἀνατολῆς - Δύσης πού δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀπλῶς ἕνα θεωρητικό βίτσιο. Μπορεῖ ὁ Κίσιγκερ νά εἶναι ἕνας «ἀπλός πολίτης» ἀλλά ἡ ἐπιρροή του στήν ἔξωτερική πολιτική τοῦ Μπούς εἶναι σημαντική ἄμεσα και ἔμεσα (βασικοί συνεργάτες τοῦ Μπούς ὅπως ὁ ἀρχηγός τοῦ ἔθνικοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας Scowcroft και ὁ ὑποπρόεδρος τοῦ Κράτους Eagleburger εἶναι πιστοί συνεργάτες τοῦ πρώην «μάγου»). 'Ο Κίσιγκερ προειδοποίησε τούς Εὐρωπαίους νά «δυσπιστοῦν» ἀπέναντι στήν νέα σοβιετική ἐξουσία μιά «και ἡ URSS μοιάζει περισσότερο μέ τήν παλιά ρωμαϊκή αὐτοκρατορία παρά μέ μιά μοντέρνα δημοκρατία». Ἡ ἰδέα τοῦ Γκορμπατσώφ (και τοῦ Ντέ Γκώλ) γιά «κοινό εὐρωπαϊκό σπίτι» ἀπό «τά Οὐράλια ὡς τόν Ἀτλαντικό» δέν ἔχει καμιά δυνατότητα πραγματοποίησης. Γιά τόν Κίσιγκερ τρία εἶναι τά πιθανά μοντέλα: «Πρῶτο: Μιά Εὐρώπη πού περιλαμβάνει τόσο τήν ΣΕ ὅσο και τίς ΗΠΑ. Δεύτερο: Μιά Εὐρώπη πού ἀποκλείει τίς ΗΠΑ και περικλείει τήν ΣΕ. Τρίτο: Μιά ἰσχυρή Εὐρώπη στήν ὁποία τόσο ἡ ΣΕ ὅσο και οἱ ΗΠΑ ἔχουν τά ἴδια προνόμια». Τό πρῶτο μοντέλο εἶναι «ἀπραγματοποίητο» τό δεύτερο «ἐπικίνδυνον» και τό τρίτο τό «μόνο πού ἔχει κάποια δυνατότητα».

Στήν Εὐρώπη δίνεται μιά ἱστορική εὐκαιρία «νά ἀντιμετωπίσει ἔνωμένο τό σοβιετικό πρόβλημα» — «κάθε προσπάθεια νά ἀντιμετωπισθεῖ μέσα σέ στενά ἔθνικά πλαίσια θά ὀδηγήσει τήν Δύση στή καταστροφή». Βασικός ἀποδέκτης τῆς προειδοποίησης τοῦ «μάγου» δέν εἶναι βέβαια ἄλλος παρά ἡ Δυτική Γερμανία. «Κανένα εὐρωπαϊκό ἔθνος δέν ἐπιθυμεῖ νά πέσουν οἱ ἀτομικές βόμβες στό ἔδαφός του· ἀλλά και κανένα δέν

θά τό ἐπιστρέψει γιά νά ὑπερασπιστεῖ ἕνα ἔθνος πού δέν δέχεται τόν πυρηνικό ἐξοπλισμό». Ἡ προειδοποίηση γίνεται ἀπειλή: «Οἱ ΗΠΑ ἐπενέβηκαν δύο φορές γιά νά ὑπερασπίσουν τήν εὐρωπαϊκή ἄμυνα· αὐτό δέν σημαίνει ὅτι εἶναι διατεθειμένοι νά ἐπέμβουν και μιά τρίτη φορά». Αὐτή ἡ ἀποψη Κίσιγκερ ἔρχεται νά ἐπεξεγήσει ἀπό τήν ἰδιαίτερη, ἀμερικανική πλευρά, τήν ἀπόφαση 300 και πλέον μελῶν τῆς τριμελοῦς πού ἔνα μήνα πρὶν στό ξενοδοχεῖο Intercontinental τοῦ Παρισιοῦ (8-9-10 Ἀπρ. 1989) ἀποφάσισαν μιά καταρχή «ἐμπιστοσύνη στήν περεστρόικα» τοῦ Γκορμπατσώφ στό γνωστό σάν «ραπόρτο Κίσιγκερ - Ζισκάρντ - Νακασόνε» γιά τίς σχέσεις Ἀνατολῆς - Δύσης. Ὅσο ἀφορᾷ τήν εὐρωπαϊκή ἔνωση τοῦ 1992 και τίς κριτικές τῶν ἀμερικανῶν και γιαπωνέζων ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος γιά μιά Εὐρώπη — «ὄχυρό» τόσο ὁ Ζάκ Ντελόρ ὅσο και ὁ πρόεδρος τῆς Φιάτ, Τζιάννι Ἀνιέλλι προσπάθησαν νά τούς καθησυχάσουν. Εἰδικά ὁ Ἀνιέλλι, πού ἦταν ἕνας ἀπό τούς εισηγητές μέ θέμα ἀκριβῶς τήν κοινή ἀγορά, παρουσίασε μέσα ἀπό τούς οικονομικούς συντελεστές μιά κατάσταση κάθε ἄλλο παρά ἐνισχυτική τῆς ἀμερικανο-γιαπωνέζικης ἀνησυχίας. Πράγματι ἡ ΕΟΚ δέχεται τό 14% τῶν γιαπωνέζικων ἐξαγωγῶν ἐνῶ ἡ Ἰαπωνία δέχεται τό 3,5% τῶν ἀντίστοιχων εὐρωπαϊκῶν. Καί ἐνῶ ὑπάρχει οὐσιαστικά ἰσοδυναμία ἀνάμεσα στήν ΕΟΚ και τίς ΗΠΑ, οἱ τελευταῖες δέχονται ἕνα 42% τῶν γιαπωνέζικων ἐξαγωγῶν ἐνῶ ἐξάγουν ἀντίστοιχα μόλις τό 15%. 'Ο Ἀνιέλλι ζήτησε λιγότερη ἔνταση τῶν ἀνταγωνισμῶν στήν παγκόσμια οικονομική ἀγορά και κατέληξε λέγοντας ὅτι οἱ ἀμερικανο-γιαπωνέζικοι ἐνδοιασμοί «φαίνεται νά ἐκφράζουν περισσότερο τούς δικούς τους φόβους παρά τίς πραγματικές διαθέσεις τῶν Εὐρωπαίων».

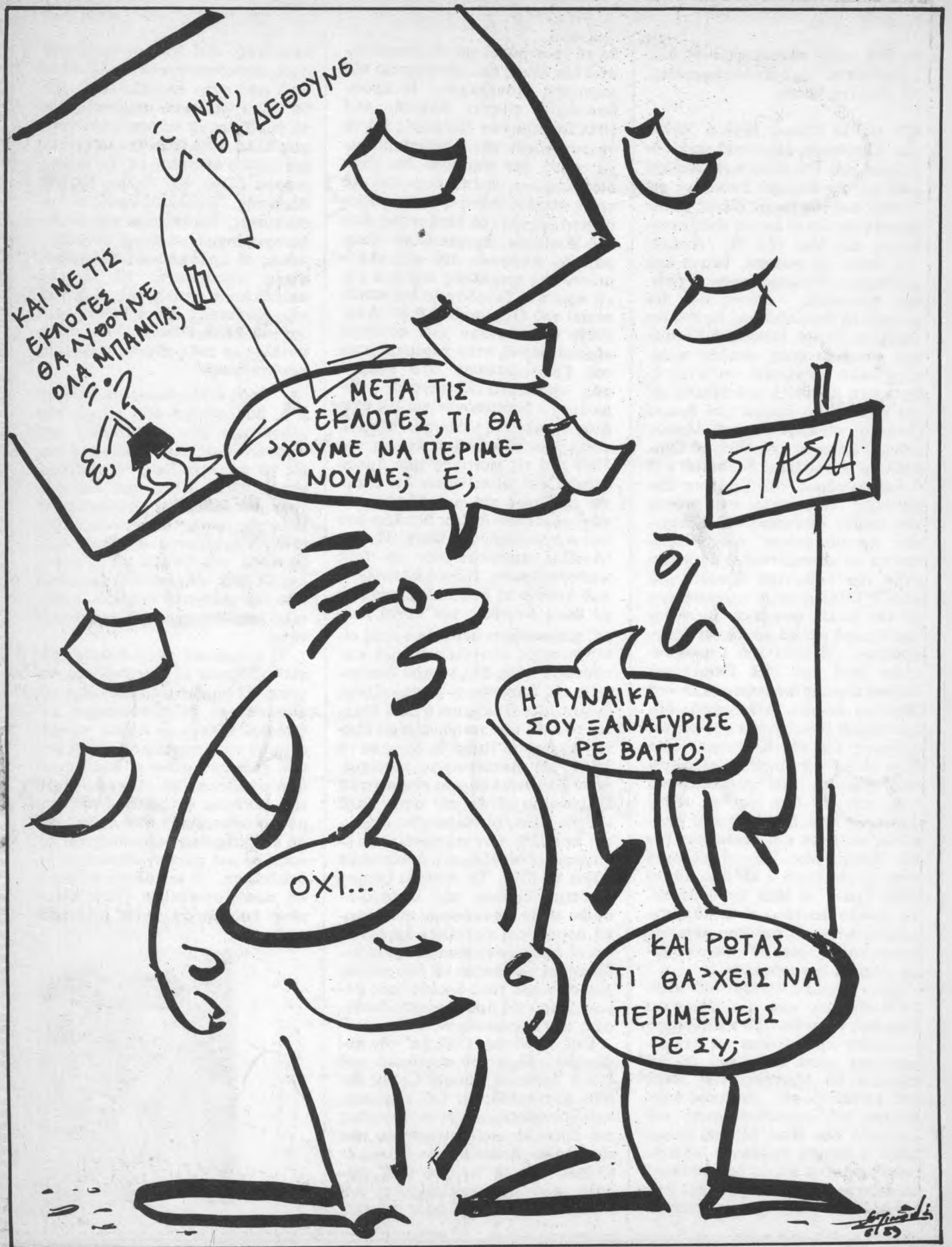
Στίς 17 Μαΐου 1989 ἀπ' τήν πυραμίδα - ἔδρα τοῦ συνεδρίου τοῦ ΙΣΚ ὁ Ἰσπανός Enriquer Crespe Bagon, ἀντιπρόεδρος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοβουλίου και συγγραφέας τοῦ προεκλογικοῦ μανιφέστου τῶν εὐρωπαίων σοσιαλιστῶν γιά τίς ἐκλογές στίς 18 Ἰουνίου 1989, παρόλο πού προσκεκλημένος τοῦ Κράξι ἔπλεξε τό ἐγκώμιο τοῦ ΙΚΚ

λέγοντας: «Οἱ Ἴταλοί κομμουνιστές συνεργάστηκαν πολύ καλά μαζί μας στήν Εὐρωβουλή... Δέν θά 'θελα νά δώσω συμβουλές γιά τό τί πρέπει νά κάνετε στόν τοποσας ἀλλά αὐτό εἶναι ἕνα μοναδικό φαινόμενο σέ σχέση μέ τήν συμπεριφορά ὄλων τῶν ἄλλων ΚΚ τῆς Εὐρώπης. Ἐξάλλου, ἐμεῖς οἱ σοσιαλιστές, δουλεύουμε γιά νά δημιουργήσουμε μιά κοινή δύναμη... Αὐτές οἱ προσπάθειες ἐπέτρεψαν στούς σοσιαλιστές νά εἶναι ἡ σπονδυλική στήλη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστερᾶς και ἡ ἔνωσή τους ὄχι μιά ἀπλή ἄθροιση ἀλλά τό ἀποτέλεσμα μῆς κοινῆς πολιτικῆς κουλτούρας».

Αὐτός ὁ πληροφοριακός θόρυβος, αὐτή ἡ ροή λέξεων/σημείων πού δέν σημαίνουν, πού καρφώνονται στόν ἐγκέφαλο χωρίς νά προλαβαίνεις νά «σκέφτεσαι τί λέει», ἀλλά πού δημιουργοῦν μιά δεδομένη κατάσταση ὑποταγῆς στόν ἀφέντη-σημαῖνον (στόν σημαίνοντα ἀφέντη), ἀνεξάρτητα τοῦ ΠΟΙΟΣ εἶναι αὐτός και ΤΙ λέει — ἀρκεῖ πού ἐκπέμπει ἀπό τόν «κρατικό πομπό» — ἀποτελεῖ μιά καθημερινή πραγματικότητα.

Ἡ κοινωνική μάζα ἀπλῶς γράφει· χάθηκαν οἱ σαρκοβόρες ἐννοίες. Ἡ σημειωτική συσσώρευση ἀκολούθησε τῆ συσσώρευση κεφαλαίου ὥσπου οἱ λέξεις κούραστηκαν νά κνηθοῦν τά πράγματα πού χάθηκαν μέσα σ' ἕνα δάσος ἀπό σύμβολα. Ἡ συνεκτικότητα τῆς Εἰκόνας ἀποφεύγει τόν σημαντικὸ διασκορπισμό πού ἡ Γραφή ἐπέβαλε ἀναγκάζοντας τίς ἐννοίες σέ μιά συνεχῆ κοινωνική πιστοποίηση. Ἡ μοναδική κοινωνική πραγματικότητα εἶναι πλέον αὐτή πού προβάλλεται στίς ὀθόνες.

Κονφύρας
εὐ φέω, ἀνδίαδα!

Γι' αὐτὸ εἶπα
ἵνα φαντασθε
τὸν νῆο
ἔξοικωτῶ
τὸ αὐτὸ

ΨΗΦΙΣΤΕ ΤΟΥΣ

ἄλλοι καλύτερα
μέρη!

ΛΙΘΟΙ ΠΛΙΝΘΟΙ

ΒΡΕΦΑΝΟΙ
ΑΡΑΚΤΩΣ ΗΤΤΗΜΕΝΟΙ

Ἡ πράσινη ὀκταετία στήν ἐκπαίδευση

Κι είναι καιρός νά ποῦμε τά λιγοστά μας λόγια γιατί ἡ ψυχὴ μας αὐριο κάνει πανιά.

Γ. Σεφέρης

Τί ἄφησε λοιπόν τό ΠΑΣΟΚ στήν ἐκπαίδευση; Ἡ ἀπάντηση δέν εἶναι εὐκόλη. Ὅχι μόνο γιατί μᾶς λείπουν κάποια πραγματολογικά δεδομένα, σάν κι αὐτά πού μέ ἐπιμέλεια ἀποκρύπτει συστηματικά τό ΠΑΣΟΚ, ἀλλά γιατί ἡ ἀπάντηση προϋποθέτει ἀναγκαστικά καί τή δική μας αὐτοκριτική — τῆς Ἀριστερᾶς ἔννοῶ — ὅταν θελήσουμε νά ἐρμηνεύσουμε τίς κοινωνικές συγκρούσεις στήν ἐκπαίδευση τήν περίοδο 1981-1989. Θά διακινδυνεύσω ὡστόσο τίς ἐπόμενες κριτικές ἐπισημάνσεις:

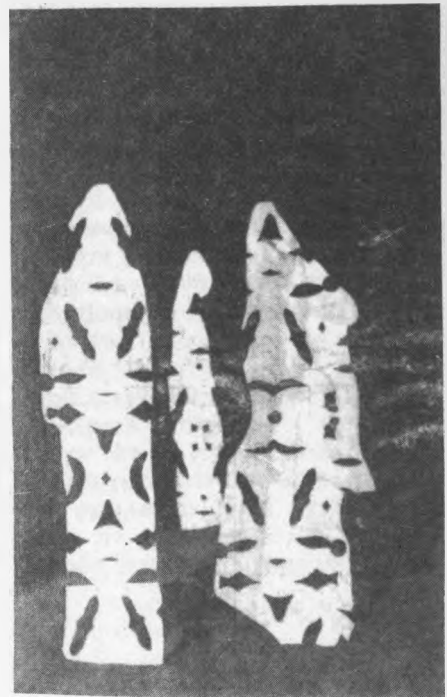
1. Τό ΠΑΣΟΚ, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τή λεγόμενη δομή τῆς γενικῆς ἐκπαίδευσης, σεβάστηκε καί συντήρησε, μέ κάποιες μικροαλλαγές, τήν ἀντίστοιχη κληρονομιά τῆς Νέας Δημοκρατίας. Ἔτσι σήμερα οἱ θεσμικές διακρίσεις σέ προσχολική, στοιχειώδη καί μέση ἐκπαίδευση παραμένουν ἀμετάβλητες. Ἡ ἐννιάχρονη ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση δέν ἀπόχτησε ἐνιαῖο χαρακτήρα, τό πολυδιαφημισμένο Ἐνιαῖο Πολυκλαδικό Λύκειο ὑποτάχθηκε στή λογική τοῦ ὀνομαζόμενου «διπλοῦ καπιταλιστικοῦ δικτύου» καί τά Μεταλυκειακά Κέντρα ἔχουν κιόλας ξεθωριάσει.

2. Στό τέλος τῆς πράσινης ὀκταετίας μένομε μέ τήν ἐπίφαση δημοκρατικῶν - συμμετοχικῶν θεσμῶν καί μέ τήν ἀκαμπτη λογική τῶν παλιῶν ἱεραρχικῶν σχέσεων στήν ὀργάνωση τῆς γενικῆς ἐκπαίδευσης. Τό ΠΑΣΟΚ μᾶς κληροδοτεῖ τό νόμο-πλαίσιο 1566/85, πού συμπυκνώνει αὐτή τή γνώριμη λογική, καί μᾶς ἀφήνει στά χαρτιά κάποια σχέδια Προεδρικῶν Διαταγμάτων μέ ξεθωριασμένη

αὐτή τήν ἐπίφαση. Ἔχομε ἔτσι τή βεβαιότητα πώς ὁ θεσμός τοῦ σχολικοῦ συμβούλου θά μεταμορφωθεῖ στόν παλιό θεσμό τοῦ ἐπιθεωρητή, γιά νά πάσουν οἱ σχολικοί σύμβουλοι νά συντηροῦν ὁμαδικά τήν περιφερόμενη ἀμνηχανία τους.

3. Τά νέα βιβλία στό δημοτικό καί τή μέση ἐκπαίδευση τροποποίησαν σημαντικά τό περιεχόμενο καί τή μορφή τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεολογημάτων τῆς νεοδημοκρατικῆς περιόδου. Κάποιοι τομεῖς τῶν σχολικῶν γνώσεων ἔχουν ἐξορθολογιστεῖ καί στά λεγόμενα «κοινωνικά μαθήματα» οἱ διαφορετικές ἀντιλήψεις δέ διατυπώνονται πιά μέ μισόλογα. Νεότευκτες ψυχολογικές καί γλωσσολογικές ἀντιλήψεις ἔχουν ἐπιστρατευθεῖ, μᾶλλον ἐπιφανειακά, γιά νά προσδώσουν ἐπιστημονική κάλυψη σέ Ἀναλυτικά Προγράμματα (π.χ. νεομπιχεβιορισμός στό νηπιαγωγεῖο) καί σέ σχολικά βιβλία (π.χ. δομική γλωσσολογία στό δημοτικό). Συνοπτικά θά λέγαμε πώς τό ΠΑΣΟΚ, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τίς σχολικές γνώσεις, ἐπιχείρησε νά διευρύνει τά στηρίγματα τῆς ἀστικῆς ἡγεμονίας, χωρίς ὡστόσο νά συγκροτήσει πάντοτε ἓνα συνεκτικό καί ἐνιαῖο λόγο. Ἡ ἀπλή μετονομασία τοῦ ΚΕΜΕ σέ Παιδαγωγικό Ἰνστιτούτο ἐκφράζει στό ἐπίπεδο τῶν ἐπιτελικῶν ἀποφάσεων αὐτή τήν ἀδυναμία.

4. Ἄν ἐξαιρέσει κανεῖς τήν κατάργηση τῶν ἐξετάσεων γιά τό Λύκειο, οἱ παραδοσιακές πρακτικές τῆς βαθμολογίας καί τῶν ἐξετάσεων παραμένουν σήμερα ἄθικτες. Τό ΠΑΣΟΚ ὑποσχέθηκε τήν κατάργηση τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων γιά τήν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση. Περιορίστηκε ὡστόσο νά τίς βαφτίσει ἀρχικά πανελλαδικές καί ἀργότερα γενικές. Σήμερα δέ μᾶς ἀφήνει μόνο μιά νέα ἐξεταστική συνταγή γιά τήν τριτο-

βάθμια ἐκπαίδευση· μᾶς ἀφήνει κυρίως τήν ἀντίληψη πώς οἱ καθιερωμένες σχολικές πρακτικές —τρόποι διδασκαλίας, ἐξετάσεις, βαθμολογία κ.τλ.— εἶναι ὀρθές καί ἀναγκαῖες, ὅπως ἀκριβῶς ἡ καθιέρωση τοῦ μονοτονικοῦ, πέρα καί πάνω ἀπό σοσιαλιστικά δράματα καί προσδοκίες.

5. Ἡ «ἀνωτατοποίηση» εἶναι πιά πραγματικότητα γιά τούς δασκάλους - νηπιαγωγούς, ὅπως καί ἡ βαθμολογική - μισθολογική ἐξίσωση μέ τούς καθηγητές τῆς μέσης. Αὐτά ἔγιναν ἀναντίρρητα στήν πράσινη ὀκταετία. Σήμερα ὡστόσο τό ΠΑΣΟΚ μᾶς κληροδοτεῖ τήν τυπική ἀναβάθμιση τῆς ἐκπαίδευσης τῶν δασκάλων - νηπιαγωγῶν καί τόν ἀπόηχο τῶν ζητωκραυγῶν τῆς Ὀμοσπονδίας τους. Μᾶς ἀφήνει ἀκόμα τήν «ἀδιαφορία» του γι' αὐτά τά νέα πανεπιστημιακά τμήματα καί κυρίως τήν αἴσθηση πώς ἡ κατάρτιση τῶν ἀποφοίτων τους δέ θά τους βοηθήσει νά καταπολεμήσουν ἀργότερα στό σχολεῖο τά κυρίαρχα ἰδεολογήματα γιά τούς μαθητές, τήν ἐπίδοση, τή βαθμολογία κ.τλ.

6. Στήν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση τό ΠΑΣΟΚ μᾶς δείχνει ἀνάγλυφη τήν εἰκόνα τῶν ἀντιφάσεων του. Μᾶς κληροδοτεῖ ἓνα νόμο - πλαίσιο σημαδεμένο μέ ὑποχωρήσεις καί διάτρητο ἀπό τροπολο-

γίες (νόμος 1268/82) κι έναν άλλο (νόμος 1404/83) χωρίς αντίκρουσμα. Μέσα σ' αυτά τ'α πλαίσια βρισκόμαστε σήμερα μπροστά σ'ένες ένδοπανεπιστημιακές ιεραρχίες και έμμεσους πειθαναγκασμούς, σ'εμιά αυξανόμενη πολιτική απάθεια διδασκόντων και φοιτητών και φυσικά μέ τό προβάδισμα τών συντηρητικών αστικών αντιλήψεων στό φοιτητικό σώμα. Στο τέλος τής πράσινης όχταετίας μένουμε μ' ένα σχέδιο μεταπτυχιακών σπουδών και μέ τήν άγωγία τών Ειδικών Μεταπτυχιακών Υποτρόφων. Μένουμε ακόμα μέ τούς 150.000 ύποψήφιους νά χτυπούν κάθε χρόνο τή στενή πόρτα

των ΑΕΙ και φυσικά μέ τήν άμβολία για τήν κατάρτιση των άποφοίτων τους.

7. Θα μπορούσε κανείς νά μιλήσει ακόμα για τήν καθήλωση στα ίδια επίπεδα του προϋπολογισμού για τήν παιδεία, για τήν άθικτη ιδιωτική εκπαίδευση, για τό λειτουργικό αναλφαβητισμό και κυρίως για τήν άπρόσκοπτη αναπαραγωγική λειτουργία του σχολείου στη διάρκεια τής πράσινης όχταετίας. Τό ΠΑΣΟΚ συνέβαλε στη συντήρηση αυτής τής λειτουργίας μέ δύο άλληλοσυμπληρούμενους τρόπους. Από τή μιά μεριά διέυρυνε κυρίως τό περιεχόμενο τής άστικής ιδεολογίας στό σχολείο

και από τήν άλλη άφησε σχεδόν άνέπαφες τίς φανερές διαμεσολαβήσεις τής κοινωνικής έπιλογής των μαθητών. Έτσι μ'ας κληροδοτεί τελικά ως βαθύτερη εκπαιδευτική αντίληψη και πρακτική τό μικροαστικό ιδεολόγημα για τίς ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Δέν είναι λοιπόν τυχαίο πώς ό νεότευκτος Συνασπισμός τής 'Αριστεράς και τής Προόδου τό υιοθετεί ως κατευθυντήρια προγραμματική αρχή του. Γιατί τ'α μορτάρια δέν άφορούν μόνο τό παρελθόν· ύποθηκεούν κυρίως τό μέλλον.

Μπάμπης Νούτσος

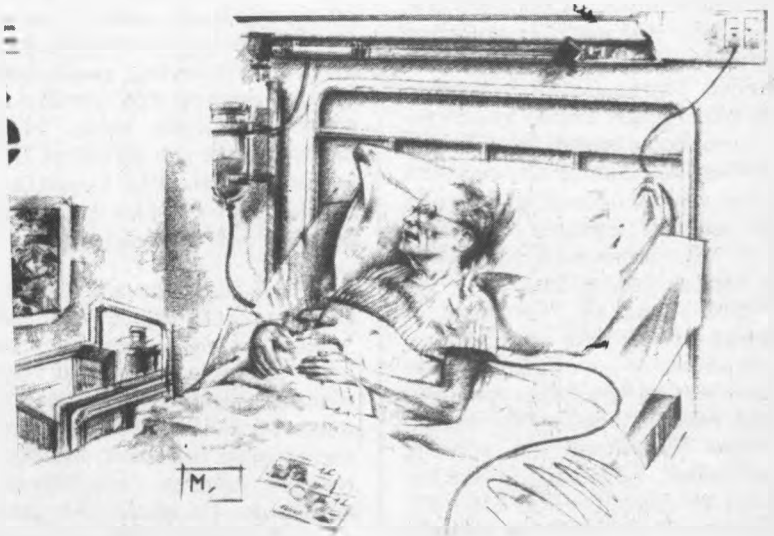
'Αριστερά προγράμματα χωρίς άριστερή όπτική

Τό πρόγραμμα έξουσίας του Συνασπισμού και τό παράδειγμα του πολιτισμού

της Βούλας Τσινόρεμα

Ως «όλοκληρωμένο πρόγραμμα έξουσίας, τό πρόγραμμα του "Συνασπισμού τής 'Αριστεράς και τής Προόδου" άνάμεσα σ' όλα τ'ά άλλα θέματα για τ'ά όποια έχει συγκεκριμένες προτάσεις, από τήν κυβέρνηση και τ'ά σώματα άσφαλείας μέχρι τ'ά έλλείμματα του δημόσιου τομέα, τόν τουρισμό και τήν κατοικία, άσχολεϊται εκτενώς και μέ τόν πολιτισμό. Και βέβαια είναι φυσικό, δεδομένου ότι και τ'ά δύο μεγάλα κόμματα του Συνασπισμού και πολιτιστικά τμήματα έχουν, και προτάσεις έχουν κατά καιρούς δημοσιοποιήσει για τό θέμα αυτό.

Πολύς λόγος για πολιτισμό λοιπόν. 'Αξίζει νά προσεγγίσουμε

εκτενέστερα τίς θέσεις του Συνασπισμού για τόν πολιτισμό, άφ' ενός γιατί συμπυκνώνουν εδστοχα

τό γενικό στίγμα και τόν προσανατολισμό του προγράμματος, και άφ' έτέρου γιατί πρέπει επιτέ-

λους νά αποσαφηνίσουμε τί συνιστά (ή τί θά μπορούσε νά συνιστά) τίς συνισταμένες μιάς άριστερης παρέμβασης στόν πολιτισμό. Καί τό τελευταίο είναι τό πιο σημαντικό.

Στόχοι και προσανατολισμοί

Τό κεφάλαιο «Πολιτισμός» του προγράμματος υπάγεται στό Μέρος Γ, «Σύγχρονες Κοινωνικές Άνάγκες» μαζί μέ τήν «Παιδεία», τίς «Γυναίκες», τή «Νεολαία», τά όποία επίσης θεωρούνται ως «σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες». Στήν άρχή του κεφαλαίου γίνεται κάποια προσπάθεια θεωρητικού προσδιορισμού τής έννοιας πού ούδόλως σεμνύεται γιά τόν λειτουργισμό τής: «ό πολιτισμός εκφράζει κοινωνικές ανάγκες ζωτικής σημασίας και πρέπει νά αντιμετώπιζεται ως *ένιαίο σύνολο* πού διαπερνά και συνενώνει ευρύτερες πτυχές τής κοινωνικής ζωής. Εύ-τινώς νά υιάς όμως ό πολιτισμός δέν είναι *κύνολο*», πολύ λιγότερο δέ «ένιαίο». Όσο γιά τή σχέση του μέ τίς ανάγκες, ό πολιτισμός δέν *εκφράζει* ανάγκες (τίς περισσότερες φορές τίς συγκροτεί και τίς κατασκευάζει), ενώ άκόμα περισσότερο δέν έχει νά κάνει καθόλου μέ ανάγκες. Άλλά αυτό άς αντιπαρέλθουμε. (Μιά μικρή παρατήρηση μόνο, εν παρόδω: Όλο τό πρόγραμμα διαπνέεται από άκατάσχετη «αναγκολογία»: ανάγκες του άγρότη, και τής άγρότισσας, τής νεολαίας, τής οικονομίας, ανάγκες κοινωνικές, σύγχρονες, ανάγκες πολλές. Διερωτώμαστε μήπως αυτές οί ανάγκες, άντί γιά σημείο εκκίνησης του Συνασπισμού, θά έπρεπε νά είναι σέ άρκετές περιπτώσεις στόχος τής πολιτικής του, μέ σκοπό τήν ίδια τή μετάπλάσή τους).

Άλλά άς επανέλθουμε. Τά πράγματα άρχίζουν νά γίνονται προβληματικά, όταν αναλύονται οί στόχοι τής πολιτιστικής πολιτικής του συνασπισμού: δηλαδή,

«ή έξύψωση τής ανθρώπινης προσωπικότητας, ή ποιοτική ένίσχυση του συνολικού τρόπου ζωής των πολιτών, ή ένί-

σχυση των κοινωνικών αξιών, ό έκσυγχρονισμός και ή αναζωογόνηση των ζωντανών πολιτιστικών κυττάρων τής κοινωνίας...».

Μέ τόν έκσυγχρονισμό δέν έχουμε πρόβλημα. Όλοι ξέρουμε τί έννοείται. Όμως γιά ποιές, άραγε, «κοινωνικές αξίες» μιλάει ό Συνασπισμός και γιά ποιά «έξύψωση»; Είναι ούδέτερες κι άδιάκριτες οί «κοινωνικές αξίες», άδιαίρετη και ένιαία ή άπαγγελομένη «έξύψωση τής ανθρώπινης προσωπικότητας»; Άλήθεια σέ τί θά διέφερε στό σημείο αυτό ένα πρόγραμμα φιλελεύθερο και συντηρητικό; Άν ή άριστερά θέλει νά καταπιάνεται μέ αξίες και νά μιλάει γιά «ποιοτική έξύψωση» — και καλά θά κάνει νά μιλάει — είναι άπαραίτητο νά κάνει σαφείς τίς ιδεολογικές τής όρίζουσες. Γιατί είναι κάτι παραπάνω από κοινοτυπία πώς οί αξίες ούτε κοινωνικά ούδέτερες είναι ούτε και ή «πολιτιστική αναγέννηση τής Ελλάδας» πού έπαγγέλεται στήν άρχή τό συνολικό πρόγραμμα, είναι τόσο άποιδεολογικοποιημένα συνθήματα ώστε νά επιτρέπουν τά πάντα, μή λέγοντας τίποτα.

Ή πολυπόθητη «ανάπτυξη»

Στή συνέχεια δηλώνεται ρητά ότι προτεραιότητα τής πολιτισμικής πολιτικής του Συνασπισμού είναι ή «πολιτισμική ανάπτυξη», τήν όποία βλέπει νά υλοποιείται πάνω στους έξής άξονες.

α) *Ένας βαθύς, άν και άνομολόγητος, κρατισμός:* Μείζων προτεραιότητα του Συνασπισμού είναι,

Τά μεγάλα επενδυτικά προγράμματα του κράτους στήν πολιτιστική ύποδομή, πού δέν περιορίζεται στόν κτιριακό και άλλον έξοπλισμό, αλλά άφορά έρευνες, λειτουργικές ανάγκες, *καλλιτεχνική παιδεία, εκπαίδευση* του προσωπικού και των στελεχών του πολιτιστικού τομέα, προγραμματισμό τής ολοκληρωμένης εφαρμογής των νέων τεχνολογιών στήν παραγωγή, διανομή και κατανάλωση των πολιτι-

στικών αγαθών. Έπίσης ή διατύπωση *συγκεκριμένων πολιτιστικών προγραμμάτων* σέ κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.

Καλεί τό κράτος λοιπόν νά συγκροτήσει προγράμματα, νά κάνει έρευνες, νά παρέμβει επί τής ουσίας στόν πολιτισμό και όχι νά άρκεϊται μόνο σέ κτιριακό και άλλο έξοπλισμό, μά και προγράμματα είναι ούδέτερα και τό κράτος έκφραστής του γενικού συμφέροντος και τής πολιτιστικής άνάπτυξης του άρμονικού συνόλου του έλληνικού λαού.

Ζητάει βέβαια ό Συνασπισμός από τό κράτος «διαφανείς πολιτικούς θεσμούς», λές και ή διαφάνεια από μόνη της μπορεί νά αλλάξει τούς συσχετισμούς μέσα στους θεσμούς και νά μετασηματίσει τό ρόλο του κράτους στήν διαδικασία παραγωγής του πολιτισμού.

Φαίνεται νά θέτει και όρους ό Συνασπισμός γιά τόν άπεριοριστο κρατισμό του: «όχι κρατική χειραγώγηση». Όμως πώς είναι δυνατόν τό κράτος νά καλείται από τό ένα μέρος νά φτιάχνει προγράμματα και νά παρεμβαίνει επί τής ουσίας στόν πολιτισμό και, από τό άλλο, νά μή χειραγωγεί τήν πολιτισμική διαδικασία; Άλήθεια, ξέρουμε γιά τί μιλάμε;

β) *Κίνητρα γιά μιά ένθική πολιτιστική βιομηχανία.* Δεύτερος άξονας τής πολιτιστικής άνάπτυξης είναι «ή δημιουργία μιάς σύγχρονης ένθικής πολιτιστικής και ψύχαγωγικής βιομηχανίας σέ όλα τά πολιτιστικά προϊόντα μέ ύψηλές προδιαγραφές...». Άπό πότε άραγε ή άριστερά αποφάσισε νά προτείνει σύγχρονες βιομηχανίες και μάλιστα πολιτιστικές; Ξέχασε ότι ή «βιομηχανία τής κουλτούρας», ως βιομηχανία παραγωγής συνειδήσεων, είναι ένας από τούς άποτελεσματικότερους μηχανισμούς παραγωγής κοινωνικής συνεινήσεως και ύποταγής; Ξέχασε ότι ό διοχετευόμενος πολιτισμός στοχεύει στήν άναπαραγωγή ένός συστήματος κυριαρχίας, μέσω τής συγκρότησης παθητικών και κατακερματισμένων, πειθίνων και εύχρηστων ύποκειμένων, ύποκει-

μένων που δεν αποφασίζουν αλλά συναινοούν, που δεν έλεγχουν αλλά εκχωρούν;

Συνεπώς στη λογική αυτή ο Συνασπισμός επιστρατεύει όχι μόνο το κράτος αλλά και τον ιδιωτικό παράγοντα για να «αναβαθμίσει» τον πολιτισμό. "Όμως, αλήθεια, τί είναι ο πολιτισμός για να αναβαθμιστεί με υπουργικές αποφάσεις, κρατικά προγράμματα, έθνικές βιομηχανίες και χορηγίες του ιδιωτικού παράγοντα; Είναι λυπηρό που μας ξεφεύγει τό στοιχειώδες: ο πολιτισμός δεν είναι ούδέτερο εργαλείο «εξύψωσης της ανθρώπινης προσωπικότητας», όπου ανάλογα με τό ποιός τό κατέχει μπορεί να τό χρησιμοποιεί για εξύψωση ή κατάπτωση, για αναβάθμιση ή υποβάθμιση. 'Ο πολιτισμός είναι ο ίδιος πεδίο πάλης και σύγκρουσης, πεδίο αγώνων ανάμεσα στό *κυρίαρχο* που παράγεται, διοχετεύεται, και διακινείται από τό κράτος και τό *αντεθνικό* που άμφισβητεί, ύπονομεύει κι άντιστέκεται. Τό πρόγραμμα του Συνασπισμού άναδεικνύει σαφώς με ποιό από τά δύο δεν είναι.

γ) *Έμπρός για διεθνώς ανταγωνιστικά έθνικά πολιτιστικά προϊόντα.* 'Ο Συνασπισμός προτείνει μία πολιτιστική βιομηχανία που «θά μπορεί να κατακτά καλύτερες θέσεις στην Εύρωπαϊκή και παγκόσμια επικοινωνία». Και επί της ούσιας και των περιεχομένων αυτής της επικοινωνίας, προτείνει «γόνιμο άλληλεμπλουτισμό με την εύρωπαϊκή και παγκόσμια πολιτιστική ταυτότητα (sic)». Μόνο που αυτή ή μία *ένιαία* και άδιαίρετη εύρωπαϊκή και παγκόσμια πολιτιστική ταυτότητα δεν ύπάρχει. Κι άν έπέμενε κανείς να τή βρεί όπωσδήποτε, θά τήν έντόπιζε δυστυχώς στην «ταυτότητα» των Media και του θεάματος, των Video και των δορυφορικών προγραμμάτων, των package holidays και των fast food, των χούλιγκανς και της άποχαύνωσης. Μέ όλα αυτά θέλει να «εμπλουτισθούμε» ο Συνασπισμός;

δ) *'Ο έκδημοκρατισμός τό άνώτατο στάδιο του «σοσιαλισμού».* 'Ο «δημοκρατικός προγραμματι-

σμός», τό «νέο δημοκρατικό και φιλολαϊκό περιεχόμενο των κρατικών παρεμβατικών μηχανισμών» είναι μία ένδιαφέρουσα πτυχή του προγράμματος συνολικά.

Οί θέσεις για τον πολιτισμό συγκεκριμένα άποτελούν άξιόλογο παράδειγμα του τρόπου με τον όποιο ο Συνασπισμός θέλει να λογαριαστεί με τούς θεσμούς. Τό σύνθημα είναι σαφές: έμπρός για μία ολοκληρωτική συμμετοχή (κάποιοι, κακόγλωσσοι, από μας θά τό έλεγαν «ένσωμάτωση») με σκοπό τή (συν)διαχείρισή τους. Μοναδικά αίτήματα ό έκσυγχρονισμός και ό έκδημοκρατισμός τους. "Όμως, όπως ο *έκσυγχρονισμός* ούσιαστικά σημαίνει άποτελεσματικότερη δυνατότητα του κυρίαρχου να άφομοιώνει τό αντίθετό του μέσα στους θεσμούς, έτσι και ο *έκδημοκρατισμός*, όταν άποκόπτεται από κάθε όπτική αντιπαράθεσης για άνατροπή των συσχετισμών μέσα στους θεσμούς, όταν γίνεται ο ίδιος τό άνώτατο στάδιο παρέμβασης στους θεσμούς, τότε καθίσταται δυστυχώς φραγμός σε κάθε προοπτική ύπερβασης, ρήξης ή μετασχηματισμού. "Ας είμαστε σαφείς: τότε μόνο έχει νόημα ο έκδημοκρατισμός (πολιτιστικός και άλλος) όταν προβάλλεται ως άναφάιρετος όρος άνατροπής των συσχετισμών για τήν άποδιάθρωση της ήγεμονίας των κυρίαρχων δυνάμεων, και όχι όταν προβάλλεται ως τό άνώτατο ύποκατάστατο μιας τέτοιας άνατροπής.

'Η λογική του Συνασπισμού είναι ή λογική της άνάπτυξης, του έκσυγχρονισμού, του περισσότερου (άλλά δημοκρατικότερου βέβαια) κράτους στον πολιτισμό.

Μόνο που άλλη είναι ή λογική της άριστεράς. Στόχος της είναι να οργανώνει άγώνες στό πολιτιστικό πεδίο και όχι να διαχειρίζεται τούς πολιτισμικούς θεσμούς. *Νά αντιπαρτίθεται στό κυρίαρχο επιδιώκοντας να αλλάξει τούς συσχετισμούς που τό άναπαράγουν.* Προγράμματα δεν άρκει να φτιάξει ή άριστερά, μόνο και μόνο για να δείξει ως «νέα σειρήνα» και «πολύφερνη νύφη» πόσο σύγχρο-

νη, ρεαλιστική και σαγηνευτική δύναμη έξουσίας μπορεί να γίνει.

Πολιτισμός και άριστερή παρέμβαση

'Ο πολιτισμός δεν είναι ούτε ούδέτερος, ούτε άδιαίρετος ή ένιαίος για να άρκεστούμε σε έκσυγχρονιστικές προτάσεις για «ταχεία πολιτισμική άνάπτυξη», «πολιτισμική αναβάθμιση» και «αναγέννηση». Σ' ένα πρόσφατο κείμενο ό Ν. Πολίτης και ή γράφουσα (*Έποχή*, 18 Μαΐου, σ. 23) προσπαθήσαμε να άναδείξουμε πώς και γιατί ο πολιτισμός ενός κοινωνικού σχηματισμού παραπέμπει σ' ένα σύστημα κυριαρχίας (και ύποταγής, άρα σύγκρουσης και αντίθεσης). 'Ο κυρίαρχος πολιτισμός πρέπει να κατανοηθεί ως *βιωμένο σύστημα κυριαρχίας* που παράγει ύποταγή. 'Ο κυρίαρχος πολιτισμός *οργανώνει* τήν έμπειρία μας και συγκροτεί τον άποτελεσματικότερο τρόπο βίωσης της πραγματικότητάς μας — πράγμα που άκριβώς τον καθιστά κυρίαρχο. Δεν είναι άπλά άφηρημένο σχήμα, ούτε συνειδητό σύστημα ιδεών, πεποιθήσεων, πρακτικών και άξιων, αλλά *ολόκληρη ή βιωμένη κοινωνική διαδικασία*, όπως οργανώνεται πρακτικά από συγκεκριμένες κυρίαρχες άξίες και νοήματα. Είναι άκριβώς ένα σωμα κυρίαρχων νοημάτων, άξιων, πρακτικών που καλύπτει δηλ τή ζωή μας: τίς αισθήσεις μας, τίς πράξεις μας, τίς άντιλήψεις μας.

Οί πολιτισμικοί θεσμοί (κατεξοχήν αλλά όχι μόνο), τό κράτος σ' όλη τήν ύλική θεσμικότητα του, εμπλέκονται ένεργά σε μία διαδικασία συνεχούς παραγωγής και άνάπλασης μιας άποτελεσματικής κυρίαρχης κουλτούρας. 'Απ' αυτούς τούς θεσμούς, όπως ένσωματώνονται μέσα στη ζωή μας, έξαρτάται σε μεγάλο βαθμό ή πραγματικότητα και ή άποτελεσματικότητά της. "Όμως ή πολιτισμική ήγεμονία που επιτυγχάνουν οί θεσμοί δεν περιορίζεται στό έπίπεδο της άπλης γνώμης ή χειραγώγησης. Γιατί, άν αυτό που βιώ-

νομε, αυτό που μαθαίνουμε, αυτό που προσλαμβάνουμε, ήταν απλώς μία κατευθυνόμενη ιδεολογία, αν ήταν απλώς τά νοήματα και οι πρακτικές της «άρχουσας τάξης» που καταλαμβάνουν την «επιφάνεια» του μυαλού μας, θά 'ταν πράγματι εύκολο, ή τουλάχιστον πολύ εύκολοτερο απ' ό,τι είναι, να τὰ αποτινάξουμε. Και δέν είναι. 'Η έμβέλεια και ή άποτελεσματικότητα της κυρίαρχης κουλτούρας έξαρτάται από την ικανότητά της να οργανώνει και να έρμηνεύει την έμπειρία μας. *Όμως αυτό έξαρτάται σ' ένα βαθμό από τις αντίστασεις μας.* 'Από τὰ έναλλακτικά και αντίθετικά νοήματα και άξίες που υπάρχουν, από τις αντίθετικές στάσεις και εικόνες της πραγματικότητάς μας. 'Η ύπαρξη έναλλακτικών και αντίθετικών μορφών, ή ίδια ή δυνατότητα αντίστασης και έκφρασής της, ό βαθμός δυναμικότητάς της, έξαρτώνται κάθε στιγμή από συγκεκριμένες κοινωνικές δυνάμεις, κι από ένα συγκεκριμένο συσχετισμό άνάμεσα σ' αυτές.

Κι έδω έντοπίζεται ή παρέμβαση της άριστεράς. Έργο της είναι να οργανώνει αυτές τις δυνάμεις ενάντια στο κυρίαρχο, να οργανώνει τις αντίθεσεις και να διαμορφώνει συσχετισμούς άνατροπής του. Κι έδω έντοπίζεται ή ριζική διαμαρτυρία μας προς τον Συνασπισμό: στην άπό μέρους του ολοκληρωτική παραγνώριση των κοινωνικών αντίθεσεων μέσα στον πολιτισμό, πράγμα που τον οδηγεί εϋθέως σε μία άπλή βελτιωτική διαχείριση των πολιτιστικών θεσμών.

Κράτος και Πρωτοπορίες

Στις δύο τελευταίες παραγράφους του κεφαλαίου για τον πολιτισμό ό Συνασπισμός διαπιστώνει ότι ή παραγωγή του πολιτισμού δέν έξαντλείται στους κρατικούς θεσμούς («ό συνασπισμός δέν άποθέτει άποκλειστικά τό κράτος στην ύλοποίηση της πολιτιστικής του πολιτικής») και επικαλείται «μεγάλα πολιτιστικά, κοινωνικά κινήματα», «πολιτιστικές πρωτο-

πορίες» και «ριζοσπαστικές εκφράσεις». Κι έδω είναι που ή — μέχρι τώρα συνεπής τουλάχιστον λογική του Συνασπισμού γίνεται άντιφατική. 'Ο Συνασπισμός δέν μπορεί με την ίδια άναπνοή να ευαγγελίζεται περισσότερο κράτος (προγράμματα, κίνητρα, έρευνες...) και ταυτόχρονα σεβασμό και θαυμασμό των πολιτιστικών πρωτοποριών. Γιατί, αν είναι κάτι που τις όρίζει ως πρωτοπορίες είναι ή αντίθετική σχέση τους με τό κυρίαρχο όπως παράγεται και εκπροσωπείται από τό κράτος. Οι πρωτοπορίες ύφίστανται ως τέτοιες στο βαθμό που εκφράζουν νέα ριζοσπαστικά νοήματα, άξίες, πρακτικές, σχέσεις και είδη σχέσεων, πέραν και σε αντίθεση με κάθε κυρίαρχο, έπίσημο, ήγεμονικό.

'Από τό άλλο μέρος, ό ρόλος του κυρίαρχου, όπως διοχετεύεται από τό κράτος, είναι να ένωματώνει τό άναδυόμενο, να άφομοιώνει ή να άφανίζει τό ριζοσπαστικό, τό πρωτοποριακό, γεγονός που άποτελεί άπαράβατη προϋπόθεση της διατήρησής του ως κυρίαρχου.

Έτσι, όταν κανείς άσκει πολι-

τισμική πολιτική, πρέπει να ξεδιαλύνει με ποιόν είναι. Κι αν είναι με τις πρωτοπορίες και τά ριζοσπαστικά κινήματα, μία είναι ή συνεπής πολιτική έπιλογή: *δσο γίνεται λιγότερη παρέμβαση του κράτους στον πολιτισμό.* Ρητά και χωρίς περιστροφές. Τό αντίθετο, ή παρέμβαση του κράτους δηλαδή, (με δσο θέλετε «αδιάβλητα κριτήρια», «διαφανείς διαδικασίες»), σημαίνει μεγαλύτερη δυνατότητα έλέγχου και ένωμάτων, χειραγώγησης και άφανισμού του πρωτοποριακού, του ριζοσπαστικού.

Συνοπτικά, ένα πράγμα λείπει από τό πρόγραμμα του Συνασπισμού για τον πολιτισμό, που είναι όμως και τό καθοριστικό: ή όποιαδήποτε συνάρτηση του πολιτισμού με την κοινωνική δομή, τις αντίθεσεις της και τις συγκρούσεις που αυτές γεννάνε. Είδαμε που οδηγεί τον Συνασπισμό αυτή ή «παράλειψη».

Μήπως όμως έμας κάτι τέτοιες «παραλείψεις» πρέπει κάποτε να μς οδηγήσουν σε έπαναπροσδιορισμό αυτής της ίδιας της έννοιας της άριστεράς τελικά;

Όταν οι άριθμοί εϋημεροϋν

Κεντρικό σύνθημα του ΠΑΣΟΚ στά πολύχρωμα, έντυπωσιακά, προεκλογικά φυλλάδια. Τά μεγάλα λόγια και οι έπιβλητικές φωτογραφίες από τά έργα της όκταετίας φαίνεται πως άπευθύνονται σ' έναν κόσμο που είτε δέν έχει είτε άρνεϊται ν' άποκτήσει σχέση με την άλήθεια και την πραγματικότητα. Γιατί, αν ό καθένας παραλήπτης αυτών των έντύπων είχε την πρόθεση να έλέγξει τή μικρή δική του πραγματικότητα, ως εκεί που φτάνουν τά μάτια του και οι καθημερινές του έμπειρίες, με τί ύλικό άραγε θά συντάσσονταν αυτοί οι προπαγανδιστικοί κατάλογοι;

«Αυτή είναι ή άλήθεια
αυτή είναι ή πραγματικότητα»

'Αφήνουμε σ' άλλους να μετρήσουν πόσα νοσοκομεία και παιδικοί σταθμοί ιδρύθηκαν σ' αυτά τά πράσινα χρόνια.

Τό ένδιαφέρον μας άναπόφευκτα έπικεντρώνεται στην πασοκική πραγματικότητα των ΑΕΙ.

'Αρκεί τό εϋγλωτο παράδειγμα των άριθμών, μία και οι άριθμοί και οι στατιστικές είναι οϋδέτεροι, άντικειμενικοί. Στόν πίνακα: ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ και ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ (Δ.Ε.Π.) ΣΤΑ Α.Ε.Ι προπαγανδιστικού φυλλαδίου του ΠΑΣΟΚ με τά έργα του για την παιδεία θαυμάζουμε τό έ-

ξής αδιάσειστο στοιχείο: η αναλογία ΔΕΠ φοιτητών τό 1988 ήταν 1:21 και για τό 1989 ή πρόβλεψη αναγράφει 1:19!

Όποιοσδήποτε φοιτητής και πανεπιστημιακός δέν μπορεί παρά νά θαυμάσει τό θράσος αὐτῆς τῆς ἐξουσίας. Πρίν ἀπό λίγους μήνες ὀρισμένα τμήματα (ὅπως π.χ. τό φιλολογικό Τμήμα τῆς Θεσσαλονίκης) ἀνέστειλλαν ὄλες τίς ἐκπαιδευτικές λειτουργίες τους ἀπ' ὄριστον (πράξη πού σήμερα πληρώνουν μέ μιά παράταση τῶν μαθημάτων και τῶν ἐξετάσεων μέσα στή βαβούρα τῶν ἐκλογῶν και τοῦ ἐπερχόμενου καύσωνα) ἐπειδή ἔκριναν πώς ἀκριβῶς ή ἐξωφρενική ἀναλογία ΔΕΠ - φοιτητῶν δέν τούς ἐπέτρεπε νά ἀσκήσουν στοιχειωδῶς τίς διδακτικές τους ὑποχρεώσεις, και ἔτσι ὑποβαθμίζονταν οἱ σπουδές και τά πτυχία.

Ἀλλά ὁ τότε και νῦν ὑπουργός Παιδείας Γ. Παπανδρέου ἔχει τή δική του, τήν πασοκική ἀντίληψη γιά τούς πανεπιστημιακούς: ὡς μικρός Κοσκωτάς σκέφτηκε πώς ἂν τήν ἴδια στιγμή πού κυκλοφορεῖ τό ἐν λόγω πολυτελές φυλλάδιο γιά τήν «πραγματικότητα» και τήν «ἀλήθεια» τῆς παιδείας, πετάξει στούς πανεπιστημιακούς μιά ἐπιταγή μ' ἓνα ἐφάπαξ ποσόν — τήν περίφημη χορηγία πού ὑποσχέθηκε μετά τίς ἀπεργίες στά ΑΕΙ τόν Ἰανουάριο - Φεβρουάριο 1989— οἱ πανεπιστημιακοί μέ τήν ἐπιταγή στήν τσέπη (αὐτά ἔγιναν στίς 31 Μαΐου!) θά δοῦν μέ ἄλλα μάτια τίς στατιστικές και τά νούμερα. Ἴσως κιόλα ψηφίσουν χαρούμενοι τόν μικρό Μαικήνα στίς 18 Ἰουνίου. Ὁ καθένας στά μέτρα του. Ὅμως ή πραγματικότητα εἶναι πιό σκληρή: εἰσπράξαμε, φυσικά, τά χρήματα, ἀλλά δέν ξεχνᾶμε καί τίς ἀχανεῖς, ἀπρόσωπες αἰθουσες στίς ὁποῖες καθημερινά μιᾶμε, ξέροντας πώς ή πασοκική πραγματικότητα δέν μᾶς ἐπιτρέπει οὔτε νά ὄνειρευόμαστε ὅτι ή διδασκαλία, γιά νά εἶναι γόνιμη, προϋποθέτει τουλάχιστον μιά σχέση ἐπικοινωνίας.

Μαριάννα Δήτσα

«Ὁ σῶζων ἑαυτόν, σῶθηκε»...

Ἄρκετοί ἔσυν κερδίσει πολύ πρίν ἀποφανθεῖ ή κάλπη. Ἄρκετοί ἀποποιῶνται τά βομβαρδιστικά σωτηριολογικά μηνύματα, υἱοθετώντας ἀσμένως τό καταξιωμένο ἐκεῖνο «ὁ σῶζων ἑαυτόν, σῶθηκε».

Στούς κερδισμένους (και μάλιστα σέ σκληρό νόμισμα) συγκαταλέγονται: διαφημιστές και ε'δικοί φωτογράφοι («ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ή εἰκόνα, τό προφίλ· ἐλάτε σ' ἡμᾶς»). Ἄφισοκολλητές («πέ τε χιλιάδες τό μεροκάματο» — ὑπῆρξαν και οἱ σχετικές καταχωρήσεις, νεοδημοκρατικῆς προελεύσεως, στίς στήλες τῶν μικρῶν ἀγγελιῶν). Ἐπαγγελματίες γραφιάδες βιογραφικῶν· εὐκόλη δουλειά: «οἰκογενειάρχης... σπουδαί εἰς τό ἐξωτερικόν... ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἀγωνιστής» — και νά πού κάθε τέτοιο καιρό (ξανα)μαθαίνουμε πώς οὔτε ή ἀνθρωπιά ἐξεμέτρησε τό ζῆν της στόν εὐλογημένο τόν τόπο μας, ὅπως οἱ κακόβουλοι ἰσχυρίζονται, και πώς ἐπιστήμονες πολλούς διαθέτουμε και ἀγωνιστές πολύ περισσότερους.

Στούς κερδισμένους ἐπίσης, ἐφημεριδάδες, περιοδικατζῆδες και δημοσιογράφοι. Καί φύλλα παραπάνω ἀγοράζονται και δυότρεῖς περιοδεῖες ἀνά τήν Ἑλλάδα πέφτουν κατά δημοσιογραφική κεφαλή. Ἀλλά και οἱ τυπογράφοι, οἱ βιβλιοδέτες, οἱ χαρτέμποροι — χιλιάδες δέντρα νά πολτοποιῶνται γιά νά φτιαχτοῦν ἀφίσεσ... οἰκολογικοῦ περιχομένου.

Οἱ πωλητές ὠτοασπίδων ἐπίσης, παραδοσιακῶν και ἐξελιγμένων, μετροῦν χιλιάρικα, ἀφοῦ κυκλοφοροῦν ἀκόμη διάφοροι ἑαυ-

τούληδες πού θέτουν τή σωματική τους ἀκεραιότητα ὑπεράνω τοῦ «κοινοῦ καλοῦ». Ἀλλά και οἱ ἔμποροι ὄπλων και φυσιογῶν και δυναμίτη — πώς ἀλλιῶς θά πέσουν οἱ μπαλωθιές στήν Κρήτη και τά «φουρνέλα» στήν Κάλυμνο. Καί οἱ πουλμαντζῆδες και οἱ ταξιτζῆδες. Καί οἱ βιομηχανίες πλαστικῶν. Καί οἱ βιοτεχνίες μπιγιάς. Καί οἱ ἐκμισθωμένοι αὐθρομητιστές — δεκαχίλιario σύν ἔξοδα κινήσεως σύν ἔξοδα παραστάσεως.

Και οἱ σαντουιτσάδες και τοστᾶδες και λεμονοπορτοκαλοπῶλαι, οἱ μόνοι ὑπεράνω χρωμάτων και κομμάτων. Καί τά μέντιουμ, οἱ λεκανομάντιες, οἱ πάσης φύσεως οἰωνοσκοποῖ, ἀφοῦ πολλοί τούς συμβουλευονται πρίν παίξουν στά χιλιάδες ἀνοιχτά στοιχήματα.

Και οἱ ἰδιωτικοί ραδιοφωνικοῖ σταθμοί, πού κόβουν ταρίφα γιά τόν «ἀδέσμευτο» και «ἐλεύθερο» χρόνο τους — ἓνα ἑκατομμύριο ή ὀριαία συνέντευξη. Καί οἱ καφετζῆδες — ὄλο και κάποιος ὑποψήφιος ἔθνοπατήρ θά κερᾶσει μέ ὑστερόβουλη γαλαντομία τό λαό «του», γυρνώντας ἀπό χωρίον εἰς χωρίον. Καί τά βιντεᾶδικα, ἀφοῦ ἄρκετοί καταφεύγουν στά αὐθεντικά καουμπόικα και τά αὐθεντικά τσοντώδη, ἀρνούμενοι νά συμφιλιωθοῦν μέ τά ἱμιτασιόν προϊόντα τῆς πολιτικῆς.

Και οἱ ἠλεκτρολόγοι και οἱ ἠλεκτρονικοῖ, οἱ δημοσκοποῖ, κοινῶς γκαλοπιτζῆδες, οἱ σκηνοθέτες κι οἱ σκηνογράφοι βλέπουν τόν τζίρο τους νά ὑψοῦται. Ἀλλά και μερικοῖ «ἱστορικοῖ» πού τούς ἐπιστρατεύει ὁ Λαλιώτης γιά νά κατασκευάσουν «ντοκιμαντέρ» ὅπου νά ἀποδεικνύουν τίς σχέσεις αἵματος Μαρίνου Ἀντύπα και Παπανδρέου, Ρήγα Βελεστινλή και Παπανδρέου, Γρηγόρη Λαμπράκη και Παπανδρέου.

Καί ὁ ΟΤΕ κερδίζει (δηλαδή ὁ λαός), καθότι ἀνάβουν τὰ «ψηστήρια» τηλέφωνα. Καί ἡ ΔΕΗ (δηλαδή ὁ λαός), καθότι ἀνάβουν δεκάδες προβολεῖς, ἀφοῦ δέν φέγγουν οἱ ιδέες. Καί τὰ ΕΛΤΑ (δηλαδή ὁ λαός), καθότι οἱ ὑποψήφιοι εἰσβάλλουν ἐπιστολιμαίως στό ἄσυλό σου — ποιός ξέρει ποιά ΕΚΑΜ τούς πρόσφερε τή διεύθυνσή σου.

Καί τὰ ξαδερφοκούμπαρα πού διορίζονται, τὰ μισά ἀπό τούς μέν, ἐδῶ καί τώρα, τ' ἄλλα μισά ἀπό τούς δέ, ἔναντι... Καί οἱ αὐ-

θαίρετοι πού νομιμοποιοῦνται. Καί οἱ ἔκτακτοι πού μονιμοποιοῦνται. Καί...

Σχεδόν ὅλος ὁ λαός κερδισμένος. Ἀπό τώρα. Μήπως γιά τό πρῖν κέρδος γίνονται, λοιπόν, οἱ ἔκλογές παρά γιά τό φενακιστικό «μετά»;

Κι ἐμεῖς ἀπό τώρα χαμένοι. "Ὅ,τι κι ἂν δέν ψηφίσουμε. Ἐμεῖς πού μαθαίνουμε σήμερα πῶς ἀκόμη καί τό (πρῖν) «λίγο» ἦταν «πολύ». Ἀφοῦ μπόρεσε κι ἄλλο νά μειωθεῖ.

Παντελής Μπουκάλας

"Όταν οἱ πόρτες τῆς Γαλλίας ἀνοίγουν γιά τίς ὠραῖες (καί ἄπιστες ἢ πιστές κι ἄσχημες) ξένες

Σέ ρεπορτάζ γιά μιὰ ἑβδομάδα ἐκδηλώσεων πού θά ὀργανωθεῖ στό Παρίσι, στή πλαίσια τοῦ προγράμματος Belles Etrangères (ιδέα τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ γιά τή «βαθύτερη γνώση τῶν λιγότερο ἢ καθόλου γνωστών ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν»), μέ στόχο τήν προώθηση τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, καί ἐκπροσώπησή της μέ δέκα νεοέλληνες λογοτέχνες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δέν

ἔχουν ἀκόμη ἀνακοινωθεῖ, ἀλλά καταβάλλεται προσπάθεια «ἢ ἐπιλογή νά μὴν ὑπαγορευτεῖ ἀπό δημόσιες σχέσεις ἢ πολιτικές φιλίες» (αὐτό μένει νά δειχθεῖ), διαβάζουμε μεταξύ ἄλλων πῶς τό ζητούμενο εἶναι «νά δημιουργηθεῖ ἕνα σόκ, ἕνα ρεῦμα πού θά γεννήσει ἕνα νέο κύμα μεταφράσεων» ἔργων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στή γαλλικά.

Η ἀνάγκη πού καί τό ρεπορτάζ ὑπαγορεύει αὐτό τό «σόκ» -/καί «κύμα» εἶναι, καθῶς τονίζεται, τό γεγονός ὅτι «στή γαλλικά κυκλοφοροῦν μόνο 400 (sic) τίτλοι ἀπό

140 παλιούς καί νεώτερους συγγραφεῖς». Ἔτσι, μπορεῖ κανεῖς νά βρεῖ μεταξύ τῶν 140 Καβάφη, Παπαδιαμάντη καί Δρακονταειδή, ἀλλά πνευματικοί δημιουργοί ὅπως ὁ Θανάσης Βαλτινός, ὁ Γιώργος Χειμωνᾶς, ὁ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης κ.ἄ. δέν ἔχουν μεταφραστεῖ.

Μεταφράσεις λοιπόν, κι ἄλλες μεταφράσεις, γιά νά προβληθεῖ στό ἐξωτερικό ἢ νεοελληνική λογοτεχνία — δηλαδή κατά κύριο λόγο καί κυρία ἐπιδίωξη οἱ σύγχρονοι γράφοντες νεοέλληνες λογοτέχνες. ("Ἄλλωστε, ἡ σχετική εἰδησεογραφία δέν τό κρύβει: «Ὁ Ζάκ Λάνγκ ἀνοίγει τίς πόρτες τῆς Γαλλίας στή ἑλληνικά γράμματα» — «Δέκα Ἑλληνες ποιητές καί πεζογράφοι θά κληθοῦν προσωπικά ἀπό τόν ὑπουργό Πολιτισμοῦ Ζάκ Λάνγκ»). Μεταφράσεις πολλές, μέ στόχο ἢ ἀποτέλεσμα νά προσκαλοῦνται μεταφρασθέντες ἢ μεταφραζόμενοι συγγραφεῖς καί μεταφράσαντες ἢ μεταφράζοντες μεταφραστές σέ φόρουμ, συνέδρια, ἑβδομάδες, τριήμερα, προγράμματα κ.λπ., πολλὰ τῶν ὁποίων, ἢ καί ὅλα, χρηματοδοτοῦνται ἀπό τήν ΕΟΚ (ἡ κοινοτική πριμοδότηση δέν ἀποτελεῖ προνόμιο τῶν ἀγορῶν μόνο).

Μόνο πού αὐτά μακρινή σχέση ἔχουν μέ τή λογοτεχνία, τή μετάφρασή της, καί τὰ οὐσιώδη καί κρίσιμα προβλήματά της.

Τό ὅλο θέμα ἔχει μᾶλλον σχέση μέ τήν ἄσκηση μιᾶς καθαρᾶ καί στενᾶ ἐθνικῆς πολιτικῆς γιά τή λογοτεχνία καί τή διάδοσή της μέσω μεταφράσεων — πρόβλημα πού θίγει ἄμεσα τούς Γάλλους, καθῶς διαπιστώνουν ὅτι οἱ γνώστες τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας ὀλονέν ἀξάνονται (οἱ στατιστικές μιλάνε γιά ἕνα δισεκατομμύριο σπουδαστές ἀγγλικῆς διεθνῶς), καί κατά συνέπεια πληθύνονται ἀντιστοίχως καί οἱ ἀναγνώστες - καταναλωτές τῆς ἀγγλικῆς καί ἀμερικανικῆς λογοτεχνίας, ἐνῶ οἱ σπουδάζοντες τή γαλλική παραμένουν ἀριθμητικά σέ ἐπίπεδα μὴ ἀνταγωνιστικά. Σᾶς μεταφράζουμε λοιπόν, γιά νά μᾶς μεταφράσετε.

Ἄκόμη, στή μεθόδευσή του και τὰ ἀ στελέσματά του, τό δλο θέμα ἔχει μᾶλλον σχέση μ' τήν ἀποψη γιά τή λογοτεχνία (και τόν πολιτισμό γενικότερα) πού διαθέτουν και προωθοῦν ὁ κ. Ζάκ Λάνγκ, ἡ κ. Μερκούρη, οἱ γραμματεῖς και σύμβουλοι τῶν ὑπουργείων τους, και οἱ παρατρεχάμενοι, λογοτέχνες και μή. Συνεπάγεται τή θεραπεία προβλημάτων τῶν λογοτεχνῶν μᾶλλον παρά τῆς λογοτεχνίας. Θά πρέπει νά εἶναι κανείς ἀφελής ἢ φημισαῖος γιά νά πιστεύει και νά διακηρύσσει ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἐκδηλώσεις εἶναι ποτέ δυνατόν νά προσφέρουν, καθώς σημειώνεται, μιά *βαθύτερη* γνώση τῶν ἀγνωσμένων λογοτεχνῶν. Προσφέρουν εὐκαιρίες γιά δημόσιες σχέσεις, γνωριμίες, προβολή, ἐκδοτικά συμβόλαια, συνεντεύξεις, κ.λπ. Προσφέρουν και μεταφράσεις. Ἄπό κάποια δεδομένα πού ἔχουμε (βλ. τήν εἰδησιογραφία στά *NEA* τοῦ Σαββάτου, 27 Μαΐου, ὅπου πολὺς λόγος γιά «τίς προθήκες τῶν μεγαλύτερων βιβλιοπωλείων, τὰ στούντιο τῶν ἰσχυρότερων καναλιῶν και σταθμῶν, τὰ γραφεῖα τῶν δυναμικότερων ἐκδοτικῶν οἰκῶν», οὐ μὴν ἀλλά και γιά «τίς αἰθουσες τῶν σημαντικότερων πνευματικῶν κέντρων, και τὰ ἀμφιθέατρα τῶν κυριότερων πανεπιστημίων» πού «θ' ἀνοίξουν διάπλατα τίς πόρτες τους στή σύγχρονη ἑλληνική λογοτεχνία») μπορούμε νά εἰκάσουμε πῶς στήν καλύτερη περίπτωση ἢ γνωριμία τοῦ γαλλικοῦ κοινοῦ μέ τή νεοελληνική λογοτεχνία θά περιοριστεῖ σέ μιά ἀπλουστευτικά και διατρεβλωτικά θεματολογική ἐπαφή. Οἱ ἀνιανοί και ἀναρθροὶ ὀλιγόνοες ἤρωες τοῦ *Ἵπνοβάτη* τῆς κ. Καραπάνου κάπου θά μπερδεύουν μέ τὰ "ἄνοα" ἀλλά ἐναρθρα, και γι' αὐτό ἐνδιαφέροντα, πρόσωπα τῶν πεζογραφημάτων τοῦ Γιώργου Χειμωνᾶ. "Ἐτσι ὅπως ὁ Ἑλληνας ἀναγνώστης μπερδεύει τόν Μπάρροζ μέ τόν Μπουκόφσκι.

Και τί θά προσθέσει στή νεοελληνική λογοτεχνία τό ὅτι, ἂν τό σχέδιο ἐπιτύχει, θά ἔχουν μεταφραστεῖ στά γαλλικά ὄχι 400 ἀλλά 800 τίτλοι; Ἐἶ — πέρα ἀπό τό ἐνδεχόμενο νά γίνουν γνωστοί ἢ γνωστότεροι στή Γαλλία κάποιοι νεο-

ἑλληνες λογοτέχνες, γνωστοί δηλαδή και γνωστότεροι και πάλι ἔδω, μιά και οἱ ἐφημερίδες θά μᾶς γνωρίζουν πῶς αὐτοὶ οἱ γνωστοὶ εἶναι και ἔξω γνωστοί, μέ προκύπτουσα πλέον τή δυνατότητα νά συμπεριλαμβάνονται, σέ μελλοντικές ὁμαδικές, καθυστερημένες πάντα, καταγγελίες διανοουμένων σέ καιροὺς πολιτικῆς ἀνωμαλίας, περισσότερα «βαριά» ὄνοματα ἐπωνύμων διεθνούς ἀκτινοβολίας, πού θά προσδώσουν ἀξιημένο κύρος ἀφενός στίς σχετικές «δηλώσεις ὀργῆς», ἀφετέρου στίς δεκάδες συνυπογραφές ἡμιεπώνυμων ἢ ἀνωνύμων. (Ἡ διαφαινόμενη ἀποδοκιμασία τῆς πρόσφατης δήλωσης τῶν 97 δέν ἀφορᾶ τόσο τό περιεχόμενο ὅσο τό ὄψιμο τῆς δήλωσης, τήν ἔλλειψη κάποιων προϋποθέσεων ἀξιοπιστίας και, κυριότατα, τή διατύπωση ἀπαράδεκτων ἀξιώσεων ἐκπροσώπησης).

Τὰ προβλήματα μιᾶς ἐθνικῆς λογοτεχνίας δέν εἶναι προβλήματα προβολῆς και διάδοσῆς τῆς. Τὰ προβλήματα κάθε ἐθνικῆς λογοτεχνίας πρέπει νά εἶναι *προβλήματα λογοτεχνίας*, προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν οἱ λογοτέχνες ὡς *λογοτέχνες*, ὄχι ὡς παραγωγοὶ καταναλώσιμου πολιτιστικοῦ προϊόντος. Αὐτά τὰ προβλήματα ποτέ δέν ἔλειψαν — και σήμερα περισσότερο ἀπό ποτέ. Ἡ διερεύνηση και ἀντιμετώπισή τους, στή θεωρία και τήν πράξη, εἶτε μέ δοκιμακό εἶτε μέ ἐντεχνο λόγο, εἶναι ὁ μόνος τρόπος πού ἔχουν οἱ λογοτέχνες γιά νά προωθήσουν τό ἔργο τους και τήν ἐθνική λογοτεχνία. Εἶναι ἐπιτακτικότερο και λυσιτελέστερο γιά μιά ἐθνική λογοτεχνία και τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντά της νά ἀντιμετωπίζει *ἐργω* τὰ σημερινά σοβαρά ἀδιέξοδα τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας ἀπό τό νά ἀναλώνεται στήν πέρα ἀπό τὰ ἐθνικά γλωσσικά σύνορα προώθηση τῶν ἤδη συντελεσμένων ὀποιων ἐπιτευγμάτων της. Οἱ μεγάλες ξένες λογοτεχνίες ἔγιναν μεγάλες ὄχι γιατί εἶχαν ἢ ἐπιδώκαν ἕνα διεθνές κοινό, ἀλλά γιατί ἀναμετρήθηκαν μέ πραγματικά λογοτεχνικά προβλήματα.

Και ἡ μετάφραση; Αὐτή ἡ Μεγάλη Μεσάζουσα πού φέρνει σ' ἐπαφή ἀλλόγλωσσες λογοτεχνίες, ἐ-

ξασφαλίζει τήν ἐπικοινωνία, μετριάσει τήν κατάρα τῆς βιβλικῆς Βαβέλ, συμβάλλει στήν ἀλληλοκατανόηση, ἴσως-ἴσως και στήν εἰρήνη;

Φοβᾶμαι πῶς ἡ ἀναντίρρητη πολιτιστική συμβολή τῆς μετάφραση στό σύγχρονο κόσμο, ἐνδυνάμωσε κάποιες μονόπλευρες ἀπόψεις γιά τή φύση και τή λειτουργία της, ὑποβιβάζοντάς την στόν ταπεινό ρόλο τοῦ διαμεσολαβητή. Μιλᾶω πάντα γιά τή μετάφραση λογοτεχνίας.

Ἴσως εἶναι καιρός νά δοῦμε τό θέμα τῆς μετάφρασης ὄχι μόνο ὑπό τό πρίσμα τῆς πολιτιστικῆς της συμβολῆς, και νά τήν ἀσκήσουμε ὄχι μόνο σύμφωνα μέ τίς διαζευτικές κατηγορίες καλή - κακή, πιστή (ἀσχημη) - ἀπιστη (ῥαία), δειλή - δημιουργική. Μέ αὐτές τίς προϋποθέσεις ἢ μετάφραση *σύρεται* ἀπό τό πρωτότυπο κείμενο, εἶτε εἶναι ἐπιτυχῆς εἶτε ἀτυχῆς, εἶτε ὑπολείπεται τοῦ πρωτοτύπου εἶτε τό ὑπερβαίνει. Ἄρκεῖται και περιορίζεται στόν (ὄσο κι ἂν εἶναι ἐπωφελῆς) ρόλο τῆς θεραπεινίδας.

Μιά μεταφραστική προβληματική και πρακτική πού θά στόχευε ὄχι ἀπλῶς στό «νά γνωρίσουμε αὐτό πού ἀδυνατοῦμε στήν πρώτη και ἀπόλυτη μορφή του νά συλλάβουμε», ὄχι στή «μεταφορά ὀλικῶν ἀπό τή μία γλώσσα στήν ἄλλη», ἀλλά στή δοκιμασία ἐπικύρωσης ἢ διάψευσης τῆς ἀντοχῆς και τῆς ἐφευρετικότητος μιᾶς γλώσσας, και τοῦ βαθμοῦ ἀσυμβατότητας μεταξύ τῶν γλωσσῶν, θά ἀπεκάλυπτε ἀνεξερεύνητους θησαυροὺς γνώσης γιά τή γλώσσα, τή λογοτεχνία, τήν κουλτούρα, τίς διαπολιτισμικές ἐτερότητες ἢ συγκλίσεις, ὄντας ταυτόχρονα παιχνίδι.

Ἄλλά γιά τέτοια σχέδια και προγράμματα δέν φτάνουν τὰ ὑπουργεῖα και ταμεία τῆς ΕΟΚ. Χρειάζεται δαιμόνιο και πάθος, αὐτό πού ἔκανε τόν Ἄρη Ἄλεξάνδρου νά πουλήσει τό σπίτι του στό Δουργούτι γιά νά ἐκδώσει ὁ ἴδιος μέ τὰ λεφτά πού πῆρε τίς μεταφράσεις του τοῦ Ἑμπερουργκ και τοῦ Μαγιακόφσκι.

Ἄρης Μπερλής

ΕΝ ΑΝΘΡΩ ΕΛΛΗΝΙ ΛΟΓΩ

Ἡ Ποίηση τῆς Ἀφαίρεσης

τοῦ Μιχάλη Τσιανίκα

1. «Κάθε τίτλος είναι μιά παράδοση υπόθεση, είναι ὁ ὅπος τῆς ἀπορίας τῆς ἴδιας τῆς λογοτεχνίας», γράφει στίς «Σημειώσεις γιά τή Λογοτεχνία» ὁ Ἀντόρνο. Ὁ τίτλος προδιαθέτει, προετοιμάζει, προειδοποιεῖ, ἀναιρεῖ, ὑποβάλλει πάντα ἐρωτηματικά, εἶναι θά λέγαμε τό σημεῖο ὅπου συναντῶνται ποιητική καί αἰσθητική ξανά καί ὀριστικά μέ τήν ἔννοια ὅτι προσπαθοῦν νά ξαναορισθοῦν. Μέ τήν ἔννοια αὐτή κάθε τίτλος ἀποστασιοποιεῖται καί σέ σχέση πρός τό περιεχόμενο ἑνός συγκεκριμένου ἔργου, ἀλλά καί σέ σχέση πρός τή λογοτεχνία γενικότερα. Παίρνει τίς ἀποστάσεις του καί μ' αὐτό τόν τρόπο γίνεται πιό ἀφηρημένος καί ἰδεοποιεῖται. Στά πλαίσια τοῦ μοντερνισμοῦ βέβαια ἡ ἀπορία αὐτή μετατρέπεται σέ ἐρώτηση ἐπιτακτικά ὄντολο-

γική, ἐπίμονα φιλοσοφική καί ὡς ἐκ τούτου τελεολογική μέ τή διπλή σημασία τῆς λέξης αὐτῆς: Ἀφηγεῖται τό τέλος, τόν ἔσχατο λόγο μιᾶς τέχνης πού δέν παύει νά ἐσχολογεῖ ἐδῶ καί κάμποσους αἰῶνες καθώς ἐπίσης καί τό σκοπό, τόν προορισμό καί τήν ἀξία τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀντικειμένου ὡς ἀντικειμένου αἰσθητικοῦ.

Γι' αὐτό καί στόν τίτλο ἤδη προαναγγέλεται, δηλώνεται ἢ καί εἰρωνικά ἐπαναλαμβάνεται τό κριτικό στάδιο τῆς δημιουργίας τῆς τέχνης, κριτικό στάδιο ὄχι μόνο πρίν τή δημιουργία του, ἀλλά κυρίως μετά τή δημιουργία του, μετά τήν ὑπογραφή τοῦ δημιουργοῦ του, τοῦ τεχνίτη του. Τό κριτικό αὐτό στάδιο ἀφηγεῖται ἐπαναληπτικά καί ἐπιτακτικά στά πλαίσια τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου του, στά ὅρια τοῦ λόγου καί τῆς γραφῆς του, ἀκόμα καί στόν τρόπο ἐκ-

δοσης και κατανάλωσής του τόν μεταφυσικό χαρακτήρα του είναι του: τή βαθύτερη ουσία τής ύπαρξής του.

Ἡ κρίση αὐτή μάλιστα ἔχει ἀπὸ τή φύση τῆς τόν χαρακτήρα μιᾶς συνεχοῦς και ἀμετάκλητης κρίσης, κρίσης ἐπομένως χωρὶς ὄρια ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὑπερβατικῆς και μετα - κριτικῆς ξαναγυρίζει δυναμωμένη ἀπὸ τὴν ἀφαίρεσή τῆς, ἀπὸ τὴν ἰδεοποίησή τῆς και ξαναβυθίζεται στὴ σκοτεινὴ περιοχή τοῦ λόγου τῆς. Μὲ τὴν «ἐπιστροφή» αὐτὴ τὸ ἔργο τέχνης γενικά και τὸ κείμενο εἰδικότερα μᾶς καλοῦν γιὰ μιὰ καινούργια ἐμπειρία, αἰσθητικά πιὸ ἀνήσυχη και ἀντικειμενικά πιὸ ἀφηρημένη. Τὸ κείμενο — μιὰ και θά γίνει μόνο λόγος γιὰ τὸ κείμενο ἐδῶ — δραματοποιεῖται ὀντολογικά και τραγικοποιεῖται ἀφηγηματικά στὴν προσπάθειά του νὰ «μιμηθεῖ» τὸν τίτλο του, στὸν ἀγῶνα του νὰ κρυσταλλωθεῖ σὲ μιὰ μόνο φράση ἢ λέξη, νὰ συμπέσει μὲ τὸν τίτλο του και στὴν πορεία αὐτῆς τῆς ἀφαίρεσης νὰ γίνει ἐδῶ ἰδέα.

Ἀντίθετα ὁ τίτλος ξαναγυρίζοντας στὸ κείμενο, στὸν πληθυντικὸ χῶρο τῶν λόγων του, στὴν πρωτόγονη ὕλη τῶν ἤχων του, στὴν μυθοπλαστικά και ἀφηγηματικά ἱεραρχημένη σύνταξή του ξαναγυρίζει στὴν ἀγορά τῶν πόθων του, στὸ ἀπολαυστικὸ παιχνίδι τῶν λόγων.

Ἡ διπλὴ αὐτὴ ἀμφίδρομη ἐμπειρία ὅπου ὁ τίτλος γίνεται μῦθος και ὁ μῦθος μετατρέπεται σὲ τίτλο, παίρνει ἕνα ὄνομα και βαφτίζεται γιὰ νὰ ἀποκτήσει ταυτότητα δὲν ὀδηγεῖ φυσικά σὲ μιὰ ἐν τέλει παγιωμένη και ὀριστικὴ κατάσταση. Ὁ μῦθος και οἱ ἰδέες συνομιλοῦν και ἀντιδικοῦν, ὑπονομεύουν και ἐπικαλοῦνται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ματαιώνουν ἢ ὀριστικοποιοῦν τὰ συμβόλαιά τους, κλέβοντας ὁ ἕνας τὸ ἔχει τοῦ ἄλλου πειρατικά εὐφυῶς ὅπως ἔλεγε και ὁ Νίτσε.

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ εἶναι πιὸ ἀνοιχτὸ και παγανιστικά πιὸ πολυμήχανο ὅταν ὁ ἐξ ὀρισμοῦ ἀποκαλυπτικὸς λόγος τῆς τέχνης δὲν «καθηλώνει» τὸν ἀμήχανο ἀναγνώστη και κριτικὸ σὲ μιὰ ἐκστατικά βουβὴ ἀνάβλεψή του ἢ μιὰ φιλολογικά σχολαστικὴ πρόσληψή του. Εἶναι πιὸ ἀνοιχτὸ ὅταν ἡ ἀναγνωστικὴ ἀγωνιστικὴ και ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἠθικὴ μετατρέπουν τὸ φιλολογικὸ σχόλιο σὲ πειραματικὴ ἀσχολία και τὸν Ἀλεξανδρινὸ φιλόλογο σὲ Κλασσικὸ συγγραφέα.

Ὁ ἀντίστροφος αὐτὸς χρόνος και ἡ ἀντίστροφη αἰσθητικὴ ἐμπειρία πέραν τῆς «Ἱστορίας», τῶν «παραλλήλων», τῶν «ἀσυμπτώτων», τῶν «γενεολογούντων ληξιαρχιῶν» κ.λπ. ἐπικαλοῦνται μιὰ ὀντολογικὴ και φιλοσοφικά ὕλικὴ ἀναβίωσή τους: ὁ ἀναγνώστης ὅπως και ὁ συγγραφέας φιλοσοφοῦν ἰδίως μάλιστα ὅταν καινολογοῦν, δηλαδή ὅταν ἀνακαλύπτουν ἢ ἀποκαλύπτουν ἕνα δικὸ τους ἰδιόμορφο λόγο.

Ὁ μοντερνιστὴς συγγραφέας ὑπῆρξε ἐπίμονα φιλόσοφος και ἐπίμονα ἰδεαλιστὴς δηλώνοντάς το μὲσω τῶν πιὸ διασήμων βάρδων του, κάνοντας ἀνανεωτικὲς ἀφαιρέσεις στὸ λόγο του, ἀποστασιοποιούμενος ἀπὸ τὸ παραδεκτὰ πραγματικὸ, ἐφευρίσκοντας καθαρκτικὲς μεθόδους γιὰ νὰ ἐκ-

φραστεῖ ὡστόσο μὲ ἕνα λόγο κοινὸ και φθαρμένο ἀπὸ τὴν πολύχρονη χρῆση του.

2. Μέσα ἀπὸ τὰ παραπάνω συμπραζόμενα ἢ ποίηση και ἡ ποιητικὴ τοῦ Νίκου Ἐγγονόπουλου εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἐνδιαφέρουσες και τίς πιὸ ἰδεοκρατούμενες περιπτώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου. Σ' αὐτὸ συμβάλλει ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος προτίμησε τὴ σιωπὴ, δὲ μίλησε ἢ πολὺ λίγο γιὰ τὴν ποίησή του και γιὰ τὴν ποίηση γενικότερα: «...θεωρῶ ἄλλωστε τὴν ποίηση σάν ζήτημα ἐντελῶς προσωπικό...» θά σημειώσει συγκεκριμένα ἐπιλογίζοντας και σχολιάζοντας τὸν πρῶτο τόμο τῶν ποιημάτων του στὰ 1965. Ἐντελῶς: μᾶς φέρνει στὸ νοῦ βέβαια ὄχι μόνο τὸ ἀποκλειστικά ἀλλὰ και τὸ ἐν τέλει, τελικά πού μὲ τὴ σειρά τους μᾶς κάνουν νὰ σκεφτοῦμε τὸ τέλος ἔτσι ὅπως τὸ σχολιάσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο κάθε ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Νίκου Ἐγγονόπουλου καθώς ἐπίσης και κάθε τίτλος τῆς μᾶς καλοῦν συνεχῶς νὰ τὰ σχολιάσουμε ἔχοντας στὸ νοῦ μας αὐτὸ «Ἐν Ἀθηρῶ Ἑλληνι λόγῳ» τίτλος ὑπαινικτικά πολύσημος και ἀφαιρετικά ἀρθρωμένος. Στὸ λόγο ἐδῶ και τὴ γραμματικὴ του σύνταξη συνηχεῖται μιὰ ἀφαίρεση και σίγουρα μιὰ ἀποστασιοποίηση και μιὰ μετάθεση σὲ μιὰ περιοχὴ ὅπου ὁ λόγος δοκιμάζεται και ἀσχεῖται ὀντολογικά. Ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς «Ἑλληνι» δηλώνει μᾶλλον μὲ τρόπο ἑλληνικό, μὲ τρόπο ἑλληνικά ὀντολογικὸ, ἔτσι ὅπως ἀντιμετωπίσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη και συνεχίζει νὰ ἀντιμετωπίζεται ἀκόμα και σήμερα: ὅπου ἀντιμετωπίζεται ἀκόμη και σήμερα ἔτσι (δηλαδή ὀντολογικά) ἐκεῖ ἀνθίζει. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ τίτλος ἐδῶ ὑπαινίσσεται και ὑπαγορεύει τὴν ἀρχικὴ ἐρώτηση: τί εἶναι λόγος και ἐδῶ εἰδικότερα τί εἶναι ποιητικὸς λόγος, ὄχι μόνο τί, ἀλλὰ (ἢ πρόθεση ἐν ἐδῶ λειτουργεῖ «τοπικά») και πού βρίσκεται ὁ λόγος αὐτός. Ἡ «ἀπορία» τοῦ τίτλου δηλώνει τὴν ποιητικὴ ἀπορία τοῦ λόγου και τὴν ποιητικὴ ἀπορία τῆς ἐποχῆς του. Ἡ «ἀπορία» ἐπίσης δὲν ἐκφράζει μόνο ἐρώτηση ποιητικὴ ἀλλὰ ρωτᾶ (ἐτυμολογικά) γιὰ τὸν τρόπο, γιὰ τὰ μέσα, γιὰ τὸ δρόμο πού πρέπει κανεὶς νὰ ἀκολουθήσει ὥστε νὰ δώσει ἴσως μιὰ ἀπάντηση. Πῶς, μὲ ποιὸ τρόπο θά μπορέσει κάποιος νὰ σκεφεῖ, νὰ μιλήσει ἢ νὰ γράψει ἢ και νὰ σιωπήσει ἀκόμη ὥστε νὰ μπορέσει νὰ ξαναθέσει τὸ καθαρὰ ἑλληνικὸ ἐρώτημα περὶ λόγου.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται ἴσως μιὰ μικρὴ παρέκβαση. Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ γιὰ τὸν Ἐγγονόπουλο στὰ 1956 φαίνεται ὑψίστης σημασίας και ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τίθεται ἐκεῖ ὑποθέτει και ὑποννοεῖ μιὰ ἀντίδρασή του. Ἡ γραμματικὴ σύνταξη δηλώνει ἀρχικά αὐτὴ τὴν ἀντίδραση ἀλλὰ και ὅσα θά ἀκολουθήσουν στὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς του. Καθὼς ἐπίσης και ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς «Ἑλληνι», πού ἐδῶ ἐπιτείνει τὴν παραπάνω ἀντίδραση ὡς δράση ἐναντίον ἐπίσης. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ «Ἑλληνι» ἐδῶ και στὰ

πλαίσια του ελληνικού περιβάλλοντος εκείνης της εποχής για τον Έγγονόπουλο είναι όντως «Έλληνη» όταν αντιδρά έναντι του κατεστημένου ελληνικού λόγου είτε αυτός ο λόγος επικαλείται και πενθεί τά σπασμένα αρχαία αγάλματα είτε ευαγγελίζεται ένα γνήσιο λαϊκό και άκραιφνώς άσπιλο νεοελληνικό λόγο. Ο λόγος για τον Έγγονόπουλο είναι όντως «Έλληνη» όταν άνθίζει και όπου άνθίζει συνεχώς.

Έτσι ο λόγος του δηλώνει περισσότερο λογοκεντρικότητα παρά έλληνοκεντρικότητα ή καλύτερα δηλώνει λογοκεντρική ελληνικότητα και ή αντιμετώπιση του λόγου έδω φανερώνει ρητορικές και σοφιστικές προτιμήσεις, άνθος λόγων και λόγους που άνθίζουν. Καμιά ήθικη δέσμευση, κανένα όριστικό πένθος, κανένα τελικό διδάγμα, ο λόγος μένει άνοιχτός (και ως χάσμα) και ή παράδοση χωρίς «Ίστορία».

Γιά τό λόγο αυτό ή ποιήσή του θά λέγαμε είναι έντονα αντιπαραδοσιακή και έντελώς ασύμφωνη προς τήν έπικρατούσα τότε (άκόμα και τώρα) άντλήση περί παράδοσης, είτε πρόκειται για τήν παλαιότερη είτε πρόκειται για τή νεότερη παράδοση. Ο Έγγονόπουλος φαίνεται να πιστεύει σε μία άλλη «παράδοση». «Τά ποιήματα τά ζει κανείς δέν τά "γράφει"», παρατηρεί ο ίδιος. Η παράδοση ή δική του (όπως και εκείνη του Καβάφη), φαίνεται να προτιμά τήν έπικαιρότητα μέ τήν έννοια ότι παλαιό και νέο δέν όρίζονται από τήν χρονική άπόστασή τους αλλά από τήν άδρανοποίηση του χρόνου τους και τή γλωσσική συνάντησή τους σε ένα διάλογο γεμάτο παιχνίδια και ρητορικές. Η συνάντηση αυτή έπιτελείται τήν άνοιξη, όταν και ο λόγος άνοίγει, και άνοίγει τά σύνορά του (και τά έθνικά τιαούτα) όμιλεί και γράφει «ξένες» γλώσσες ως ελληνικές, έξελληνίζει τόν ευρωπαϊκό λόγο και έξευρωπαϊζοντας τόν ελληνικό διασχεδιάζει. Μέσα άπ' τό φως του σουρρεαλισμού γίνεται ξανά Διονυσιακός, προτιμά μόνιμα τή γιορτή.

Αυτό φυσικά ήταν άρχετό να τόν κρατήσει έξω από τήν προγονόπληκτη σεφερεική έπικράτεια αλλά και πέραν των συνόρων του κατά τό μέγιστον εύκολου και έφησυχαστικού νεοελληνικού κριτικού λόγου. Στο έπιλογικό σημείωμα των ποιημάτων του που προαναφέραμε, ο ποιητής έντονα μάς υπενθυμίζει τόν τρόπο μέ τόν όποιο έγινε δεκτή ή «έλληνική» άποψη τής ποιητικής του. Η πικρία του μάλιστα στρέφεται και έναντι τής «περίφημης γενιάς του τριάντα» ή όποια, κατά τά λεγόμενά του, σε μία ανάπτυωση του περιοδικού «Cahier du Sud» τής Μασσαλίας κατόρθωσε να έξοβελίσει τήν παρουσία του από τό παραπάνω περιοδικό: «Η ανάπτυωση έγινε σχεδόν άπαραλάκτρη μέ τό πρωτότυπο, μέ μόνη τήν προσθήκη λίγων φωτογραφιών ζωγραφικών πινάκων. Άλλά και μέ τήν άπάλειψη του κάθε τι που είχε σχέση μέ μένα. Πράγμα, άλλωστε, συνηθισμένο στους κύκλους τής περίφημης γενιάς του τριάντα» γράφει ο ίδιος.

Βέβαια μετά τή γενιά του τριάντα ήρθαν οι έπίγονοί της, οι όποιοι μέ τό ίδιο πνεύμα «κανόνισαν» τόν ελληνικό λόγο και στο ίδιο πνεύμα προσπάθησαν να έντάξουν όριστικά και τήν ποιητική του Έγγονόπουλου. Έπρεπε ο λόγος του να καταταχθεί στην κοίτη τής νεοελληνικής ποιήσης και να «θεσμοποιηθεί» ώστε να μήν μάς άνησυχεί για τά έπόμενα χρόνια. Φυσικά για τόν συνθηματικό αυτό λόγο «εύθύνεται» και ο ίδιος ο ποιητής. Έκείνο τό «ένα ελληνικό ποίημα» και εκείνο τό «Μπολιβάρ, είσαι ώραιος σαν Έλληνας» του Μπολιβάρ έσπρωχνε τόν κριτικό να γλιστρήσει σ' αυτή τή σατανική παγίδα.

Η έθνικοποίηση του Έγγονόπουλου άπό τό σύγχρονο κριτικό λόγο βασισμένη κυρίως στην κυριολεκτική έρμηνεία των λόγων του ποιητή και τή χρήση ως άποδεικτικών των ποιητικών στοιχείων που μάς οδηγούν κυρίως σε έρωτηματική άμφισβήτηση παρά σε κυριολεκτική υιοθέτησή τους θυμίζει εκείνη τή γραφική ίστορία του Βοκκάκιου: «Io o messo in galea serinza biscotto...». Γιατί ο Έγγονόπουλος όπως ο μεγαλύτερος άριθμός των σουρρεαλιστών υπήρξε έντονα ρητορικός και έρωτηματικά είρωνικός. Θά ήταν άπλουστευτικά άδέξια και έλαφρά άδόκιμη κάθε σοβαροφανή κριτική έθνικοποίηση του ποιητικού έργου.

3. Και τό έργο του κάνοντας άφαίρεση του ελληνικού λόγου υπερβαίνοντας τό λόγο αυτό και μετατοπίζοντάς τον άνοίγει διάλογο μέ μία ποιητική διάρκειας και ποιητική πειραματισμών. Μέσα σ' αυτό τό ποιητικό γίνεσθαι τελούνται οι πράξεις και τά έργα ενός λόγου άχρονου και γι' αυτό έσχατολογικού.

Τό πρώτο ποίημα τής συλλογής «ή Μνήμη» δέν άφηγείται μόνο τό τέλος μιας ποιητικής τής όποιας τό βασικότερο χαρακτηριστικό ήταν ή σταθερή άναφορά της στη μνήμη (άνδρα μοι έννεπε μουσα), δέν άφηγείται μόνο τό «πένθος» αυτού του θανάτου «καθόμαστε τότε όλοι, και κλαίμε...» άφηγείται συνάμα τήν ποιητική άπορία τής γραφής, τήν ποιητική είρωνία τής λογοτεχνίας. Ο διάλογός του μέ τόν Picabia έπιτρέπει στον ποιητή να υποδηλώσει τήν ευρωπαϊκή καταγωγή τής είρωνίας αυτής και συνηχεί τις ευρωπαϊκές περιπέτειες των τελευταίων διακοσίων περίπου χρόνων. Τό «τέλος» λοιπόν του ποιητικού λόγου ύποννοει τό ξανάρχιμά του, τό αρχικό τέλος έδω είναι τό τέλος που ξαναρχίζει.

Μέ τό ίδιο πνεύμα θά πρέπει να διαβασθεί και τό «Ένοικιάζεται» γραμμένο στη Βruges τό 1956: στο «δωμάτιο» στο όποιο γράφει ο ποιητής «πάλι ένοικιάζεται» και πρέπει να τό αφήσει για κάποιον άλλο. Τό τέλος τής δικής του ποιητικής δηλώνει έπίσης και τό τέλος μιας όρισμένης ποιητικής, τό τέλος έπίσης ενός όρισμένου ποιητού. Η άπομυθοποίηση του ποιητού έδω και ή ταύτιση τής μοίρας του μέ εκείνη των άπλων θνητών ύπαγορεύει και τό ποίημα ο έραστής όπου συνηχείται ή λέξη έρασιτέχνης. Πράγμα που μάς αφήνει να υποθέσουμε μέσα από τά συμπραζόμενα

του ποιήματος μιά άλλη περιπέτεια τῆς μοντέρνας ποίησης: τὴν περιπέτεια τοῦ ἐξατομικισμού, το πρόβλημα τῆς πρωτοπορίας, ἀλλὰ καὶ τὴν νοσταλγία ἑνὸς ἐραστοῦ (ἐρασιτέχνη). Καὶ ὁ δὴ ἀφηγεῖται κάποιον τέλος, κάποια τελεολογία, κάποιο τέλος ὅμως πού ἄρχισε ἰδίως ξανά στὰ χρόνια τοῦ πρώτου γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ καὶ δὲν παύει νὰ τελειώνει ἀπὸ τότε. Δὲν παύει νὰ τελειώνει ἀκόμα καὶ σ' ἓνα πένθιμο ἑλληνικό τοπίο ὅπου «φυτρώνουν κυπαρίσια μὲ πάντοτε στὴν κορυφή τους ἓνα πουλί ἔστω κι ἂν ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητικὸς Ὀρφείας ἔχει μετατραπῆ σὲ «Ξενόφοβο Ὀρφέα».

Ὅλα αὐτὰ μᾶς πείθουν μᾶλλον ὅτι ὁ Ἐγγονόπουλος τοποθετεῖ τὸ κέντρο τῆς ποιήσεώς του ὄχι στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ σὲ κάποιον σημεῖο ἀνάμεσα στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἴενα. Ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπη. Τὸ ἀνάμεσα ἐδῶ δηλώνει ἐπίσης τὸ ὄριακό ἐκεῖνο σημεῖο ὅπου ὁ ποιητικὸς λόγος δοκιμάζεται σὲ καινούργιες περιοχές. Προτιμᾷ τὸ ἄγνωστο καὶ τὸ ἀδιέξοδο, ἐγκωμιάζει τὸ «ξένο» καὶ τὸ ἀνοίκειο, γράφοντας ἑλληνικά γίνεται ἐρασιτέχνης ποιητῆς, περίπου ἔτσι ὅπως περιγράφηκε καὶ ὁ ποιητῆς αὐτὸς ἀπὸ τὸν Καβάφη. Θὰ λέγαμε μάλιστα ὅτι ὁ Ἐγγονόπουλος εἶναι μᾶλλον ἡ ἐνσάρκωση τοῦ καβαφικοῦ ποιητικοῦ προτύπου, τοῦ προτύπου πού μένει πάντα αἰσθησιακά καὶ ἐρασιτεχνικά αἰσθητό. Ὅπως καὶ στὸν Καβάφη αἰσθητικὴ τοῦ Ἐγγονόπουλου, θέμα βασικό τῶν ποιημάτων του, ξαναγυρίζει ἀπὸ τίς ὑψηλές σφαῖρες τῆς ποίησης στὰ ἀπλά καὶ καθημερινά. Ἡ τέχνη ἐργαλειοποιεῖται καὶ ὁ λόγος δοκιμάζει τὴν ἀντοχή τῆς ὕλης του καὶ ὄχι τὴν «γνησιότητα» τῆς ἐθνικῆς ταυτότητάς του: «εἶμαι Ἕλληνας —εἶναι τὰ λόγια μου— Πατέρις μου καὶ Μητέρα μου ἡ βροχή» γράφει στὸ ποίημά του «Ἀρκεσίλας».

Ἡ ὕλική ἑλληνικὴ τέχνη του πού παίρνει ἀρκετές φορές τὸ χαρακτήρα μιᾶς ἀποκάλυψης φαίνεται ὄχι μόνο στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐπεξεργάζεται τὴ γλῶσσα φαίνεται κυρίως —κοινὸ στοιχεῖο ἄλλωστε τῶν σουρρεαλιστῶν— στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο καταγράφονται τὰ ἀντικείμενα. Ὁ «Μερκούριος Μπούας» μὲς τὸ μαυσολεῖο του περιεργάζεται καὶ ἐκθέτει κάθε εἶδος ἀντικείμενα ἀκόμα καὶ «ἓνα πτώμα, καλῶς διατηρημένο, νεκροῦ ἀνδρός...». Ἐδῶ ἐκθέτονται ἐπίσης ὅλοι οἱ ἀντιφατικοί (καὶ γι' αὐτὸ αἰσθητικὰ ἀποτελεσματικοί) προβληματισμοὶ πού γνώρισε ἡ τέχνη καὶ ἡ σκέψη γενικότερα ἀπὸ τὸ Διαφωτισμὸ μέχρι σήμερα. Τὰ κολάζ, τὰ ἀκρωτηριασμένα σώματα, οἱ νεκρὲς φύσεις, τὰ ἀπλά ἀντικείμενα ἀφηγοῦνται μ' ἓνα τρόπο φωτογραφικὸ τὸ πραγματικὸ πού ἀναιρεῖ μεταφυσικά συνεχῶς τὸν ἑαυτὸ του: «τὸ μόνο ἔργο, ἡ μόνη πράξη καθολικῆς ἐλευθερίας εἶναι λοιπὸν ὁ θάνατος, ἓνας θάνατος πού

δὲν ἔχει οὔτε διάσταση, οὔτε ἐσωτερικὴ ὀλοκλήρωση», λέει κάπου στὴ φαινομενολογία του ὁ Χέγκελ.

Αὐτὴ ἡ ἐπιτακτικὴ καὶ ἐπίμονη ἀναφορὰ στὸ θάνατο πολλαπλὰ ἐκφρασμένη ἀπὸ τὸν Ἐγγονόπουλο τείνει συνεχῶς στὴν ἀφαίρεση εἴτε μὲ τίς σχολιαστικὲς ἀποστασιοποιήσεις τοῦ ποιητῆ (ὅταν δηλαδὴ σχολιάζει τὴν ποίηση μὲ ποίηση), εἴτε μὲ τὴν αἰνιγματικὴ χρῆση τῶν τίτλων τῶν ποιημάτων του, εἴτε ἀπευθείας: ὅταν ἡ ποίησή του γίνεται ἀποφευθεγματοειδὴς φιλοσοφικῆ: «ἡ τέχνη κι ποίηση δὲν μᾶς βοηθοῦν νὰ ζήσουμε / ἡ τέχνη κι ποίηση μᾶς βοηθοῦν / νὰ πεθάνουμε» γράφει στὸ ποίημά του «Νέα Περί τοῦ Θανάτου τοῦ Ἰσπανοῦ Ποιητοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα».

Καὶ αὐτὸ ἦταν φυσικὰ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριότερα μελήματα τοῦ μοντερνισμοῦ. Πῶς δηλαδὴ νὰ κάνει τέχνη μιλώντας γιὰ τὴν τέχνη, πῶς νὰ ἀφηγηθεῖ ἱστορίες καὶ γεγονότα δείχνοντας τὴν ἴδια στιγμὴ ὅτι ἀφηγεῖται ἱστορίες καὶ γεγονότα, πῶς νὰ γράφει πρωτότυπα λέγοντας ὅτι ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνει τὰ ἤδη εἰπωμένα καὶ τέλος πῶς νὰ μιλήσει μιά ἰδιαίτερη γλῶσσα χρησιμοποιώντας μιά γλῶσσα φθαρμένη ἀπὸ τὴν καθημερινὴ χρῆση καὶ ἐπικοινωνία.

Ὅλα αὐτὰ ἀπασχολοῦν καὶ τὸν Ἐγγονόπουλο καὶ τὰ ἀφηγεῖται μὲ τρόπο ἀφαιρετικὸ ἔστω κι ἂν μερικές φορές καταφεύγει σὲ μιά παιδικὴ ἀφέλεια καὶ μιά ἐλαφρότητα χωρὶς ἐμφανὴ «στοχασμὸ». Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον ὄντολογικά ποίηματα τῆς συλλογῆς πού ἐξετάζουμε ἐδῶ, εἶναι τὸ «Περί Ὑψους». Ἐκεῖ ὁ κύκλος τῶν ἐρωτηματικῶν διευρύνεται καὶ τὰ ἐρωτηματικὰ αὐτὰ δὲν ἀφοροῦν μόνο τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν τέχνη τοῦ μοντερνισμοῦ. Ἀφοροῦν μιά μεγαλύτερη παράδοση πού μᾶς πάει πίσω στὴ «Θεία Κωμῶδία» τοῦ Δάντη (ὁ Ἰταλὸς πυροτεχνουργός), στὴν ἀσκητικὴ βυζαντινὴ αἰσθητικὴ καὶ τὸν κόσμον τῶν μεσαιωνικῶν τῆς ἀποκαλύψεως. Μὲ τρόπο βέβαια εἰρωνικό, ἐρωτηματικὰ πανούργο καὶ πολυμήχανο. Σίγουρα ὅμως μὲ μιά «καθαρότητα» καθαρτικὴ καὶ ἓνα λόγο ἐξ ἴσου καθαρὸ τέτοιο πού προσπαθεῖ νὰ σμιλεῦσει ἡ ποίηση συνειδητὰ τουλάχιστο τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες. Οἱ συνεχεῖς ἀναφορὲς τοῦ Ἐγγονόπουλου στὸ Μαλλαρμέ στὸ Μποντλαίρ, στὸ Λωτρεαμόν στοὺς σουρρεαλιστὲς καὶ ἄλλους μᾶς ὀδηγοῦν τελικὰ στὸ σημεῖο ἐκεῖνο ὅπου φαίνεται ὅτι παίρνει σάρκα καὶ ὅστ' ἡ μοντέρνα ποίηση: στὸ γερμανικὸ ρομαντισμὸ. Γι' αὐτὸ καὶ ὡς ἔξοχο τῆς συλλογῆς του «Ἐν Ἀνθηρῶ Ἕλληνας Λόγος» ὁ Ἐγγονόπουλος σημειώνει ἐκεῖνη τὴν εὐφορὴ φράση τοῦ Novalis «Dichten ist zeugen». Καὶ μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ ποίησή του τείνει συνεχῶς καὶ μὲ διάφορους τρόπους ἐπιχειρεῖ νὰ ξαναγυρίσει στὶς πρώτες πηγές τῆς ποιητικῆς τῆς: στὶς ἰδέες τοῦ Γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ ἢ στὴν πιὸ πρόσφατη ἔκδοση τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεῶν σὲ Γερμανικὴ γλῶσσα.